

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

**ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ (Δ.Π.Μ.Σ.)
«ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ»
2^η ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ
ΠΕΡΙΟΧΩΝ»**

Μεταπτυχιακή (Διπλωματική) Εργασία

**Διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν
την πρόθεση παιδιών λυκειακής ηλικίας να
παραμείνουν ή να επιστρέψουν στις ορεινές
περιοχές:
Η περίπτωση του Δήμου Μετσόβου**

Όνομα ΜΦ: Κατερίνα Γούλα

Επιβλέπουσα: Ε. Δημοπούλου, Καθηγήτρια Ε.Μ.Π.

Μέλη Εξετ. Επιτροπής:

**Ε. Δημοπούλου, Καθηγήτρια Ε.Μ.Π.
Δ. Δαμίγος, Καθηγητής Ε.Μ.Π.
Δρ. Μ. Πηγάκη, Ε.ΔΙ.Π. Ε.Μ.Π.**

**Περιβάλλον
και
Ανάπτυξη**

Μέτσοβο, 02/07/2025

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

**ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ (Δ.Π.Μ.Σ.)
«ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ»
2^η ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ
ΠΕΡΙΟΧΩΝ»**

Μεταπτυχιακή (Διπλωματική) Εργασία

**Διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν
την πρόθεση παιδιών λυκειακής ηλικίας να
παραμείνουν ή να επιστρέψουν στις ορεινές
περιοχές:
Η περίπτωση του Δήμου Μετσόβου.**

Όνομα ΜΦ: Κατερίνα Γούλα

Επιβλέπουσα: Ε. Δημοπούλου, Καθηγήτρια Ε.Μ.Π.

Μέλη Εξετ. Επιτροπής:

Ε. Δημοπούλου, Καθηγήτρια Ε.Μ.Π.

Δ. Δαμίγος, Καθηγητής Ε.Μ.Π.

Δρ. Μ. Πηγάκη, Ε.ΔΙ.Π. Ε.Μ.Π.

**Περιβάλλον
και
Ανάπτυξη**

Μέτσοβο, 02/07/2025

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία είναι το αποτέλεσμα τριών χρόνων έρευνας, διαλόγου και προσωπικής αναζήτησης και δεν θα είχε ολοκληρωθεί χωρίς τη συμβολή πολλών ανθρώπων.

Πρώτα απ' όλα, εκφράζω τις θερμές μου ευχαριστίες στην καθηγήτρια Έφη Δημοπούλου, η οποία ανέλαβε την επίβλεψη της εργασίας. Η εμπιστοσύνη και η καθοδήγησή της, έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην ολοκλήρωση του εγχειρήματος. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τα μέλη της τριμελούς εξεταστικής επιτροπής, τον καθηγητή Δημήτρη Δαμίγο και τη Δρ. Μαρία Πηγάκη, Ε.Δι.Π. Ε.Μ.Π., για την παρουσία τους και τις εύστοχες παρατηρήσεις τους.

Ιδιαίτερη αναφορά οφείλω στην Αγγελική Γεροντέλη, Ε.Τ.Ε.Π. Ε.Μ.Π., που μοιράστηκε τους προβληματισμούς μου με αληθινό ενδιαφέρον, καθαρή σκέψη και βαθιά κατανόηση. Η ειλικρινής και ουσιαστική επικοινωνία μαζί της, μου επέτρεψε να αισθάνομαι ότι η εργασία αυτή δεν ήταν μια μοναχική προσπάθεια.

Θερμές ευχαριστίες απευθύνω σε όλο το διδακτικό προσωπικό των εκπαιδευτικών μονάδων Μετσόβου και Χρυσοβίτσας, και ιδιαίτερα στη διευθύντρια του Λυκείου Μετσόβου, Ελένη Σοκολάκη, για τη διαθεσιμότητα και την υπομονή της.

Πάνω απ' όλα, όμως, ευχαριστώ από καρδιάς τα ίδια τα παιδιά του Δήμου Μετσόβου, που μοιράστηκαν πρόθυμα τις εμπειρίες, τις σκέψεις και τα όνειρά τους, δίνοντας ουσία και ψυχή σε αυτή την εργασία.

Τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ στους δικούς μου ανθρώπους εδώ στο Μέτσοβο, που με τις δημιουργικές τους συζητήσεις με συντρόφευσαν σε κάθε στάδιο αυτής της διαδρομής.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	3
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	4
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	8
ABSTRACT	8
ΣΥΝΟΨΗ.....	9
ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΕΡΕΥΝΑ	12
1.1 Εισαγωγή.....	12
1.2 Αντικείμενο και σκοπός της έρευνας	13
1.3 Ερευνητικά ερωτήματα και υποθέσεις	13
1.4 Προσαρμογές και Παραδοχές	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	17
2.1 Εγκατάλειψη της υπαίθρου - γενικές τάσεις	17
2.2 Θεωρίες χωρικής κινητικότητας	18
2.3 Παράγοντες που επηρεάζουν τη μετανάστευση και την επιστροφή στον τόπο καταγωγής	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ	22
3.1 Πολιτική Διάσταση	22
3.2 Κοινωνική Διάσταση	23
3.3 Οικονομική Διάσταση	27
3.4 Πολιτισμική Διάσταση	31
3.5 Τεχνολογική Διάσταση.....	32
3.6 Φυσικό Περιβάλλον	34
3.7 Ανθρωπογενές Περιβάλλον.....	36
3.8. Ανάλυση	37
3.8.1 Πολιτική Διάσταση	37
3.8.2 Κοινωνική Διάσταση	38
3.8.3 Οικονομική Διάσταση.....	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	42
4.1 Τύπος και σχεδιασμός της έρευνας.....	42
4.2 Πληθυσμός και δείγμα	44
4.3 Τα ερωτηματολόγια - Δομή και θεματικές ενότητες	44
4.4 Διαδικασία συλλογής δεδομένων	47
4.5 Περιορισμοί της έρευνας	48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	49

5.1 Δημογραφικά χαρακτηριστικά.....	49
5.2 Περιγραφική ανάλυση απαντήσεων	50
5.2.1 Μετακινήσεις και προσβασιμότητα.....	50
5.2.2 Η ζωή στον τόπο	53
5.2.3 Σκέψεις και προθέσεις για το μέλλον	57
5.2.4 Ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά	59
5.2.5 Προθέσεις φυγής και επιστροφής	61
5.2.6 Παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση μόνιμης εγκατάστασης	64
5.2.7 Συμμετοχικότητα, προοπτικές αλλαγής και προσφορά.....	69
5.2.8 Προτάσεις Αλλαγής	71
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	77
6.1 Συμπεράσματα - Συζήτηση.....	77
6.1.1 Συμπεράσματα Πρώτης φάσης	77
6.1.2 Συμπεράσματα Δεύτερης Φάσης.....	78
6.2 Προτάσεις	81
6.2.1 Προτάσεις προς την κεντρική διοίκηση και την τοπική αυτοδιοίκηση.....	81
6.2.2 Προτάσεις προς την εκπαιδευτική κοινότητα.....	83
6.2.3 Προτάσεις προς την τοπική κοινωνία	84
6.2.4 Προτάσεις για μελλοντική έρευνα	85
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	88
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	95
Ερωτηματολόγιο Πρώτης Φάσης.....	95
Ερωτηματολόγιο Δεύτερης Φάσης.....	98

ΠΙΝΑΚΑΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Γράφημα 1: Μόνιμος Πληθυσμός Δ. Μετσόβου, 2011-2021	24
Γράφημα 2: Συγκριτική κατανομή ηλικιακών ομάδων κατοίκων Δ. Μετσόβου	24
Γράφημα 3: Συγκριτική αποτύπωση επιπέδου εκπαίδευσης κατοίκων Δ. Μετσόβου	25
Γράφημα 4: Κατανομή σε τομείς παραγωγής - Συγκριτική αποτύπωση 2011-2021.....	28
Γράφημα 5: Κατανομή σε τομείς παραγωγής - Σύνολο χώρας 2021	28
Γράφημα 6: Συγκριτική Κατανομή Απασχολούμενων ανά Επάγγελμα - Δ. Μετσόβου	29
Γράφημα 7: Ηλικιακή κατανομή ανέργων Δ. Μετσόβου	30
Γράφημα 8: Κατανομή εργαζομένων βάσει τόπου εργασίας.....	31
Γράφημα 9: Κατανομή συμμετεχόντων/ουσών βάσει μόνιμης κατοικίας.....	50
Γράφημα 10: Κατανομή συμμετεχόντων/ουσών βάσει χρόνου μετάβασης στο σχολείο	50
Γράφημα 11: Κατανομή συμμετεχόντων/ουσών βάσει μέσου μετάβασης στο σχολείο	51
Γράφημα 12: Κατανομή βάσει αυτοαξιολόγησης του βαθμού δυσκολίας πρόσβασης στο σχολείο	51
Γράφημα 13: Κατανομή βάσει ανάγκης μετακίνησης εκτός οικισμού στον ελεύθερο χρόνο	52
Γράφημα 14: Κατανομή βάσει αυτοαξιολόγησης της επίδρασης των αποστάσεων	52
Γράφημα 15: Αιτίες αυξημένης επίδρασης της μετακίνησης στη ζωή των παιδιών	52
Γράφημα 16: Κατανομή βάσει βαθμού ικανοποίησης από την ζωή στον τόπο διαμονής	53
Γράφημα 17: Κατανομή με βάση το αν θεωρούν ότι λείπει κάτι από τον τόπο τους	53
Γράφημα 18: Τομείς ελλείψεων της περιοχής, κατηγοριοποίηση απαντήσεων ανοικτού τύπου	54
Γράφημα 19: Κατανομή βάσει αυτο-αξιολόγησης της αίσθησης απομόνωσης.....	54
Γράφημα 20: Κατανομή βάσει ορισμού της έννοιας της απομόνωσης.....	54
Γράφημα 21: Θετικά σημεία του τόπου, κατηγοριοποίηση απαντήσεων ανοικτού τύπου	55
Γράφημα 22: Αρνητικά σημεία του τόπου, κατηγοριοποίηση απαντήσεων ανοικτού τύπου	55
Γράφημα 23: Ελλείψεις του τόπου σε σύγκριση με πόλη, κατηγοριοποίηση απαντήσεων	56
Γράφημα 24: Στοιχεία του τόπου που κάνουν τα παιδιά να νιώθουν τυχερά	56
Γράφημα 25: Λόγοι αποχώρησης από τον τρέχοντα τόπο διαμονής	57
Γράφημα 26: Αιτιολόγηση της πρόθεσης επιστροφής στον τόπο διαμονής	57
Γράφημα 27: Αιτιολόγηση της απουσίας πρόθεσης επιστροφής στον τόπο διαμονής.....	58
Γράφημα 28: Κατανομή ως προς τη σχολική φοίτηση στον τόπο μόνιμης κατοικίας.....	59
Γράφημα 29: Κατανομή ως προς την εμπειρία διαμονής σε διαφορετικό τόπο.....	59
Γράφημα 30: Κατανομή ως προς την εμπειρία διαμονής των γονέων.....	60
Γράφημα 31: Κατανομή των συμμετεχόντων/ουσών στα ενδεικτικά επίπεδα ευεξίας του WHO-5.	61
Γράφημα 32: Αυτοαξιολόγηση για την επίδραση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης.....	61
Γράφημα 33: Δηλωμένη πρόθεση αποχώρησης από τον τόπο διαμονής.....	62
Γράφημα 34: Κύριοι λόγοι πρόθεσης αποχώρησης από τον τόπο διαμονής	62
Γράφημα 35: Δηλωμένη πρόθεση μελλοντικής επιστροφής στον τόπο διαμονής	63
Γράφημα 36: Κατεύθυνση επίδρασης των παραγόντων απόφασης μελλοντικής διαμονής	65
Γράφημα 37: Ένταση επιρροής των των παραγόντων απόφασης μελλοντικής διαμονής	67
Γράφημα 38: Αυτοαντίληψη για βαθμό επιρροής τους στη λήψη αποφάσεων για τον τόπο	69
Γράφημα 39: Η άποψη των νέων για την ύπαρξη προοπτικών αλλαγής στον τόπο τους	70
Γράφημα 40: Αντιλαμβανόμενη δυνατότητα των νέων για προσωπική προσφορά στον τόπο τους.....	70
Γράφημα 41: Κατανομή προτεραιοτήτων παρέμβασης σε υποθετικό ρόλο Δημάρχου	71
Γράφημα 42: Ορίζοντας δεκαετίας: πολλαπλή κατηγοριοποίηση προσδοκίων των νέων	75

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Πληθυσμιακή εξέλιξη του Δ. Μετσόβου (πραγματικός πληθυσμός), 1928-2001	24
Πίνακας 2: Ενεργές Σχολικές Μονάδες Δ. Μετσόβου - Σχολ. έτος 2024-2025.....	26
Πίνακας 3: Ανενεργές Σχολικές Μονάδες Δ. Μετσόβου - Σχολ. έτος 2024-2025	26
Πίνακας 4: Κατανομή ανέργων Δ. Μετσόβου ανά φύλο, διάρκεια και οικογενειακή κατάσταση	30
Πίνακας 5: Κατανομή ανέργων Δ. Ιωαννιτών ανά φύλο, διάρκεια και οικογενειακή κατάσταση	31
Πίνακας 6: Κατανομή έκτασης Δ. Μετσόβου σε κατηγορίες χρήσης/κάλυψη γης	36
Πίνακας 7: Χαρακτηριστικά του Δείγματος.....	73
Πίνακας 8: Προτάσεις Αλλαγής - Κατηγοριοποίηση απαντήσεων συμμετεχόντων/ουσών	73

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1: Χρονοδιάγραμμα Υλοποίησης Έρευνας	42
---	----

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η πληθυσμιακή συρρίκνωση και η γήρανση του πληθυσμού αποτελούν δύο χαρακτηριστικά φαινόμενα των ορεινών περιοχών της Ελλάδας. Η διατήρηση και ανάπτυξη αυτών των περιοχών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την παραμονή νέων ανθρώπων στον τόπο καταγωγής τους ή την επιστροφή τους σε αυτόν. Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, επιχειρήθηκε η διερεύνηση των αιτιών της πληθυσμιακής αποδυνάμωσης στο παρόν, αλλά και των προοπτικών επιστροφής σε έναν ορεινό τόπο στο μέλλον, μέσα από την καταγραφή των απόψεων και προσδοκιών 132 μαθητών/ριών που φοίτησαν στα Λύκεια του Δήμου Μετσόβου την περίοδο 2023–2025. Τα ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα της έρευνας αναδεικνύουν μια αξιοσημείωτη προσαρμοστικότητα των νέων στις προκλήσεις της ζωής στον ορεινό χώρο, ενισχύοντας την υπόθεση ότι διαθέτουν τις προϋποθέσεις για μια βιώσιμη ενήλικη ζωή στην περιοχή. Ταυτόχρονα, αναδεικνύεται η αναγκαιότητα ένταξης των αναγκών και των επιθυμιών τους σε κάθε στρατηγική αναπτυξιακού σχεδιασμού. Η εργασία αξιολόγησε τους παράγοντες που επηρεάζουν την πρόθεση παραμονής ή επιστροφής των νέων στον Δήμο Μετσόβου, αξιοποιώντας τη μεθοδολογική προσέγγιση της Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης. Η ανάλυση αυτών των παραγόντων αποτελεί τη βάση για την υποβολή προτάσεων και τη διαμόρφωση δράσεων, προσαρμοσμένων στην πολιτισμική ταυτότητα και τις πραγματικές ανάγκες των νέων κατοίκων της περιοχής.

Λέξεις κλειδιά: Ορεινές περιοχές, Παραμονή νέων σε αγροτικές περιοχές, Επιστροφή στον τόπο καταγωγής, Πληθυσμιακή αποδυνάμωση, Παράγοντες χωρικής προσκόλλησης, Αξιοβίωτη-Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη

ABSTRACT

Population decline and demographic aging are two defining characteristics of Greece's mountainous regions. The preservation and development of these areas are closely linked to the ability to retain or attract young people. This study aimed to explore both the current dynamics of demographic weakening and the future prospects for return to a mountainous place of origin, by documenting the views and aspirations of 132 students who attended upper secondary schools in the Municipality of Metsovo between 2023 and 2025. The quantitative and qualitative data collected reveal a high degree of adaptability among these students in relation to the fundamental challenges of living in a mountainous area. This adaptability points to a greater potential for sustainable adult life in the region and highlights the importance of integrating the needs and perspectives of young people into regional development strategies. Furthermore, the study assessed the key factors influencing the intention of young individuals to remain in or return to Metsovo, employing the methodology of Worth-living Integrated Development as its analytical framework.

Keywords: Mountainous regions, Youth retention in rural areas, Return migration, Demographic decline, Place attachment factors, Worth-living Integrated Development

ΣΥΝΟΨΗ

Η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία επικεντρώνεται στη διερεύνηση της πρόθεσης παραμονής ή αποχώρησης των μαθητών/ριών Λυκείου από τον Δήμο Μετσόβου, μετά την ολοκλήρωση της σχολικής φοίτησης, επιχειρώντας να αναδείξει τις συνθήκες, τους παράγοντες και τα κίνητρα που επηρεάζουν τις σχετικές αποφάσεις των νέων. Στο πλαίσιο της συνεχούς αστικοποίησης και της πληθυσμιακής αποδυνάμωσης των ορεινών περιοχών της Ελλάδας, το ερώτημα της επιστροφής ή παραμονής των νέων στις περιοχές αυτές αποκτά ιδιαίτερη σημασία για την αναπτυξιακή τους προοπτική και τη διατήρηση της κοινωνικής τους συνοχής.

Η μετατόπιση του παγκόσμιου πληθυσμού από τις αγροτικές στις αστικές περιοχές είναι μια τάση που επιταχύνεται τις τελευταίες δεκαετίες (Ο.Η.Ε., 2019). Η τάση αυτή επιφέρει σημαντικές μεταβολές στην κοινωνική, πολιτισμική και οικονομική δομή των περιοχών προέλευσης, ιδιαίτερα των ορεινών, οι οποίες έρχονται αντιμέτωπες με συρρίκνωση του πληθυσμού, γήρανση και απώλεια ανθρώπινου δυναμικού. Η Ήπειρος, μια κατά βάση ορεινή περιφέρεια της Ελλάδας, αποτελεί χαρακτηριστική περίπτωση περιοχής που βίωσε έντονες αντίστοιχες δημογραφικές απώλειες, ενώ ο Δήμος Μετσόβου, ως περιοχή μελέτης της παρούσας εργασίας, καταγράφει πληθυσμιακή μείωση 12,3% την τελευταία δεκαετία (απογραφή ΕΛΣΤΑΤ, 2021). Η αποδυνάμωση του κοινωνικού ιστού που προκύπτει από τη νεανική αποχώρηση οδηγεί σε έναν φαύλο κύκλο απομόνωσης και μειωμένης τοπικής δυναμικής.

Με αυτή την αφετηρία, ο σκοπός της εργασίας είναι διττός: αφενός, να κατανοήσει τη σύγχρονη εμπειρία των νέων που ζουν σε ορεινές περιοχές, υπό το πρίσμα της κοινωνικής και χωρικής αλλαγής, και αφετέρου, να αναδείξει τις συνθήκες υπό τις οποίες η πρόθεση παραμονής ή επιστροφής μπορεί να ενισχυθεί, ώστε να διαμορφωθούν κατάλληλες παρεμβάσεις. Η εστίαση στους μαθητές/ριες Λυκείου βασίζεται στα χαρακτηριστικά αυτής της ηλικιακής ομάδας: πρόκειται για άτομα που βρίσκονται στο μεταίχμιο κρίσιμων επιλογών ζωής και είναι ανοιχτά σε εναλλακτικές διαδρομές, επηρεαζόμενα έντονα από το κοινωνικό και πολιτισμικό τους περιβάλλον.

Η έρευνα οργανώθηκε γύρω από βασικά ερωτήματα: Ποιοι είναι οι βασικοί παράγοντες που επηρεάζουν την πρόθεση αποχώρησης από τον Δήμο Μετσόβου; Υπάρχουν συνθήκες που ευνοούν την παραμονή ή την επιστροφή; Τι ρόλο παίζουν τα ατομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά, όπως το φύλο, η εμπειρία μετανάστευσης στην οικογένεια ή το αίσθημα ασφάλειας; Πώς συνδέεται η αντίληψη προσωπικής ευημερίας και η αίσθηση συμμετοχής με τις αποφάσεις διαμονής; Η μελέτη αναπτύσσει, επίσης, συγκεκριμένες ερευνητικές υποθέσεις (βλ. κεφ. 1.3) που ελέγχονται μέσω εμπειρικών δεδομένων.

Ως βασική φιλοσοφία και υπόβαθρο γνώσης για το μεθοδολογικό πλαίσιο της εργασίας λήφθηκε υπόψη η μεθοδολογία της Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης (Ρόκος, 2007). Η εν λόγω προσέγγιση προτείνει επτά διαδοχικά στάδια ανάλυσης της αναπτυξιακής δυναμικής μιας περιοχής (βλ. Ρόκος 2007), τα οποία προσαρμόστηκαν στις ιδιαιτερότητες του Δήμου

Μετσόβου. Το εμπειρικό σκέλος της έρευνας περιλάμβανε ποσοτική και ποιοτική διερεύνηση μέσω ερωτηματολογίων και ομαδικών συζητήσεων, με πληθυσμό αναφοράς 132 μαθητές/ριες που φοίτησαν στα Λύκεια της περιοχής την περίοδο 2023–2025.

Παράλληλα, η βιβλιογραφική υποδομή της έρευνας περιλαμβάνει θεωρητικά σχήματα σχετικά με τη χωρική κινητικότητα, τη νεανική μετανάστευση, την κοινωνική συνοχή και την ταυτότητα τόπου. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται σε σύγχρονες μελέτες που εστιάζουν στις πολιτισμικές και κοινωνικές αφηγήσεις γύρω από την έννοια της «επιτυχίας» και το πώς αυτές διαμορφώνουν τις προσδοκίες των νέων για τη ζωή στην πόλη ή σε μη αστικό περιβάλλον.

Τα ευρήματα της μελέτης αναδεικνύουν ένα πολυδιάστατο τοπίο. Ενώ ένα σημαντικό ποσοστό των μαθητών/ριών εκφράζει την πρόθεση αποχώρησης για σπουδές ή εργασία, εντοπίζεται παράλληλα μια βαθιά συναισθηματική σύνδεση με τον τόπο καταγωγής και ενδιαφέρον για επιστροφή υπό προϋποθέσεις. Οι νέοι/ες αναγνωρίζουν τις δυσκολίες της ζωής σε μια ορεινή περιοχή, αλλά δείχνουν υψηλό βαθμό προσαρμοστικότητας και επίγνωσης της τοπικής ιδιαιτερότητας. Η ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος, η αίσθηση ασφάλειας και οι οικογενειακοί δεσμοί αναφέρονται ως βασικά θετικά στοιχεία. Αντίθετα, η απουσία επαγγελματικών προοπτικών, η έλλειψη πολιτισμικών κινήτρων και η αποδυνάμωση της νεανικής κοινότητας καταγράφονται ως βασικοί ανασταλτικοί παράγοντες.

Η ανάλυση των δεδομένων φανερώνει, επίσης, ότι η πρόθεση παραμονής ή επιστροφής δεν διαμορφώνεται αποκλειστικά από «αντικειμενικούς» κοινωνικοοικονομικούς δείκτες, αλλά επηρεάζεται έντονα από την αντίληψη που έχουν οι νέοι/ες για το αν μπορούν να επηρεάσουν την εξέλιξη του τόπου τους και να συνεισφέρουν σε αυτόν. Η πίστη στις δυνατότητες αλλαγής, η αίσθηση συμμετοχής και η ενεργή ταύτιση με την κοινότητα προκύπτουν ως κρίσιμοι παράγοντες ενδυνάμωσης.

Στην τελική ενότητα της εργασίας διατυπώνονται προτάσεις που απευθύνονται στην κεντρική διοίκηση, την τοπική αυτοδιοίκηση, την εκπαιδευτική κοινότητα, την τοπική κοινωνία και τα ίδια τα παιδιά, με στόχο τη διαμόρφωση συνθηκών που ενισχύουν τη σύνδεση των νέων με τον τόπο και διανοίγουν προοπτικές παραμονής ή επιστροφής. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ανάγκη μετατόπισης της δημόσιας αφήγησης από τη λογική της «εγκατάλειψης» προς μια κατανόηση των σύνθετων παραγόντων που επηρεάζουν τις αποφάσεις των νέων, αναγνωρίζοντας τη σημασία της επιλογής και της δυνατότητας να επιστρέψει ή να μείνει κανείς με συνειδητό και υποστηριζόμενο τρόπο. Παράλληλα, προτείνονται κατευθύνσεις για μελλοντική έρευνα που θα μπορούσε να εμπλουτίσει την κατανόηση του φαινομένου.

Η εργασία ολοκληρώνεται με την επισήμανση ότι η φωνή των νέων μπορεί να αποτελέσει εργαλείο ουσιαστικού σχεδιασμού, όταν αναγνωρίζεται ως ισότιμη και ενσωματώνεται στον αναπτυξιακό διάλογο. Ο Δήμος Μετσόβου, όπως και άλλες ορεινές περιοχές, μπορεί να παραμείνει ζωντανός εφόσον αντιμετωπιστεί ως τόπος με δυνατότητες, ευθυγραμμισμένες με τις προσδοκίες και τις ανάγκες της επόμενης γενιάς.

Η εργασία οργανώνεται σε έξι κεφάλαια. Στο Κεφάλαιο 1 παρουσιάζεται η εισαγωγή στο θέμα της έρευνας. Ορίζεται το αντικείμενο και ο σκοπός της μελέτης, ενώ διατυπώνονται τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα και οι υποθέσεις που τη διέπουν. Παράλληλα, γίνεται αναφορά στις θεωρητικές και μεθοδολογικές παραδοχές που υιοθετήθηκαν, καθώς και στην προσαρμογή των επτά βημάτων της θεωρίας της Αξιοβίωτης Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης (Ρόκος, 2007), η οποία αποτέλεσε το βασικό μεθοδολογικό πλαίσιο της εργασίας.

Το Κεφάλαιο 2 περιγράφει το θεωρητικό πλαίσιο της μελέτης, δίνοντας έμφαση στα φαινόμενα εγκατάλειψης της υπαίθρου, στις θεωρίες χωρικής κινητικότητας και στους παράγοντες που επηρεάζουν τη μετανάστευση ή την επιστροφή στον τόπο καταγωγής, ως βάση για την κατανόηση των αποφάσεων των νέων σε ορεινές περιοχές, όπως ο Δήμος Μετσόβου.

Το Κεφάλαιο 3 εστιάζει στην περιοχή μελέτης και παρουσιάζει την υφιστάμενη κατάσταση. Πραγματοποιείται η αποτύπωση της πραγματικής πραγματικότητας του Δήμου, με βάση επιμέρους διαστάσεις: πολιτική, κοινωνία, οικονομία, πολιτισμό, τεχνολογία, φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον. Ακουλουθεί η ανάλυση των στοιχείων με έμφαση στις διαστάσεις της πολιτικής, της κοινωνίας και της οικονομίας, καθώς φαίνεται να συνδέονται πιο άμεσα με τις προσδοκίες και τις μελλοντικές αποφάσεις των μαθητών/ριών.

Το Κεφάλαιο 4 περιγράφει την μεθοδολογία της έρευνας. Αναλύονται ο τύπος και ο σχεδιασμός της μελέτης, ο πληθυσμός και το δείγμα, καθώς και η δομή των εργαλείων συλλογής δεδομένων. Παρουσιάζεται η διαδικασία υλοποίησης της έρευνας σε δύο φάσεις, ενώ αναδεικνύονται οι περιορισμοί που προέκυψαν κατά την εφαρμογή της.

Στο Κεφάλαιο 5 παρουσιάζονται αναλυτικά τα αποτελέσματα της έρευνας. Η παρουσίαση περιλαμβάνει δημογραφικά και άλλα περιγραφικά δεδομένα, ενώ πραγματοποιείται σύνθεση και συσχέτιση των μεταβλητών (αναλυτικά δεδομένα), με στόχο την κατανόηση των παραγόντων που επηρεάζουν την πρόθεση φυγής ή επιστροφής στον τόπο, καθώς και την ανάδειξη των τοπικών συνθηκών που συνδιαμορφώνουν τις επιλογές των νέων.

Τέλος, το Κεφάλαιο 6 συγκεντρώνει τα βασικά συμπεράσματα της έρευνας. Συμπεριλαμβάνει σχολιασμό των αποτελεσμάτων σε συσχέτιση με τα ερευνητικά ερωτήματα και τις αρχικές υποθέσεις, ενώ διατυπώνονται προτάσεις για παρεμβάσεις από την κεντρική διοίκηση, την τοπική αυτοδιοίκηση, την εκπαιδευτική κοινότητα και την τοπική κοινωνία. Ολοκληρώνεται με προτάσεις για μελλοντική έρευνα και πιθανές κατευθύνσεις περαιτέρω διερεύνησης του φαινομένου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΕΡΕΥΝΑ

1.1 Εισαγωγή

Σύμφωνα με υπολογισμούς του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (2019), τουλάχιστον το 55% του παγκόσμιου πληθυσμού κατοικεί σήμερα σε αστικές περιοχές. Το αντίστοιχο ποσοστό το 1950 προσέγγιζε το 30%, ενώ η πρόβλεψη για το 2050 υποστηρίζει ότι ο αστικός πληθυσμός αναμένεται να ξεπεράσει το 68%. Η μετατόπιση πληθυσμού από αγροτικές σε αστικές περιοχές επιφέρει αλλαγές στα κυρίαρχα επαγγέλματα, τον πολιτισμό και τον τρόπο ζωής των ανθρώπων, μεταβάλλοντας τη δημογραφική και κοινωνική δομή των τόπων.

Στην Ελλάδα, η μη προσπελασιμότητα πολλών ορεινών περιοχών σε συνδυασμό με μια σειρά από πολιτικούς, κοινωνικούς, οικονομικούς και ιστορικούς λόγους, δεν ευνόησε μέχρι σήμερα την «ανάπτυξή» τους σύμφωνα με το κυρίαρχο μοντέλο παραγωγής και κατανάλωσης (Παπαδημάτου και Ρόκος, 2004). Η Ήπειρος, ως χαρακτηριστικό ορεινό γεωγραφικό διαμέρισμα, ήταν από τις περιοχές που δέχθηκαν διαδοχικά δημογραφικά πλήγματα κατά τον Β΄ Παγκόσμιο και τον Εμφύλιο Πόλεμο, τη μετανάστευση και την αστικοποίηση (Μπασσιούκα, 2011).

Ειδικότερα ο πληθυσμός του Δήμου Μετσόβου -που αποτελεί και την περιοχή μελέτης της παρούσας εργασίας- σημείωσε μείωση 12,3%, την τελευταία δεκαετία (βάσει απογραφής ΕΛΣΤΑΤ 2021). Παράλληλα, η κατανομή του πληθυσμού σε ηλικιακές ομάδες ανέδειξε μια τάση «γήρανσης», με 69,6% των μόνιμων κατοίκων να είναι άνω των 40 ετών (59,4% στην Ελλάδα) και 44% άνω των 60 (29,5% στην Ελλάδα) (τελευταία αναλυτικά δημογραφικά, απογραφή ΕΛΣΤΑΤ του 2021).

Η επέκταση των πόλεων φαίνεται να απορροφά νέα άτομα που μεγάλωσαν στις ορεινές περιοχές (Kuhmonen et al., 2016), καθώς υπάρχει μια ισχυρή πολιτισμική αφήγηση που εξισώνει τη μετανάστευση προς τις πόλεις με την πρόοδο, ενώ η παραμονή συχνά εκλαμβάνεται ως στασιμότητα (Ostergaard et al, 2024). Η εν λόγω «διαρροή εγκεφάλων και χεριών» αποτελεί κομμάτι ενός φαύλου κύκλου, μειώνοντας τις ευκαιρίες κοινωνικής και οικονομικής αλληλεπίδρασης και αυξάνοντας το αίσθημα απομόνωσης για όσες και όσους έχουν την πρόθεση να παραμείνουν.

Σε μια απόπειρα ερμηνείας αυτής της πληθυσμιακής αποδυνάμωσης στο παρόν, αλλά και των προοπτικών επιστροφής νέων σε έναν ορεινό τόπο καταγωγής στο μέλλον, στη παρούσα εργασία καταγράφονται και αναλύονται οι σκέψεις μαθητών/ριών που φοίτησαν στα Λύκεια του Δήμου Μετσόβου από το 2023 μέχρι το 2025. Μέσα από τη διερεύνηση των αντιλήψεων παιδιών για τον τόπο, επιχειρείται ο προσδιορισμός των παραγόντων που επηρεάζουν την πρόθεση τους να παραμείνουν σε μια ορεινή περιοχή και μετά την ενηλικίωσή τους. Η προβολή της εμπειρίας τους αποτελεί την βασική αφετηρία για προτάσεις και δράσεις, εναρμονισμένες με την ιδιαίτερη πολιτισμική ταυτότητα της περιοχής μελέτης και τις πραγματικές ανάγκες τους ως μελλοντικών κατοίκων του τόπου.

1.2 Αντικείμενο και σκοπός της έρευνας

Αντικείμενο της έρευνας αποτελεί η διερεύνηση των προθέσεων, των στάσεων και των αντιλήψεων των μαθητών/ριών Λυκείου του Δήμου Μετσόβου σε σχέση με την παραμονή ή την αποχώρησή τους από τον τόπο μετά την ολοκλήρωση της σχολικής φοίτησης. Εξετάζονται οι παράγοντες που επηρεάζουν την πρόθεση φυγής, οι λόγοι που οδηγούν στη μετανάστευση από τις ορεινές περιοχές, καθώς και οι συνθήκες ή κίνητρα που ενισχύουν την επιθυμία για μόνιμη διαμονή ή επιστροφή στο Μέτσοβο στο μέλλον.

Ο σκοπός της έρευνας είναι διττός: αφενός, να διερευνηθεί σε βάθος η καθημερινή πραγματικότητα των νέων που ζουν σε ορεινές περιοχές όπως το Μέτσοβο, μέσα από το πρίσμα της αστικοποίησης, της δημογραφικής συρρίκνωσης και των μεταβολών στην κοινωνική συνοχή· και αφετέρου, να αναδειχθούν οι δυνατότητες και οι παράγοντες που μπορούν να ενισχύσουν την πρόθεσή τους να παραμείνουν ή να επιστρέψουν στον τόπο καταγωγής τους.

Η επιλογή της ηλικιακής ομάδας των μαθητών/ριών Λυκείου δεν είναι τυχαία· πρόκειται για άτομα που βρίσκονται σε μια ηλικιακή φάση όπου διαμορφώνονται κρίσιμες κατευθύνσεις ζωής, κατά το οποίο καλούνται να λάβουν καθοριστικές αποφάσεις για το εκπαιδευτικό και επαγγελματικό τους μέλλον. Σε αυτή τη φάση, οι αντιλήψεις τους είναι ήδη διαμορφωμένες σε μεγάλο βαθμό, αλλά ταυτόχρονα παραμένουν ανοιχτοί/ες σε εναλλακτικές δυνατότητες και επηρεάζονται ενεργά από το άμεσο κοινωνικό και πολιτισμικό τους περιβάλλον.

Η μελέτη αξιοποιεί ως κεντρικό αναλυτικό εργαλείο τις φωνές και τις εμπειρίες των ίδιων των παιδιών, με στόχο τη διαμόρφωση ρεαλιστικών, πολιτισμικά ευαίσθητων και κοινωνικά βιώσιμων προτάσεων για την ενδυνάμωση της τοπικής κοινότητας και την αντιμετώπιση του φαινομένου της πληθυσμιακής αποδυνάμωσής της. Σε αυτό το πλαίσιο, τα ευρήματα της έρευνας θα μπορούσαν να αποτελέσουν τη βάση για την ανάπτυξη ενός «οδηγού» κατανόησης των προθέσεων, των προϋποθέσεων και των αντιλήψεων των νέων ως προς την παραμονή ή την επιστροφή σε ορεινές περιοχές, συμβάλλοντας στον σχεδιασμό πολιτικών και παρεμβάσεων που απαντούν στις πραγματικές ανάγκες και προσδοκίες της νεότερης γενιάς.

1.3 Ερευνητικά ερωτήματα και υποθέσεις

Η ανάλυση στηρίζεται σε τρεις βασικές διαστάσεις: την πρόθεση φυγής, τους λόγους φυγής, και την πρόθεση μόνιμης διαμονής ή επιστροφής, βάσει των οποίων διαμορφώνονται και τα ερευνητικά ερωτήματα και υποθέσεις.

Τα ερευνητικά ερωτήματα αποτελούν το σημείο εκκίνησης της επιστημονικής έρευνας και αποτυπώνουν το βασικό πρόβλημα ή υπό διερεύνηση ζήτημα. Είναι διατυπωμένα με τρόπο ανοιχτό, ώστε να επιτρέπουν τη συστηματική αναζήτηση και ερμηνεία της γνώσης και να καθοδηγούν τον σχεδιασμό της μελέτης. Συνήθως προκύπτουν από την επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας και αποσκοπούν στην κατανόηση φαινομένων, σχέσεων ή τάσεων (Bryman, 2016, σ. 7).

Με βάση τα παραπάνω, τα ερευνητικά ερωτήματα διαμορφώνονται ως εξής:

1. Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν την πρόθεση των νέων να αποχωρήσουν από τον Δήμο Μετσόβου μετά την ολοκλήρωση της σχολικής φοίτησης;
2. Υπάρχουν παράγοντες που ενισχύουν την πρόθεση μόνιμης διαμονής ή επιστροφής στο Μέτσοβο;
3. Ποιο ρόλο διαδραματίζουν προσωπικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά (όπως η ηλικία, το φύλο, οι συνθήκες σχολικής φοίτησης και η οικογενειακή εμπειρία μετανάστευσης) στη διαμόρφωση των παραπάνω προθέσεων;
4. Πώς σχετίζεται το υποκειμενικό αίσθημα ευημερίας στον τόπο διαμονής με την απόφαση μετακίνησης;
5. Πώς σχετίζονται η πίστη στις προοπτικές αλλαγής, η αντίληψη δυνατότητας προσωπικής συνεισφοράς και η αίσθηση συμμετοχής, με την πρόθεση παραμονής;
6. Ποιες νέες δράσεις θα μπορούσαν να προταθούν ώστε να ενισχυθεί η πρόθεση παραμονής ή επιστροφής των νέων στο Μέτσοβο;

Η ερευνητική υπόθεση, αντίθετα, είναι μια προτεινόμενη απάντηση ή πρόβλεψη για το ερευνητικό ερώτημα, διατυπωμένη με τρόπο που επιτρέπει τον έλεγχο με τη συλλογή δεδομένων. Δεν εκφράζεται ως ερώτηση, αλλά ως ισχυρισμός (π.χ. «Υ: Υπάρχει θετική σχέση...»), ο οποίος προκύπτει από το θεωρητικό πλαίσιο και μπορεί να υποστηριχθεί ή να απορριφθεί μέσω στατιστικής ανάλυσης (Creswell & Creswell, 2018, κεφ. 7) . Σε ποσοτικές μελέτες, οι υποθέσεις αναπτύσσουν σχέσεις ανάμεσα σε μεταβλητές και ελέγχονται εμπειρικά, προσφέροντας μια σαφή βάση για περαιτέρω θεωρητική συμβολή ή τροποποίηση.

Με βάση τα παραπάνω και σε συνδυασμό με τα ερευνητικά ερωτήματα, οι ερευνητικές υποθέσεις διαμορφώνονται ως εξής:

H1α: Η απουσία επαγγελματικών και ακαδημαϊκών ευκαιριών στον Δ. Μετσόβου σχετίζεται θετικά με την πρόθεση αποχώρησης των νέων από την περιοχή μετά τη σχολική φοίτηση.

H1β: Η έλλειψη πολιτιστικών ή ψυχαγωγικών ευκαιριών στον Δ. Μετσόβου σχετίζεται με αυξημένη πρόθεση μετακίνησης των νέων σε αστικά κέντρα.

H2α: Η ύπαρξη οικογενειακών δεσμών, κοινωνικής υποστήριξης και συναισθηματικής σύνδεσης με τον τόπο καταγωγής ενισχύει την πρόθεση των νέων να επιστρέψουν ή να παραμείνουν μόνιμα στο Μέτσοβο.

H2β: Το υψηλό αίσθημα ασφάλειας που βιώνουν οι νέοι/ες στο Μέτσοβο συνδέεται με αυξημένη πρόθεση παραμονής ή επιστροφής.

H2γ: Τα παιδιά που εκτιμούν την ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος παρουσιάζουν μεγαλύτερη πιθανότητα να επιθυμούν τη μόνιμη διαμονή στον τόπο.

H3α: Τα παιδιά που φοιτούν σε σχολικές μονάδες εκτός του άμεσου τόπου κατοικίας τους παρουσιάζουν μειωμένη πρόθεση μόνιμης διαμονής ή επιστροφής.

H3β: Η ύπαρξη οικογενειακής εμπειρίας μετανάστευσης (π.χ. γονείς που έχουν ζήσει ή εργαστεί εκτός) σχετίζεται θετικά με την πρόθεση αποχώρησης των νέων από τον τόπο.

H4: Οι νέοι/ες που δηλώνουν υψηλότερο επίπεδο ευημερίας και ικανοποίησης από τη ζωή τους στο Μέτσοβο είναι λιγότερο πιθανό να επιλέξουν να μετακινηθούν μετά την αποφοίτηση.

H5: Οι νέοι/ες που αισθάνονται ότι μπορούν να συμβάλουν στις εξελίξεις του τόπου τους και έχουν πίστη στις προοπτικές βελτίωσης του Μέτσοβο, παρουσιάζουν αυξημένη πρόθεση παραμονής στην περιοχή.

1.4 Προσαρμογές και Παραδοχές

Το μεθοδολογικό πλαίσιο διαμορφώθηκε με σημείο αναφοράς τη θεωρητική προσέγγιση της Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης, όπως έχει διατυπωθεί από τον Ρόκο (2007). Η εν λόγω προσέγγιση, η οποία ενσωματώνει ολιστικές και διεπιστημονικές αρχές, προτείνει ένα σύνολο επτά διαδοχικών σταδίων για την κατανόηση και ενίσχυση της αναπτυξιακής δυναμικής ενός τόπου ή περιφέρειας.

Η εφαρμογή του πλαισίου αυτού στην παρούσα ερευνητική εργασία προσαρμόστηκε στις ιδιαιτερότητες της υπό μελέτη περιοχής, ώστε να ανταποκρίνεται στις πραγματικές συνθήκες και ανάγκες της τοπικής κοινότητας. Οι επιμέρους τροποποιήσεις των βημάτων που περιγράφονται από τον Ρόκο (2007) έγιναν με στόχο την ερευνητική ευελιξία και την ενσωμάτωση εμπειρικών δεδομένων. Συγκεκριμένα:

A) Πρώτο βήμα – Διαβούλευση:

Η διαδικασία της διαβούλευσης υλοποιήθηκε μέσα από πολυεπίπεδη επαφή με την τοπική κοινωνία. Συγκεκριμένα, αξιοποιήθηκαν ερωτηματολόγια προς μαθητές/ριες Λυκείου, ομαδικές συζητήσεις στις τάξεις, καθώς και ανεπίσημη επαφή με εκπαιδευτικούς και κατοίκους του Δήμου. Η ποικιλομορφία των πηγών διαλόγου συνέβαλε στην κατανόηση των στάσεων, των εμπειριών και των οραμάτων της κοινότητας αναφορικά με την παραμονή ή την αποχώρηση των νέων από τον τόπο.

B) Δεύτερο βήμα – Ολοκληρωμένες Αποδόσεις της Πραγματικότητας:

Η καταγραφή της φυσικής, κοινωνικής και οικονομικής πραγματικότητας του Δήμου βασίστηκε αφενός σε βιβλιογραφική επισκόπηση και ανάλυση προηγούμενων ερευνών, αφετέρου σε επεξεργασία ποσοτικών και ποιοτικών δευτερογενών δεδομένων, αλλά και σε προσωπική βιωματική γνώση του ερευνητικού πεδίου.

Γ) Τρίτο βήμα – Ανάλυση της Δυναμικής της Πραγματικότητας:

Η ανάλυση των διαστάσεων που συγκροτούν τη δυναμική της περιοχής πραγματοποιήθηκε σε δύο βασικά επίπεδα:

- i) Μέσω της ανάλυσης βιβλιογραφικών πηγών και δευτερογενών δεδομένων
- ii) Μέσω της ποσοτικής και ποιοτικής επεξεργασίας των πρωτογενών δεδομένων (απαντήσεις στα ερωτηματολόγια και θεματική ανάλυση των συνεντεύξεων και συζητήσεων).

Η σύγκριση και η σύνθεση των ευρημάτων αυτών παρείχε ένα σύνθετο αλλά ρεαλιστικό πλέγμα κατανόησης της τοπικής δυναμικής.

Δ) Τέταρτο, Πέμπτο και Έκτο βήμα – Σενάρια, Αξιολογήσεις και Ιεράρχηση Εναλλακτικών Κατευθύνσεων:

Τα βήματα αυτά, τα οποία αφορούν τη διαμόρφωση και αξιολόγηση εναλλακτικών σεναρίων ανάπτυξης, συγχωνεύονται στην παρούσα μελέτη και αντιστοιχούν στο ερευνητικό σκέλος των αποτελεσμάτων. Εκεί εντάσσονται η αξιολόγηση των προσδοκιών των μαθητών/ριών, η επιβεβαίωση ή μη των ερευνητικών ερωτημάτων και υποθέσεων, καθώς και η αποτύπωση προτιμήσεων και προτεραιοτήτων που ενδέχεται να επηρεάσουν τη μελλοντική δημογραφική και κοινωνική πορεία της περιοχής. Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσονται και οι πρώτες σκιαγραφήσεις εναλλακτικών κατευθύνσεων με βάση τα ευρήματα.

Ε) Έβδομο βήμα – Εφαρμογή και Ενσωμάτωση στην Πραγματικότητα:

Αν και η άμεση πρακτική εφαρμογή των προτεινόμενων δράσεων δεν εμπίπτει στο πεδίο αυτής της μελέτης, στο τελικό μέρος της έρευνας παρατίθενται συγκεκριμένες προτάσεις για την ενίσχυση της τοπικής ελκυστικότητας προς τη νέα γενιά, καθώς και κατευθύνσεις για μελλοντικές ερευνητικές πρωτοβουλίες που θα μπορούσαν να συμβάλουν στην ενδυνάμωση του δεσμού των νέων με τον τόπο.

Παραδοχές που έγιναν στο πλαίσιο της εργασίας:

Στο πλαίσιο της εργασίας, εκτός από τις προσαρμογές που αναφέρονται παραπάνω σε σχέση με τα 7 βήματα της ολιστικής διεπιστημονικής μεθοδολογίας της ΟΑ (Ρόκος, 2007), έγινε και η εξής παραδοχή: στις Ολοκληρωμένες Αποδόσεις της φυσικής και κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας έγινε καταγραφή όλων των διαστάσεων, αυτές όμως που αναλύθηκαν εκτενέστερα και σε βάθος ήταν η πολιτική, η οικονομία και η κοινωνία, με ιδιαίτερη έμφαση στον τομέα της εκπαίδευσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

2.1 Εγκατάλειψη της υπαίθρου - γενικές τάσεις

Η μετακίνηση από τις ορεινές προς τις πεδινές -και ταυτόχρονα από τις αγροτικές στις αστικές- περιοχές χαρακτηρίζει την σύγχρονη ιστορία της Ελλάδας. Ιστορικά, η μεγέθυνση του αστικού πληθυσμού της χώρας συνδέθηκε λιγότερο με την ανάπτυξη της βιομηχανίας, όπως συνέβη στις αναπτυγμένες βιομηχανικές χώρες, και περισσότερο με ιστορικές συγκυρίες, όπως η μαζική άφιξη προσφύγων από τη Μικρά Ασία το 1922 και οι μετακινήσεις πληθυσμών λόγω του Εμφυλίου Πολέμου (1946-1949) (Schaffar & Pavleas, 2014). Τις δεκαετίες 1950 και 1960, οπότε και κορυφώθηκε η ένταση της ελληνικής αστικοποίησης, η δυνατότητα των πόλεων να απορροφήσουν πληθυσμό ήταν μικρότερη της απώθησής του από τον αγροτικό χώρο, με αποτέλεσμα σημαντικό τμήμα αυτού του πληθυσμού να αναζητήσει ευκαιρίες απασχόλησης σε άλλες χώρες, τροφοδοτώντας την εξωτερική μετανάστευση (Μαλούτας, 2000).

Αυτή η μαζική έξοδος νέων από τις αγροτικές περιοχές προς το εξωτερικό είχε ως αποτέλεσμα τη δραματική μείωση του αναπαραγωγικού πληθυσμού στην Ελλάδα (Ρόντος, 2021:274). Το 1981, με την είσοδο της χώρας στην ΕΟΚ, και παρά τα σημάδια αναζωογόνησης και πληθυσμιακής ανάκαμψης της υπαίθρου λόγω της διοχέτευσης ευρωπαϊκών πόρων (Ιλιορούλου et al, 2008), η γονιμότητα έπεσε για πρώτη φορά κάτω από το ελάχιστο απαιτούμενο επίπεδο για την αναπλήρωση του πληθυσμού (Tsimbos, 2013).

Σήμερα, η Ελλάδα χαρακτηρίζεται από την ιδιαίτερα άνιση γεωγραφική κατανομή του πληθυσμού της. Ενδεικτικά, το 2021, στην Περιφέρεια Αττικής που καταλαμβάνει μόλις το 3% της επιφάνειας της χώρας απογράφηκαν 3.8 από τα 10.5 εκατομμύρια των κατοίκων της, ποσοστό που αντιστοιχεί στο 36% (έναντι του 16% το 1940). Παράλληλα, το δημογραφικό πρόβλημα δεν συνοψίζεται μόνο στις περιορισμένες γεννήσεις, αλλά και στην ηλικιακή δομή του πληθυσμού που δεν επιτρέπει την ανακοπή της πληθυσμιακής γήρανσης και συρρίκνωσης (Κοτζαμάνης & Ανδρουλάκη, 2009).

Η απογραφή του 2021 αποκάλυψε μείωση του συνολικού πληθυσμού της χώρας κατά 3,5% την τελευταία δεκαετία, με τη μείωση να είναι περισσότερο αισθητή σε μικρούς ηπειρωτικούς, ορεινούς και νησιωτικούς δήμους, όπου παρατηρούνται πληθυσμιακές μειώσεις άνω του 10%. Βάσει πρόσφατης μελέτης της Κεντρικής Ένωσης Δήμων Ελλάδος (Ι.Τ.Α, 2024), η τάση της έντονης πληθυσμιακής μείωσης (σε βαθμό υψηλότερο του εθνικού μέσου όρου) χαρακτηρίζει σχεδόν το σύνολο (96%) των δήμων της κατηγορίας «Κ4: Μικροί Ηπειρωτικοί & Μικροί Ορεινοί Δήμοι». Παράλληλα, 9 στους 10 εξ'αυτών έχουν δείκτη γήρανσης υψηλότερο του 20% το 2021 (με τον μ.ο. για το σύνολο της χώρας να κυμαίνεται στο 10,2%).

Το ζήτημα της συνδυαστικής επίδρασης ενός ήδη σχετικά γερασμένου πληθυσμού, ο οποίος ταυτόχρονα συρρικνώνεται διαχρονικά φαίνεται να αφορά το 30% των δήμων της Χώρας. Στην εν λόγω ομάδα κατατάσσεται το 74% των “Κ4: Μικρών Ηπειρωτικών και Ορεινών Δήμων”, συμπεριλαμβανομένου και του Δήμου Μετσόβου, ως περιοχής μελέτης.

2.2 Θεωρίες χωρικής κινητικότητας

Η χωρική κινητικότητα αποτελεί ένα φαινόμενο που έχει απασχολήσει ποικίλες επιστημονικές προσεγγίσεις στις κοινωνικές και γεωγραφικές επιστήμες. Σύμφωνα με τη σύγχρονη βιβλιογραφία, η κινητικότητα δεν είναι απλώς αποτέλεσμα οικονομικών ανισοτήτων ή χωρικών διαφορών, αλλά διαμορφώνεται μέσα από ένα πλέγμα κοινωνικών, πολιτισμικών, ψυχολογικών και θεσμικών παραγόντων (Cresswell, 2006; Sheller & Urry, 2006).

Μία από τις βασικότερες και διαχρονικά επιδραστικές θεωρητικές προσεγγίσεις είναι η θεωρία των παραγόντων ώθησης και έλξης (*Push-Pull Theory*). Η θεωρία αυτή, αν και έχει τις ρίζες της σε παλαιότερες μελέτες (π.χ. Lee, 1966), έχει αναπτυχθεί περαιτέρω τις τελευταίες δεκαετίες. Σύμφωνα με αυτή, οι άνθρωποι μετακινούνται είτε επειδή ωθούνται από αρνητικές συνθήκες στον τόπο καταγωγής (όπως ανεργία, περιθωριοποίηση, έλλειψη υποδομών), είτε επειδή έλκονται από τις ευκαιρίες και τα πλεονεκτήματα που προσφέρει ο τόπος υποδοχής (όπως εκπαίδευση, εργασία, αστικοποίηση) (Boyle et al., 2009; de Haas, 2010).

Ωστόσο, η προσέγγιση αυτή θεωρείται από αρκετούς ερευνητές απλουστευτική, καθώς αγνοεί τη δυναμική των κοινωνικών δικτύων, τις υποκειμενικές ερμηνείες του χώρου και τον ρόλο των θεσμικών ρυθμίσεων. Έτσι, οι νεότερες θεωρίες εστιάζουν περισσότερο στις πολλαπλές διαστάσεις της κινητικότητας. Η θεωρία των ικανοτήτων (*capability approach*) του Sen (1999) και η εφαρμογή της στη μετανάστευση (Carling, 2002; de Haas, 2021) εξετάζει όχι μόνο τις επιθυμίες μετακίνησης, αλλά και το κατά πόσο οι άνθρωποι *μπορούν* να μετακινηθούν, ανάλογα με τους διαθέσιμους πόρους, τις πολιτικές, τα δίκτυα και τις κοινωνικές συνθήκες.

Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται και στην έννοια της επιλεκτικής κινητικότητας και των προτιμήσεων διαβίωσης (*lifestyle migration*), ιδίως σε μελέτες της ευρωπαϊκής υπαίθρου. Η παραμονή ή επιστροφή νεαρών ατόμων σε αγροτικές ή ορεινές περιοχές δεν σχετίζεται μόνο με οικονομικά κίνητρα, αλλά και με την αναζήτηση ποιότητας ζωής, ισχυρών κοινωνικών δεσμών και ταυτότητας (Benson & O'Reilly, 2009; Stockdale & Haartsen, 2018). Παράλληλα, μελέτες έχουν αναδείξει τη σημασία της αντίληψης της περιφέρειας ως "τόπου ζωής", ενισχύοντας την κατανόηση της παραμονής ως ενεργής επιλογής και όχι απλώς ως αδυναμίας μετακίνησης (Haartsen & Thissen, 2014).

Τέλος, η έννοια της χωρικής συναισθηματικής προσκόλλησης (*place attachment*) εντάσσεται ολοένα και περισσότερο στις θεωρίες κινητικότητας, ιδίως όταν εξετάζεται η πρόθεση νέων ανθρώπων να επιστρέψουν στον τόπο καταγωγής τους. Το συναίσθημα του «ανήκειν» και η σχέση με τον φυσικό και κοινωνικό χώρο έχουν καταγραφεί ως σημαντικοί παράγοντες παραμονής κι επιστροφής, ιδιαίτερα σε αγροτικές και ορεινές περιοχές (Stockdale & Haartsen, 2018; Ni Laoire, 2007).

Συνολικά, η σύγχρονη θεωρητική προσέγγιση της χωρικής κινητικότητας απαιτεί μια πολυδιάστατη ανάλυση που λαμβάνει υπόψη τόσο τις διαρθρωτικές συνθήκες όσο και τις

προσωπικές αφηγήσεις και προσδοκίες. Η μελέτη αυτών των παραγόντων στο πλαίσιο του Δήμου Μετσόβου μπορεί να αποκαλύψει σημαντικά ευρήματα για τις προθέσεις παραμονής ή επιστροφής των νέων σε ορεινές περιοχές.

2.3 Παράγοντες που επηρεάζουν τη μετανάστευση και την επιστροφή στον τόπο καταγωγής

Η μετανάστευση, είτε εσωτερική είτε εξωτερική, επηρεάζεται από έναν σύνθετο συνδυασμό κοινωνικών, οικονομικών, περιβαλλοντικών και ψυχολογικών παραγόντων. Ταυτόχρονα, οι αστικές και ορεινές περιοχές παραμένουν εννοιολογικά και χωρικά διαχωρισμένες τόσο στην κοινή αντίληψη όσο και στην επιστημονική έρευνα, η οποία συχνά αγνοεί τις σύνθετες αλληλεπιδράσεις τους (Haller & Branca, 2022). Αυτή η διχοτόμηση αποκρύπτει σημαντικές συνδέσεις μεταξύ του σύγχρονου ορεινού και αστικού περιβάλλοντος (Gebre & Gebremedhin, 2019), οι οποίες είναι απαραίτητες για την ορθή κατανόηση των παραγόντων αποχώρησης, παραμονής και επιστροφής σε αυτές.

Ενδεικτικά, σε σχετική μελέτη του Ευρωπαϊκού Δικτύου Παρατήρησης για την Εδαφική Ανάπτυξη και τη Συνοχή (Corpus et al., 2020), η πληθυσμιακή συρρίκνωση των αγροτικών και ορεινών περιοχών αποδίδεται σε έναν φαύλο κύκλο που ξεκινά από τη χαμηλή οικονομική τους απόδοση, την βασική εξάρτηση της οικονομίας τους από τον πρωτογενή τομέα και τα χαμηλά επίπεδα επιχειρηματικότητας. Στο ίδιο κείμενο αναφέρεται ότι αυτές οι συνθήκες οδηγούν σε επιλεκτική εκροή πληθυσμού, κυρίως νεότερων και πιο μορφωμένων ατόμων, γεγονός που ενισχύει τις ελλείψεις σε ανθρώπινο κεφάλαιο. Παράλληλα, η περιορισμένη ζήτηση οδηγεί σε επιδείνωση των παρεχόμενων υπηρεσιών και των υποδομών, ενισχύοντας περαιτέρω τη μετανάστευση.

Σε μια πιο εξειδικευμένη ανάλυση για τις ορεινές περιοχές της Ε.Ε., οι Grecchi et al. (2014) προσδιορίζουν ως βασικούς παράγοντες φυγής τις περιορισμένες οικονομικές ευκαιρίες, τις σκληρές συνθήκες διαβίωσης, την ανεπαρκή υποδομή (μεταφορές, υγεία, εκπαίδευση), τη γήρανση του πληθυσμού, την περιορισμένη ψηφιακή συνδεσιμότητα, την ευαλωτότητα σε φυσικές καταστροφές και την αναποτελεσματική τοπική διακυβέρνηση λόγω μειωμένης δημόσιας χρηματοδότησης.

Οι παραπάνω, ενδεικτικές, επιστημονικές ερμηνείες της σύγχρονης μετακίνησης προς τις αστικές περιοχές, δεν λαμβάνουν υπόψιν τους ψυχοκοινωνικούς παράγοντες όπως την επίδραση που έχει η δυσανάλογη προβολή του αστικού καταναλωτικού τρόπου ζωής, ως κυρίαρχου προτύπου ευημερίας (Παπαδημάτου και Ρόκος, 2004). Σε αυτό το πλαίσιο και ειδικά για την πληθυσμιακή ομάδα των νέων, ο ρόλος των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στην διαμόρφωση προτύπων και την απόφαση μετανάστευσης παραμένει ανεξερεύνητος, παρόλο που έχει αποδειχτεί πως η έκθεση στο διαδίκτυο παρέχει πρόσβαση σε πληροφορίες για τις αστικές ευκαιρίες, επηρεάζοντας την αντίληψη για «τη ζωή έξω από το χωριό» (Hidayat et al., 2023).

Με βάση τις τελευταίες πληθυσμιακές προβλέψεις περιφερειακών δημογραφικών προτύπων της EUROSTAT (2021), 4 κράτη μέλη της Ε.Ε. (Ιρλανδία, Σουηδία, Βέλγιο και Ολλανδία) προβλέπεται να αυξήσουν τον συνολικό αγροτικό τους πληθυσμό από το 2019 έως το 2050. Αυτή η αντίστροφη ροή της εσωτερικής μετανάστευσης από την πόλη στην ύπαιθρο φαίνεται να συνδέεται με την πρόοδο της τεχνολογίας και τις σύγχρονες τάσεις και προκλήσεις της παγκοσμιοποίησης, που επηρεάζουν τις πολιτικές αποφάσεις, τον τρόπο ζωής και τις ανάγκες του πληθυσμού (Vorontsova et al., 2022).

Σύμφωνα με τη σύγχρονη βιβλιογραφία, ένας ακόμη βασικός παράγοντας παραμονής ή/και επιστροφής στον τόπο καταγωγής, είναι οι οικογενειακοί δεσμοί (Stockdale and Ferguson 2020; Ferguson et al. 2024; Ji 2024; Clendenning 2025). Στη Σουηδία, σχεδόν όλοι οι μετανάστες που εγκαταλείπουν τις πόλεις για να επιστρέψουν σε μη μητροπολιτικές περιοχές διατηρούν οικογενειακούς δεσμούς στον προορισμό, γεγονός που υπογραμμίζει τον ρόλο της οικογένειας στις μεταναστευτικές αποφάσεις (Sandow & Lundholm 2023; Hjort 2023).

Η ίδια η καταγωγή από αγροτικές ή ορεινές περιοχές φαίνεται, επίσης, να λειτουργεί ως κινητήριο μοχλός για επιστροφή, ιδίως όταν τα παιδικά βιώματα ήταν θετικά. Η παιδική εμπειρία διαμονής στην ύπαιθρο επηρεάζει ισχυρά την επιλογή προορισμού κατά την έξοδο από το αστικό περιβάλλον (Sandow & Lundholm, 2023). Ταυτόχρονα, περιβαλλοντικοί παράγοντες, όπως τα υψηλά επίπεδα θορύβου (Steinführer et al., 2024) ή η ατμοσφαιρική ρύπανση (Vuong et al., 2022), παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της πρόθεσης μετανάστευσης. Η υψηλή πληθυσμιακή συγκέντρωση αποτέλεσε έναν πρόσθετο παράγοντα στη λήψη αυτή της απόφασης, με την πανδημία του Covid-19 να αποτελεί ορόσημο στην τάση μετακίνησης από τα αστικά κέντρα προς αγροτικές περιοχές (Vogiazides & Kawalerowicz, 2023).

Ο ψηφιακός μετασχηματισμός αποτελεί ένα ακόμη κρίσιμο στοιχείο που επιτρέπει την αναζωογόνηση των απομακρυσμένων περιοχών, καθιστώντας τις πιο βιώσιμες για τις νεότερες γενιές που επιλέγουν να επιστρέψουν ή να μεταναστεύσουν εκεί για πρώτη φορά (Li & Song, 2023). Μέσα από την ψηφιακή συνδεσιμότητα, διευκολύνονται νέες μορφές παραγωγής και κατανάλωσης, ενισχύοντας την οικονομική ανεξαρτησία των απομακρυσμένων περιοχών.

Τέλος, οι κάτοικοι των αστικών κέντρων καλούνται να ανταπεξέλθουν σε υψηλές τιμές κατοικιών και γενικά αυξημένο κόστος ζωής (ενοίκια, μετακινήσεις κτ). Αυτές οι οικονομικές πιέσεις ωθούν ορισμένα άτομα να εγκατασταθούν σε αγροτικές περιοχές, όπου η στέγαση και οι καθημερινές ανάγκες είναι πιο προσιτές οικονομικά (Jończy et al. 2021, Steinführer et al. 2024).

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η μετανάστευση και η επιστροφή στον τόπο καταγωγής είναι αποτέλεσμα συνδυασμού παραγόντων που συνδέονται με την ποιότητα ζωής, τους συναισθηματικούς δεσμούς, την πρόσβαση σε ευκαιρίες και τις ευρύτερες κοινωνικοοικονομικές μεταβολές. Στο πλαίσιο αυτό, πολλοί/πολλές αποφασίζουν να ανταλλάξουν έναν αγχωτικό τρόπο ζωής, με υψηλό κόστος διαβίωσης και μεγάλες αποστάσεις μετακίνησης στην πόλη, με μια πιο ικανοποιητική, προσανατολισμένη στην οικογένεια και

περιβαλλοντικά βιώσιμη, ζωή στην ύπαιθρο, επιλέγοντας έτσι να επαναπροσδιορίσουν την έννοια της ευημερίας και της καθημερινής ισορροπίας. Αυτή η κατανόηση είναι κρίσιμη για την ενίσχυση των οφελών και την αντιμετώπιση των αρνητικών συνεπειών της μετανάστευσης από τις ορεινές περιοχές (Bachman et al., 2019).

Παλαιότερα, οι ορεινές περιοχές αντιμετώπιζαν την εγκατάλειψη λόγω της αστυφιλίας και της έλλειψης ευκαιριών. Σήμερα, όμως, οι περιοχές αυτές απειλούνται από την εισβολή ενός νέου τύπου αστικοποίησης, ο οποίος μεταφέρει το μοντέλο κατανάλωσης και παραγωγής από τις πόλεις στις αγροτικές περιοχές. Η εισροή νέων πληθυσμών και στοιχείων που δεν έχουν προσαρμοστεί πλήρως στις τοπικές συνθήκες μπορεί να προκαλέσει την αλλοίωση του παραδοσιακού τρόπου ζωής και της κοινωνικής συνοχής (Παπαδημάτου & Ρόκος, 2004). Η διαπίστωση αυτή υπογραμμίζει την ανάγκη για δημιουργία ενός ολοκληρωμένου σχεδίου ανάπτυξης που σέβεται και αξιοποιεί την εμπειρία, γνώση και συνεργιστική δράση ομάδων κατοίκων, ξενιτεμένων επιστημόνων και όσων συνειδητά επιλέγουν να μείνουν, να ζήσουν και να εργαστούν στις ορεινές και γεωγραφικά απομονωμένες περιοχές (Ρόκος, 2018). Αυτό καθιστά την προστασία των τοπικών πολιτισμών και την αποτροπή της εξαφάνισης της παράδοσης μια κρίσιμη ανάγκη για την επιτυχή εφαρμογή της Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης στις απομακρυσμένες περιοχές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

3.1 Πολιτική Διάσταση

Ο Δήμος Μετσόβου είναι δήμος της Περιφέρειας Ηπείρου, ο οποίος συστάθηκε με τη διοικητική ανασυγκρότηση του 2011 και, συγκεκριμένα, με τη συνένωση των Καποδιστριακών Δήμων Εγνατίας, Μετσόβου και της κοινότητας Μηλέας. Βρίσκεται στο ανατολικό τμήμα της Περιφερειακής Ενότητας Ιωαννίνων και συνορεύει με τους Δήμους Ιωαννιτών, Ζαγορίου, Βορείων Τζουμέρκων (ΠΕ Ηπείρου), καθώς και του Δήμου Μετεώρων (ΠΕ Τρικάλων) και Γρεβενών (ΠΕ Γρεβενών). Καταλαμβάνει έκταση 366,8 km², με πρωτεύουσα την κωμόπολη του Μετσόβου, χτισμένη σε υψόμετρο 1.150 μέτρων. (Δήμος Μετσόβου, 2011)

Σύμφωνα με την απογραφή της ΕΛΣΤΑΤ (2021), ο μόνιμος πληθυσμός του Δήμου ανέρχεται σε 5.432 κατοίκους. Ο Δήμος διαιρείται σε τρεις Δημοτικές Ενότητες: Δ.Ε. Μετσόβου (3.254 κάτοικοι), Δ.Ε. Εγνατίας (1.867 κάτοικοι) και Δ.Ε. Μηλέας (311 κάτοικοι), με τις μεγαλύτερες κοινότητες να είναι το Μέτσοβο (2.337 κάτοικοι) και η Χρυσοβίτσα (726 κάτοικοι). Παρά τον σχετικά μικρό πληθυσμό, ο Δήμος καλύπτει ευρεία εδαφική περιοχή και περιλαμβάνει 11 Δημοτικές Κοινότητες και σημαντικό αριθμό ορεινών οικισμών, γεγονός που συντελεί σε ποικίλες διοικητικές και επιχειρησιακές προκλήσεις (ΕΛΣΤΑΤ, 2021).

Ο Δήμος λειτουργεί σύμφωνα με το θεσμικό πλαίσιο του «Καλλικράτη» (Ν. 3852/2010), όπως τροποποιήθηκε από τον «Κλεισθένη Ι» (Ν. 4555/2018) και διαθέτει εγκεκριμένο Οργανισμό Εσωτερικής Υπηρεσίας (Ο.Ε.Υ.). Στο πλαίσιο της διοικητικής του διάρθρωσης, η λειτουργία του Δήμου βασίζεται στον καταμερισμό αρμοδιοτήτων μεταξύ των πολιτικών οργάνων (Δήμαρχος, Αντιδήμαρχοι, Δημοτικό Συμβούλιο κ.ά.) και των υπηρεσιακών μονάδων (διοικητικές, τεχνικές, οικονομικές υπηρεσίες). (Δήμος Μετσόβου, 2024)

Η αναπτυξιακή στρατηγική για την Ήπειρο και, ειδικότερα, για τον Δήμο Μετσόβου, στηρίζεται σε ένα πλέγμα πολιτικών και χρηματοδοτικών εργαλείων που εκτείνονται από το εθνικό έως το ευρωπαϊκό επίπεδο. Σε εθνικό επίπεδο, κεντρικό εργαλείο αποτελεί ο Νέος Αναπτυξιακός Νόμος 4887/2022, ο οποίος προσφέρει κίνητρα για την ενίσχυση της ιδιωτικής επενδυτικής δραστηριότητας, την ενδυνάμωση της επιχειρηματικότητας και τη στήριξη λιγότερο ευνοημένων γεωγραφικών περιοχών, όπως η Ήπειρος και ο Δήμος Μετσόβου. Επιπλέον, το Υπουργείο Εσωτερικών (2024), βάσει του Ετήσιου Σχεδίου Δράσης για το 2024, προωθεί τη χρηματοδοτική ενίσχυση των ορεινών και νησιωτικών Δήμων, με παροχή πόρων για την κάλυψη τοπικών αναγκών.

Σε περιφερειακό επίπεδο, η Περιφέρεια Ηπείρου (2022) υλοποιεί το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ήπειρος 2021–2027», συνολικού προϋπολογισμού 426 εκατ. ευρώ. Το πρόγραμμα αυτό βασίζεται σε θεματικούς άξονες που περιλαμβάνουν: την ενίσχυση της έρευνας και της καινοτομίας, την προώθηση της ψηφιοποίησης, τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης, την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και την αναβάθμιση των κοινωνικών και εκπαιδευτικών υποδομών. Στο πλαίσιο αυτό, ο Δήμος Μετσόβου συμμετέχει ενεργά, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τη λειτουργία του Κέντρου Ημερήσιας Φροντίδας Ηλικιωμένων (ΚΗΦΗ), καθώς και

με την «Ίδρυση Κέντρου Κοινότητας Δήμου Μετσόβου», δημόσιας δαπάνης 264 χιλ. ευρώ, το οποίο στελεχώθηκε τον Απρίλιο του 2025 (Δήμος Μετσόβου, 2025).

Παράλληλα, μέσω του προγράμματος LEADER/CLLD ο Δήμος χρηματοδοτεί έργα τοπικής ανάπτυξης με έμφαση στην αγροδιατροφή, τον οικότουρισμό και την ανάδειξη της πολιτιστικής του ταυτότητας. Ενδεικτικά έχει εγκριθεί Ενεργειακή και Λειτουργική Αναβάθμιση του Κτιρίου του Παλαιού Σινεμά στην Δ.Κ. Μετσόβου του Δήμου Μετσόβου και βελτιώσεις αγροτικής οδοποιίας (Δήμος Μετσόβου, 2022).

Η παρουσία του Δήμου Μετσόβου στον ευρωπαϊκό χάρτη αποδεικνύεται και από τη συμμετοχή του σε θεματικά προγράμματα της Ε.Ε., όπως τα προγράμματα διασυνοριακής συνεργασίας Interreg, Μέσω αυτών των συνεργασιών, προωθούνται κοινές δράσεις στους τομείς του πολιτισμού, του τουρισμού, των υποδομών και της βιώσιμης ανάπτυξης. Τον Μάρτιο του 2025, εγκρίθηκαν δύο προτάσεις στο πλαίσιο του προγράμματος INTERREG Ελλάδα–Ιταλία, στις οποίες ο Δήμος Μετσόβου συμμετέχει ως εταίρος. Η πρώτη, με τίτλο «NESTS – Strengthen the specialistic skills of the Natura 2000 sites management bodies to reach the European Biodiversity Strategy 2030 targets», στοχεύει στην ενίσχυση των δεξιοτήτων των διαχειριστικών φορέων των περιοχών Natura 2000, ενώ η δεύτερη, «M.A.R.K.A.T.O. – Maintaining And Revitalizing Knowledge And Traditional Occupations», επικεντρώνεται στη διατήρηση και αναβίωση παραδοσιακών επαγγελμάτων, στοχεύοντας στην ενίσχυση της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω διασυνοριακής συνεργασίας. (Interreg Greece-Italy, 2025)

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι την τρέχουσα περίοδο ο Δήμος συμμετέχει συνολικά σε πέντε κατατεθειμένες ευρωπαϊκές προτάσεις Interreg, εκ των οποίων σε μία έχει αναλάβει τον ρόλο του επικεφαλής εταίρου. Ειδικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η πρόταση «UP! – Fighting youth depopulation in mountainous regions», που κατατέθηκε με επικεφαλής το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο – Μετσόβιο Κέντρο Διεπιστημονικής Έρευνας. Το έργο αυτό στοχεύει στην αναστροφή της τάσης φυγής των νέων από τις ορεινές περιοχές, με την προώθηση δράσεων που καθιστούν την ύπαιθρο ελκυστικότερη για διαβίωση και εργασία, εστιάζοντας σε περιοχές όπως η Ήπειρος και η Απουλία (N. Ιταλία). (Έρευνα πεδίου)

Συνολικά, οι παραπάνω παρεμβάσεις σκιαγραφούν ένα πλαίσιο αναπτυξιακής στρατηγικής που αξιοποιεί ορισμένες από τις δυνατότητες των εθνικών, περιφερειακών και ευρωπαϊκών πολιτικών για την ενίσχυση της τοπικής ανάπτυξης, με τον Δήμο Μετσόβου να διαδραματίζει ενεργό ρόλο στην αξιοποίησή τους.

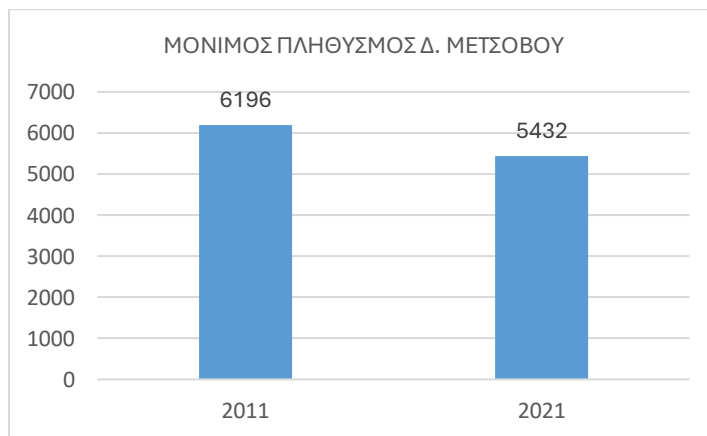
3.2 Κοινωνική Διάσταση

Ο πληθυσμός της περιοχής του Μετσόβου χαρακτηρίζεται ιστορικά από σχετικά χαμηλές διακυμάνσεις, με αξιοσημείωτη διαφοροποίηση σε σχέση με την πλειονότητα των ορεινών περιοχών της Ελλάδας, καθώς σημειώθηκε αύξηση στον πραγματικό πληθυσμό κατά την περίοδο 1928–2001 (ΕΣΥΕ στην Καχριμάνη, 2011).

Δήμος Μετσόβου							
Έτος Απογραφής	1928	1940	1951	1961	1971	1981	2001
Πραγμ. Πληθυσμός	3.222	4.343	4.035	4.257	3.941	3.998	4.417

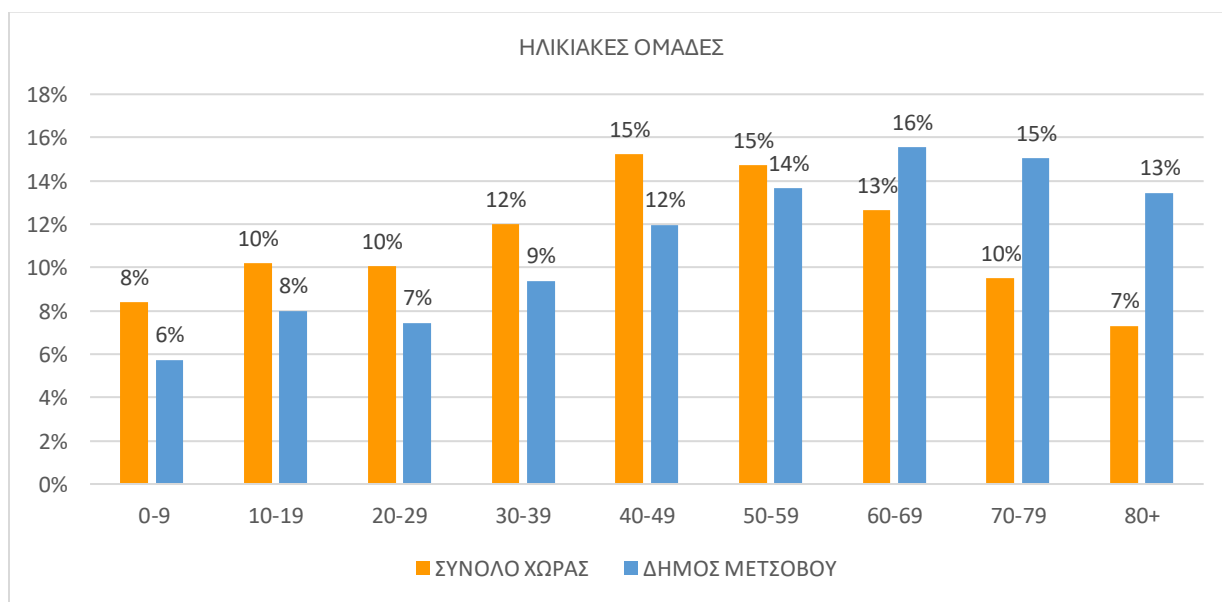
Πίνακας 1 Πληθυσμιακή εξέλιξη του Δ. Μετσόβου (πραγματικός πληθυσμός), 1928-2001

Βάσει των στοιχείων της απογραφής του 2011, ο μόνιμος πληθυσμός του Δήμου Μετσόβου ανερχόταν σε 6.196 άτομα, με την κωμόπολη του Μετσόβου να προσεγγίζει τους 2.500 μόνιμους κατοίκους. Κατά την πιο πρόσφατη απογραφή του 2021, ο μόνιμος πληθυσμός του Δήμου ανήλθε σε 5.432 άτομα, σημειώνοντας μείωση της τάξης του 12,3% μέσα στη δεκαετία.

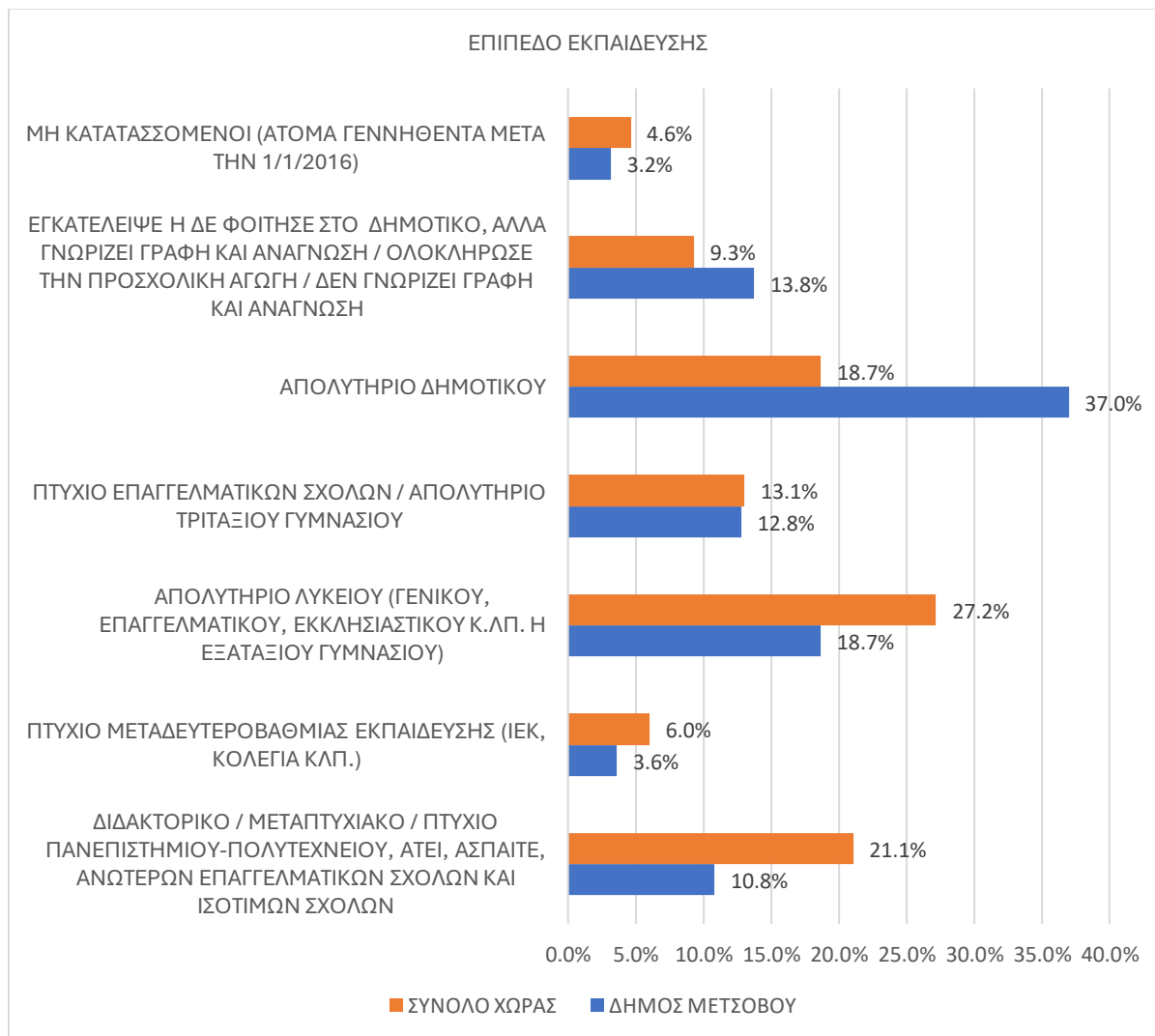
Γράφημα 1 Μόνιμος Πληθυσμός Δ. Μετσόβου, 2011-2021

Εξετάζοντας τα αναλυτικά δημογραφικά στοιχεία, διαπιστώνεται επίσης μια έντονη τάση γήρανσης του πληθυσμού, με 70% των μόνιμων κατοίκων να είναι άνω των 40 ετών (60% σε εθνικό επίπεδο) και 44% άνω των 60 (30% για το σύνολο της χώρας).

Γράφημα 2 Συγκριτική κατανομή ηλικιακών ομάδων κατοίκων Δ. Μετσόβου (ΕΛΣΤΑΤ 2021)

Στον τομέα του επιπέδου εκπαίδευσης, η σύγκριση με τα αντίστοιχα εθνικά δεδομένα αναδεικνύει επίσης σημαντικές αποκλίσεις. Στον Δήμο Μετσόβου επικρατούν οι Απόφοιτοι Δημοτικού σε ποσοστό 37%, ενώ τα ποσοστά των Αποφοίτων Λυκείου (19% έναντι 27%) και των Πτυχιούχων Ανώτατης Εκπαίδευσης (11% έναντι 21%) είναι εμφανώς χαμηλότερα από τον εθνικό μέσο όρο. Επιπρόσθετα, περίπου 1 στα 10 άτομα (14%) έχει εγκαταλείψει ή δεν έχει φοιτήσει ποτέ στο Δημοτικό Σχολείο (ΕΛΣΤΑΤ, 2021).

Γράφημα 3 Συγκριτική αποτύπωση επιπέδου εκπαίδευσης κατοίκων Δ. Μετσόβου

Βάσει των σχετικών Διευθύνσεων Εκπαίδευσης, στην περιοχή λειτουργούν συνολικά 14 μονάδες τυπικής εκπαίδευσης, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται: 4 Νηπιαγωγεία (σε Μέτσοβο, Ανήλιο, Βοτονόσι, Μ. Περιστέρι), 6 Δημοτικά Σχολεία (σε Μέτσοβο, Ανήλιο, Χρυσοβίτσα, Βοτονόσι και Μηλιά), 2 Γυμνάσια (σε Μέτσοβο και Χρυσοβίτσα¹), καθώς και 2 Γενικά και 1 Επαγγελματικό Λύκειο (σε Μέτσοβο και Χρυσοβίτσα). Στις παραπάνω μονάδες φοιτούν συνολικά 435 μαθητές και μαθήτριες. (Πανελλήνιο Σχ. Δίκτυο, 2025)

¹ Πρόκειται για Γυμνάσιο με Λυκειακές τάξεις.

A/A	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ	ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΤΥΠΟΣ	ΠΛΗΘΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ	ΥΠΟΣΥΝΟΛΑ ΑΝΑ ΤΥΠΟ
1	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΜΕΤΣΟΒΟΥ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ	29	40
2	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΑΝΗΛΙΟΥ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ	4	
3	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΒΟΤΟΝΟΣΙΟΥ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ	3	
4	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΜΙΚΡΟΥ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΟΥ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ	4	
5	ΔΗΜ. ΣΧΟΛΕΙΟ ΜΙΚΡΟΥ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΟΥ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	ΔΗΜΟΤΙΚΟ	7	158
6	ΔΗΜ. ΣΧΟΛΕΙΟ ΜΕΤΣΟΒΟΥ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	ΔΗΜΟΤΙΚΟ	102	
7	ΔΗΜ. ΣΧΟΛΕΙΟ ΑΝΗΛΙΟΥ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	ΔΗΜΟΤΙΚΟ	17	
8	ΔΗΜ. ΣΧΟΛΕΙΟ ΒΟΤΟΝΟΣΙΟΥ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	ΔΗΜΟΤΙΚΟ	7	
9	ΔΗΜ. ΣΧΟΛΕΙΟ ΜΗΛΕΑΣ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	ΔΗΜΟΤΙΚΟ	4	
10	1ο ΔΗΜ. ΣΧΟΛΕΙΟ ΧΡΥΣΟΒΙΤΣΑΣ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	ΔΗΜΟΤΙΚΟ	21	
11	ΗΜΕΡΗΣΙΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΜΕΤΣΟΒΟΥ	ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	ΓΥΜΝΑΣΙΟ	82	155
12	ΗΜΕΡΗΣΙΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ - ΓΕ.Λ. ΧΡΥΣΟΒΙΤΣΑΣ*	ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	ΓΥΜΝΑΣΙΟ	73	
13	1ο ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ ΜΕΤΣΟΒΟΥ	ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	ΓΕΝ. ΛΥΚΕΙΟ	50	82
14	1ο ΕΠΑΛ ΜΕΤΣΟΒΟΥ	ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	ΕΠΑΓ. ΛΥΚΕΙΟ	32	

Πίνακας 2 Ενεργές Σχολικές Μονάδες Δ. Μετσόβου - Σχολ. έτος 2024-2025. (Ιδία επεξεργασία, βάσει Παν. Σχολ. Δικτύου)

Παράλληλα, συνολικά 9 πρωτοβάθμιες μονάδες είναι ανενεργές, με τα Νηπιαγωγεία Χρυσοβίτσας και Μηλιάς να έχουν τεθεί σε αναστολή το σχολικό έτος 2024-2025. Άλλα 4 Νηπιαγωγεία και 3 Δημοτικά έχουν καταργηθεί, ως αποτέλεσμα συγχωνεύσεων με άλλες σχολικές μονάδες.

A/A	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ	ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΤΥΠΟΣ	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΜΟΝΑΔΑΣ
1	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΧΡΥΣΟΒΙΤΣΑΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ	ΣΕ ΑΝΑΣΤΟΛΗ
2	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΜΗΛΕΑΣ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ	ΣΕ ΑΝΑΣΤΟΛΗ
3	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΜΠΑΛΤΟΥΜΑΣ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ	ΚΑΤΑΡΓΗΜΕΝΗ
4	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΑΝΘΟΧΩΡΙΟΥ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ	ΚΑΤΑΡΓΗΜΕΝΗ
5	2ο ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΜΕΤΣΟΒΟΥ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ	ΚΑΤΑΡΓΗΜΕΝΗ
6	2ο ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΜΥΛΩΝ ΧΡΥΣΟΒΙΤΣΑΣ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ	ΚΑΤΑΡΓΗΜΕΝΗ
7	ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΑΝΘΟΧΩΡΙΟΥ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	ΔΗΜΟΤΙΚΟ	ΚΑΤΑΡΓΗΜΕΝΗ
8	2ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΜΥΛΩΝ ΧΡΥΣΟΒΙΤΣΑΣ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	ΔΗΜΟΤΙΚΟ	ΚΑΤΑΡΓΗΜΕΝΗ
9	ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΓΟΤΙΣΤΑΣ ΜΕΓΑΛΗΣ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	ΔΗΜΟΤΙΚΟ	ΚΑΤΑΡΓΗΜΕΝΗ

Πίνακας 3 Ανενεργές Σχολικές Μονάδες Δ. Μετσόβου - Σχολ. έτος 2024-2025 (ιδία επεξεργασία, βάσει Παν. Σχολ. Δικτύου)

Στο Μέτσοβο εδρεύει και το Μετσόβιο Κέντρο Διεπιστημονικής Έρευνας (ΜΕ.Κ.Δ.Ε.), ένα ερευνητικό και εκπαιδευτικό παράρτημα του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, με στόχο την προώθηση της ολοκληρωμένης ανάπτυξης των ορεινών περιοχών της χώρας. Το Κέντρο στεγάζει επιστημονικές και ερευνητικές δράσεις που αφορούν την τοπική ανάπτυξη, τη διαχείριση φυσικών πόρων, τη χωρική και περιβαλλοντική πολιτική, καθώς και την πολιτιστική κληρονομιά. Παράλληλα, λειτουργεί ως χώρος φιλοξενίας εκπαιδευτικών σεμιναρίων, θερινών σχολείων και διατμηματικών μαθημάτων που εντάσσονται στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών του Ε.Μ.Π.: «Περιβάλλον και Ανάπτυξη». Στο πλαίσιο της δεύτερης κατεύθυνσης («Περιβάλλον και Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών») του εν λόγω μεταπτυχιακού, το ΜΕ.Κ.Δ.Ε.

φιλοξενεί σε ετήσια βάση φοιτητές/τριες για την παρακολούθηση μαθημάτων και τη διεξαγωγή ερευνητικών εργασιών πεδίου.

Τέλος, στον οικισμό του Μετσόβου λειτουργούν -ως ιδιωτικές πρωτοβουλίες- δύο κέντρα Ξένων Γλωσσών και Φροντιστήριο Μέσης Εκπαίδευσης.

Το δίκτυο κοινωνικών υπηρεσιών του Δήμου οργανώνεται μέσω του Ν.Π.Ι.Δ.: «Κοινωφελής Επιχείρηση Δήμου Μετσόβου», και του Ν.Π.Δ.Δ.: «Κέντρο Αλληλεγγύης και Κοινωνικής Φροντίδας». Στο πλαίσιο αυτό παρέχονται υπηρεσίες μέσω 2 Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών, Κέντρου Ημερήσιας Φροντίδας Ηλικιωμένων, Δημοτικού Βρεφονηπιακού Σταθμού και 3 Κέντρων Εξυπηρέτησης Πολιτών (σε Μέτσοβο, Μικρό Περιστέρι και Μηλιά). Επίσης, λειτουργούν Αστυνομικό Τμήμα, Πυροσβεστικό Κλιμάκιο, Δασαρχείο, Αγροτικό Κτηνιατρείο και Κέντρο Υγείας στο Μέτσοβο, ενώ μέχρι το 2021 λειτουργούσε στη Μηλιά το πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι». (Δήμος Μετσόβου, χ.χ.)

Ο αθλητισμός στον Δήμο περιλαμβάνει δραστηριότητες όπως: ποδόσφαιρο, χιονοδρομία, ορεινό τρέξιμο, taekwondo, μπάσκετ, παραδοσιακό και σύγχρονο χορό και ποδηλασία (έρευνα πεδίου). Στην περιοχή το 2024 ήταν ενεργά 3 αθλητικά σωματεία (Γεν. Γραμ. Αθλητισμού, 2024), ενώ άλλοι 3 σύλλογοι/ομάδες λειτουργούν χωρίς εγγραφή στο σχετικό μητρώο. Για την υποστήριξη των παραπάνω δραστηριοτήτων λειτουργούν αντίστοιχες εγκαταστάσεις: γήπεδα ποδοσφαίρου σε Μέτσοβο, Μηλιά και Χρυσοβίτσα, κλειστό γυμναστήριο στο Μέτσοβο με υποδομές για μπάσκετ, βόλεϊ και taekwondo. Επίσης, στον οικισμό του Μετσόβου υπάρχουν εγκαταστάσεις κλειστού κολυμβητηρίου και παγοδρομίου, οι οποίες ωστόσο δεν είναι σε λειτουργία. Επιπλέον, στην περιοχή λειτουργούν εποχικά δύο χιονοδρομικά κέντρα (Ανηλίου και Μετσόβου), ενώ διοργανώνεται ετήσια αγώνας ορεινού τρεξίματος Ursa Trail, με πανελλαδική συμμετοχή (ενδεικτικά, στην πιο πρόσφατη διοργάνωση του 2025, συμμετείχαν περίπου 1600 αθλήτριες και αθλητές και 30 εθελόντριες/ες). (Έρευνα πεδίου)

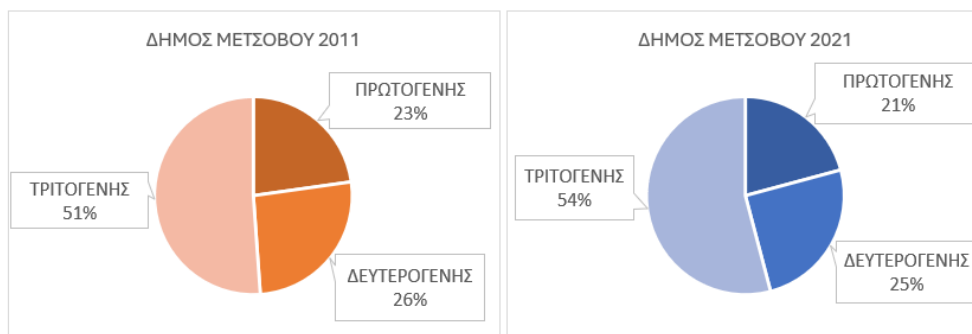
Στην περιοχή δραστηριοποιούνται τουλάχιστον πέντε πολιτιστικοί σύλλογοι, δύο χορευτικοί, ένας θρησκευτικός και ένας κυνηγετικός. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η παρουσία ιδρυμάτων και εξωραϊστικών συλλόγων με μακροχρόνια συμβολή στην κοινωνική και πολιτιστική ζωή του τόπου, όπως το Ίδρυμα Ευάγγελου Αβέρωφ – Τοσίτσα, ο Εξωραϊστικός Σύλλογος Μετσοβιτών στην Αθήνα, ο Σύλλογος των εν Ιωαννίνους Μετσοβιτών και ο Σύλλογος Αποφοίτων της Φοιτητικής Εστίας Τοσίτσα. Ενδεικτικά, στον χώρο της Πινακοθήκης Ε. Αβέρωφ, λειτουργεί Παιδικό Εργαστήρι με χορηγό εκπαιδευτικού προγράμματος την Συνεταιριστική Τράπεζα Ηλείου, ενώ σε παραχωρημένο κτίριο ιδιοκτησίας του δρύματος στεγάζεται και Παιδική Βιβλιοθήκη. Τέλος, με πρωτοβουλία του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων του Δημοτικού Σχολείου Μετσόβου, παρέχονται μαθήματα εκμάθησης μουσικού οργάνου (πιάνο και κιθάρα) και ρομποτικής, για παιδιά. (Έρευνα πεδίου)

3.3 Οικονομική Διάσταση

Ο Δήμος Μετσόβου δεν εντάσσεται πλήρως σε καμία από τις συμβατικές κατηγορίες χωρικής τυπολογίας, καθώς δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ούτε ως αστικός, ούτε ως ημιαστικός, αλλά

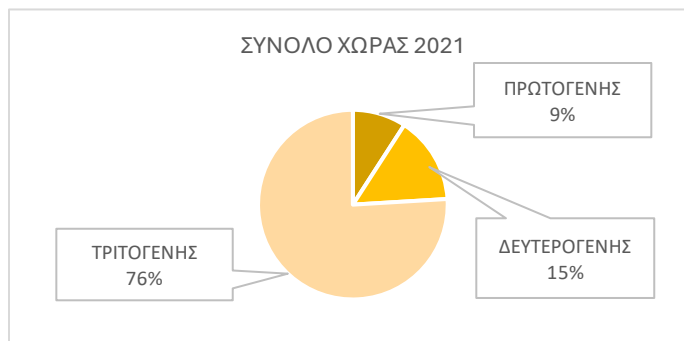
ούτε και ως καθαρά αγροτικός (Δήμος Μετσόβου, 2011). Η οικονομία του παρουσιάζει διαχρονικά χαρακτηριστικά που αντανακλούν τη γεωμορφολογική του θέση, καθώς ως χαρακτηριστικός ορεινός οικισμός της Ηπείρου έχει οικοδομήσει ένα οικονομικό πρότυπο βασισμένο σε παραδοσιακούς παραγωγικούς τομείς, όπως η κτηνοτροφία, η τυροκομία, η οινοποιία, η υλοτομία και η επεξεργασία ξύλου, το οποίο αν και επηρεάστηκε από τη σταδιακή ένταξη στην εθνική και παγκόσμια οικονομία, διατηρεί τον τοπικό του χαρακτήρα. Παράλληλα, από τη δεκαετία του 1990 και ιδίως μετά την αναβάθμιση των οδικών αξόνων (π.χ. Εγνατία Οδός), ο Δήμος Μετσόβου γνώρισε μια αύξηση στον τουριστικό τομέα. Το φυσικό περιβάλλον και η αρχιτεκτονική ταυτότητα του οικισμού έχουν καταστήσει το Μέτσοβο δημοφιλή προορισμό, ιδιαίτερα κατά τους χειμερινούς μήνες. (ΜΕ.Κ.Δ.Ε, 2017)

Βάσει στοιχείων των δύο τελευταίων απογραφών (ΕΛΣΤΑΤ 2011, ΕΛΣΤΑ 2021) η κατανομή σε τομείς παραγωγής παρουσιάζει μια σχετικά σταθερή εικόνα με τον τριτογενή τομέα να επικρατεί (54%), έναντι του πρωτογενούς (21%) και του δευτερογενούς (24%).

Γράφημα 4 Κατανομή σε τομείς παραγωγής - Συγκριτική αποτύπωση 2011-2021 (Ιδία επεξεργασία, βάσει ΕΛΣΤΑΤ)

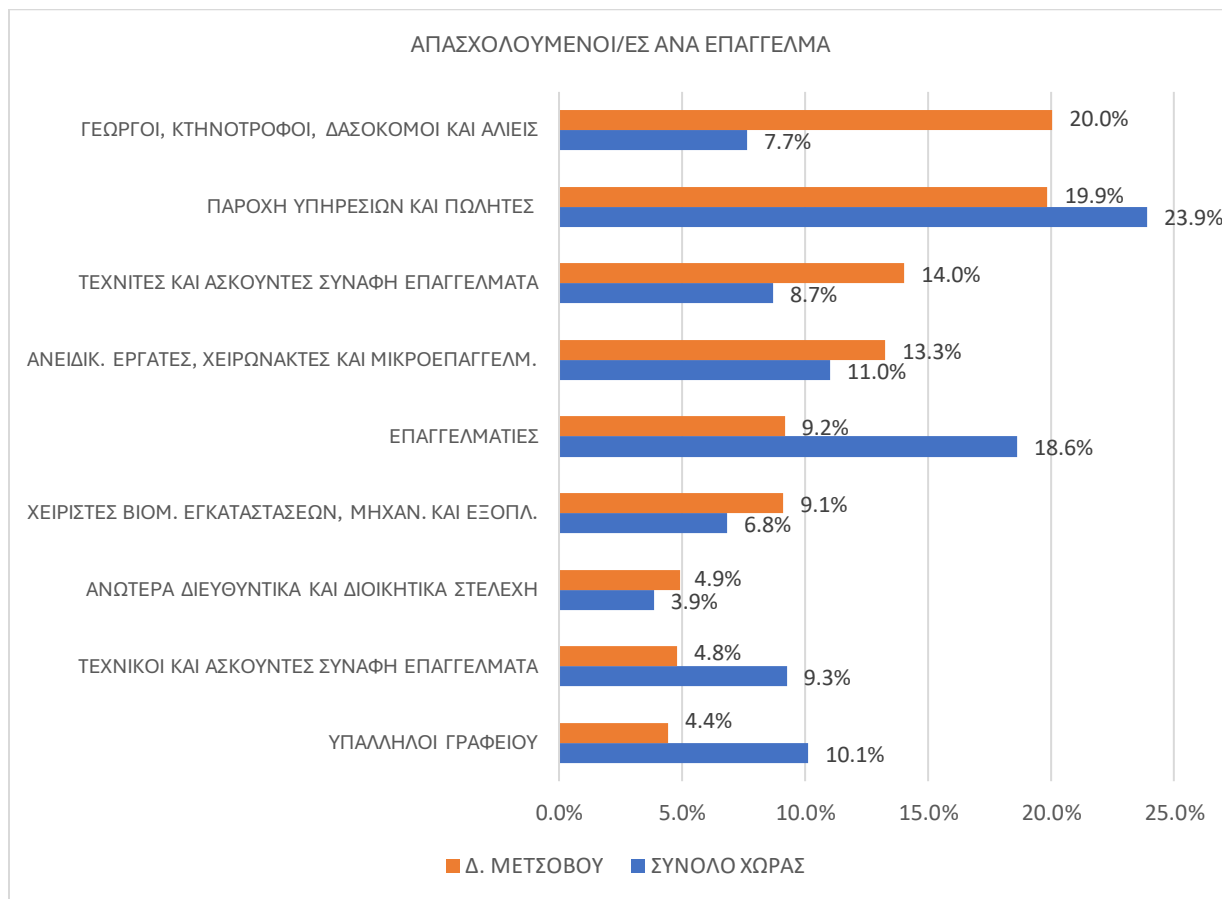
Η εικόνα αυτή διαφοροποιείται σημαντικά σε σχέση με την συνολική κατανομή σε εθνικό επίπεδο, με τον πρωτογενή τομέα και τον δευτερογενή τομέα να είναι ιδιαίτερα ενισχυμένοι στον Δήμο (διαφορά +11,7% και +10,2% αντίστοιχα), έναντι του τριτογενούς (-21,7%).

Γράφημα 5 Κατανομή σε τομείς παραγωγής - Σύνολο χώρας 2021 (Ιδία επεξεργασία, βάσει ΕΛΣΤΑΤ)

Οι αναμενόμενες αντίστοιχες διαφορές παρατηρούνται και στην κατανομή απασχολούμενων ανά επάγγελμα, με τον Δήμο Μετσόβου να εμφανίζει σημαντικά υψηλότερα ποσοστά σε επαγγέλματα που συνδέονται με τον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα, σε σχέση με το

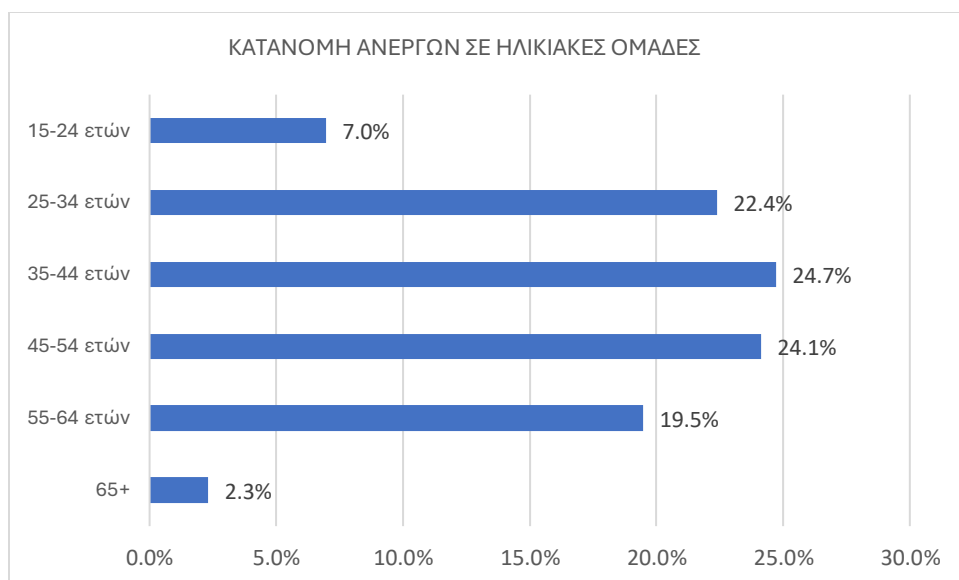
σύνολο της χώρας. Συγκεκριμένα, η κατηγορία «Γεωργοί, Κτηνοτρόφοι, Δασοκόμοι και Αλιείς» καταλαμβάνει το 20% των απασχολούμενων στο Μέτσοβο, έναντι μόλις 7,7% πανελλαδικά. Παρομοίως, η κατηγορία «Τεχνίτες και ασκούντες συναφή επαγγέλματα» συγκεντρώνει 14% έναντι 8,7% στο εθνικό επίπεδο, ενώ σχετικά αυξημένα είναι και τα ποσοστά των «Ανειδίκευτων εργατών, χειρωνακτών και μικροεπαγγελματιών» (13,3% έναντι 11%) και «Χειριστών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων & εξοπλισμού» (9,1% έναντι 6,8%).

Γράφημα 6 Συγκριτική Κατανομή Απασχολούμενων ανά Επάγγελμα - Δ. Μετσόβου (Ίδια επεξεργασία, βάσει ΕΛΣΤΑΤ)

Αντίθετα, υποεκπροσωπούνται οι «Επαγγελματίες» (9,2% έναντι 18,6%), οι «Υπάλληλοι γραφείου» (4,4% έναντι 10,1%) και οι «Τεχνικοί και ασκούντες συναφή επαγγέλματα» (4,8% έναντι 9,3%), κατηγορίες που συσχετίζονται κυρίως με τον τριτογενή τομέα. Η εικόνα αυτή καταδεικνύει τον έντονα αγροτοβιοτεχνικό χαρακτήρα της τοπικής αγοράς εργασίας και τις περιορισμένες ευκαιρίες για απασχόληση σε τομείς υψηλής ειδίκευσης ή διοικητικών υπηρεσιών.

Η ανεργία στον Δήμο Μετσόβου παρουσιάζει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, όπως καταγράφονται στα πιο πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία του Ινστιτούτου Εργασίας (2023). Ο συνολικός αριθμός των ανέργων τον Σεπτέμβριο του 2023 διαμορφώθηκε σε 344 άτομα, με τις γυναίκες να αποτελούν το 69,2% και τους άνδρες το 30,8%, αποτυπώνοντας μια έντονη έμφυλη ανισορροπία. Το 71,2% των ανέργων ανήκει στις παραγωγικές ηλικίες 25-54 ετών, με τη μεγαλύτερη συγκέντρωση να εντοπίζεται στην ομάδα 35-44 ετών (24,7%).

Γράφημα 7 Ηλικιακή κατανομή ανέργων Δ. Μετσόβου (Ίδια επεξεργασία, βάσει Ινστιτούτου Εργασίας 2023)

Επιπλέον, το 42,4% των ανέργων είναι μακροχρόνια άνεργοι/ες, δηλαδή βρίσκονται εκτός αγοράς εργασίας για διάστημα άνω των δύο ετών. Σχετικά με την οικογενειακή κατάσταση, το 53,5% των ανέργων είναι έγγαμοι/ες, εκ των οποίων το 82,6% είναι γυναίκες.

Δείκτης	Ποσοστό, %	Άτομα
<i>Φύλο</i>		
Άνδρες	30,8%	106
Γυναίκες	69,2%	238
<i>Διάρκεια (μήνες)</i>		
0-11	40,7%	140
12-24	16,9%	58
25-60	20,9%	72
>60	21,5%	74
<i>Οικογ. Κατάσταση</i>		
Έγγαμοι/ες	53,5%	184
Άγαμοι/ες	46,5%	160

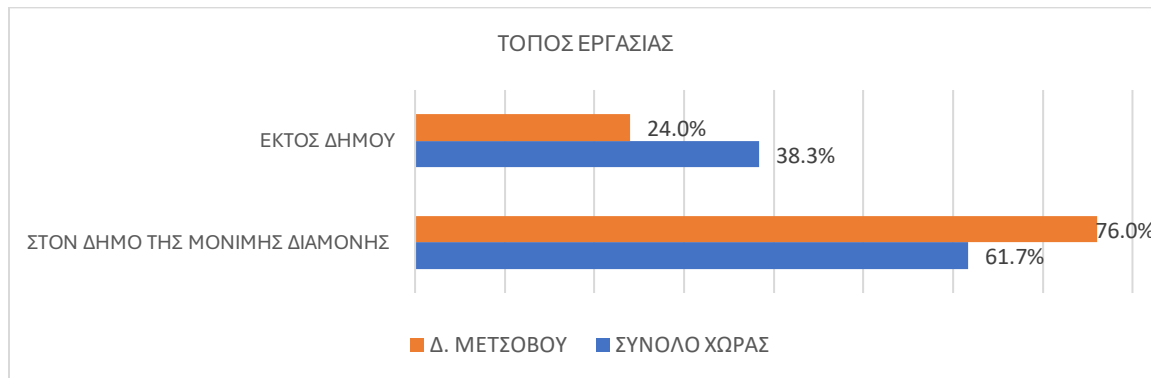
Πίνακας 4 Κατανομή ανέργων Δ. Μετσόβου ανά φύλο, διάρκεια και οικογενειακή κατάσταση (Ίδια επεξεργασία, βάσει Ινστιτούτου Εργασίας 2023)

Σε σύγκριση με τον αστικό Δήμο Ιωαννιτών, ο οποίος καταγράφει συνολικά 10.548 ανέργους τον Σεπτέμβριο του 2023, η ανεργία στον Δήμο Μετσόβου παρουσιάζει ορισμένες αξιοσημείωτες διαφοροποιήσεις. Παρότι τα απόλυτα μεγέθη δεν είναι προφανώς άμεσα συγκρίσιμα λόγω της διαφοράς πληθυσμιακής κλίμακας, τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των δύο περιπτώσεων προσφέρουν χρήσιμα συμπεράσματα. Στον Δ. Ιωαννιτών, οι γυναίκες συνιστούν το 65,9% του συνολικού αριθμού των ανέργων, ποσοστό ελαφρώς χαμηλότερο από το 69,2% που παρατηρείται στον Δήμο Μετσόβου. Αντίστοιχα, διαπιστώνεται διαφοροποίηση στην ένταση της μακροχρόνιας ανεργίας: στον Δήμο Ιωαννιτών, το 36,2% των ανέργων είναι εκτός αγοράς για πάνω από δύο έτη, ποσοστό αισθητά χαμηλότερο από το αντίστοιχο 42,4% στον Δήμο Μετσόβου.

Δείκτης	Ποσοστό, %	Άτομα
Φύλο		
Άνδρες	34,4%	3624
Γυναίκες	65,9%	6960
Διάρκεια (μήνες)		
0-11	47,9%	5055
12-24	16,2%	1709
25-60	18,6%	1962
>60	17,6%	1858
Οικογ. Κατάσταση		
Έγγαμοι/ες	47,0%	4963
Άγαμοι/ες	53,3%	5621

Πίνακας 5 Κατανομή ανέργων Δ. Ιωαννιτών ανά φύλο, διάρκεια και οικογενειακή κατάσταση (Ιδία επεξεργασία, βάσει Ινστιτούτου Εργασίας 2023)

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η διαφοροποίηση ανάλογα με την οικογενειακή κατάσταση, καθώς στον Δήμο Ιωαννιτών οι έγγαμοι/ες σε καθεστώς ανεργίας (47%) είναι λιγότεροι/ες από του άγαμους/ες (53,3%), σε αντίθεση με τον Δήμο Μετσόβου όπου τα ποσοστά αυτά παρουσιάζονται αντεστραμμένα (53,5% έγγαμοι/ε, έναντι 46,5% άγαμοι/ες).

Γράφημα 8 Κατανομή εργαζομένων βάσει τόπου εργασίας

Τέλος, σύμφωνα με τα διαθέσιμα δεδομένα, στον Δήμο Μετσόβου το 76,0% των απασχολούμενων εργάζεται στον τόπο της μόνιμης διαμονής του, ενώ το 24,0% εργάζεται εκτός δήμου. Σε εθνικό επίπεδο, τα ποσοστά αυτά είναι 61,7% και 38,3% αντίστοιχα. Δίνεται, συνεπώς, η εικόνα μεγαλύτερης συγκέντρωσης της επαγγελματικής δραστηριότητας εντός των ορίων του δήμου σε σύγκριση με τον μέσο όρο της χώρας.

3.4 Πολιτισμική Διάσταση

Ο Δήμος Μετσόβου έχει μια πλούσια πολιτισμική ταυτότητα, η οποία διαμορφώθηκε μέσα από την ιστορική διαδρομή του τόπου και αποτυπώνεται τόσο στην άυλη όσο και στην υλική πολιτιστική του κληρονομιά. Η περιοχή υποδουλώθηκε το 1430 και παρέμεινε υπό τον οθωμανικό ζυγό για σχεδόν πέντε αιώνες, ωστόσο από τα μέσα του 17^{ου} αιώνα απολάμβανε καθεστώς αυτοδιαχείρισης, το οποίο (αν και παραβιάστηκε σε ορισμένες πτυχές του από τον Αλή Πασά) διατηρήθηκε ως προς τη γεωγραφική και διοικητική του υπόσταση μέχρι το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα (Δασούλας, 2019, σ. 138).

Σημαντικό ρόλο για την ταυτότητα της περιοχή διαδραμάτισε και η χρήση της βλάχικης γλώσσας, η οποία αν και παραμένει ζωντανή στον προφορικό λόγο, δεν αναπτύχθηκε εγγράφως, γεγονός που συνδέεται και με την ιστορική διακοπή της λειτουργίας ρουμανικών σχολείων στις αρχές του 20ού αιώνα (Τρίτος, 1984, σ. 19). Τα Βλαχοχώρια του Δήμου, όπως το Μέτσοβο, το Ανήλιο, η Μηλιά και το Βοτονόσι, συνιστούν ενότητες έντονης πολιτισμικής συνοχής, ενώ άλλοι οικισμοί, όπως η Χρυσοβίτσα και η Μπαλντούμα, συγκροτούν μια πολιτισμικά ετερογενή γεωγραφία.

Η αρχιτεκτονική φυσιογνωμία του Μετσόβου, με χαρακτηριστικά της ηπειρώτικης παράδοσης και τοπικές ιδιαιτερότητες, αποτελεί αναγνωρίσιμο στοιχείο του υλικού του πολιτισμού. Η χρήση τοπικών υλικών, όπως η γκριζοπράσινη πέτρα, οι σχιστολιθικές πλάκες και το ξύλο από δασικά είδη της περιοχής, διαμόρφωσε έναν αρχιτεκτονικό χαρακτήρα ενταγμένο στο φυσικό περιβάλλον. Παρά τη μερική αλλοίωση της εικόνας του οικισμού από σύγχρονες κατασκευές, σώζονται σημαντικά δείγματα παραδοσιακής δόμησης, καθώς και βιομηχανικά κελύφη με ιστορική και παραγωγική αξία (νερόμυλοι, ξυλουργεία, αποθήκες). Ο πολιτισμικός πλούτος του Δήμου αντανακλάται επίσης σε πλήθος μνημείων: εκκλησίες, μοναστήρια, λιθόκτιστες κρήνες, γεφύρια, διατηρητέα οικοδομήματα και αρχαιολογικοί χώροι συγκροτούν ένα σύνολο υψηλής ιστορικής και αισθητικής αξίας. (Μάιστρου κ.ά., 2012)

Πέρα από την αρχιτεκτονική φυσιογνωμία, ο πολιτισμός του Δήμου Μετσόβου εκφράζεται μέσα από τις παραδοσιακές παραγωγικές δραστηριότητες που έχουν έντονη πολιτισμική διάσταση. Η κτηνοτροφία, η τυροκομία και η οινοποιία διαμορφώνουν τη γαστρονομική ταυτότητα του τόπου, ενώ η επεξεργασία ξύλου, η υφαντουργία και η χρυσοκεντητική αποτελούν τέχνες με βαθιές ρίζες στη λαϊκή παράδοση. Σημαντική είναι επίσης η μουσικοχορευτική παράδοση του Μετσόβου, με τη συμβολή των τοπικών οργανοπαικτών και τη χρήση παραδοσιακών ενδυμασιών, οι οποίες διασώζουν στοιχεία της τοπικής πολιτισμικής ταυτότητας. (Μάνη, 2013)

3.5 Τεχνολογική Διάσταση

Ο Δήμος Μετσόβου, παρά τον ορεινό χαρακτήρα και τις ιδιαίτερες γεωμορφολογικές συνθήκες που τον χαρακτηρίζουν, έχει καταγράψει σημαντικά βήματα προόδου στον τομέα των τεχνικών και τεχνολογικών υποδομών.

Η λειτουργική σύνδεση με τον εθνικό οδικό κορμό μέσω της Εγνατίας Οδού, αλλά και η διασύνδεση με την Ιόνια Οδό, έχουν βελτιώσει αισθητά την εξωτερική προσβασιμότητα του Δήμου, εξυπηρετώντας τόσο τη μετακίνηση των κατοίκων όσο και την τουριστική κίνηση (Παρατηρητήριο Οδικών Μεταφορών - Εγνατία Οδός Α.Ε., 2018). Το δίκτυο πρωτεύοντος και δευτερεύοντος επαρχιακού οδικού άξονα είναι ασφαλισμένο και διατηρείται σε λειτουργική κατάσταση, με μέριμνα για την αντιμετώπιση των σκληρών καιρικών συνθηκών του χειμώνα. Αντίθετα, στο εσωτερικό του οικιστικού πυρήνα του Μετσόβου, το οδικό δίκτυο παρουσιάζει σημαντικούς περιορισμούς, λόγω του στενού πολεοδομικού ιστού και της έντονης κλίσης του εδάφους. Η κατάσταση αυτή δημιουργεί λειτουργικά προβλήματα τόσο στην

κυκλοφορία των οχημάτων όσο και στη διαχείριση της τουριστικής επισκεψιμότητας. (Έρευνα πεδίου)

Στον τομέα των δημόσιων συγκοινωνιών, η εξυπηρέτηση είναι ιδιαίτερα περιορισμένη: το ΚΤΕΛ Ηπείρου εκτελεί ένα μόλις δρομολόγιο την εβδομάδα προς τα Ιωάννινα, ενώ μόνον ένας ακόμη οικισμός (Μεγάλο Περιστέρι) εξυπηρετείται κάθε δεκαπενθήμερο. Ενδοδημοτική συγκοινωνία δεν υφίσταται -με εξαίρεση τις προβλεπόμενες μετακινήσεις για σχολική φοίτηση- γεγονός που δυσχεραίνει την πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες για πληθυσμιακές ομάδες όπως οι ηλικιωμένοι/ες και οι μαθήτριες/ές. (Έρευνα πεδίου)

Στον τομέα της ύδρευσης και αποχέτευσης, το υφιστάμενο δίκτυο του κεντρικού οικισμού του Μετσόβου παρουσίαζε σημαντικές φθορές, υδραυλικές απώλειες και έλλειψη χαρτογράφησης, καθώς είχε κατασκευαστεί κατά κύριο λόγο με παλαιούς μολυβδοσωλήνες. Η ανάγκη αντικατάστασής του κρίθηκε επιτακτική και εντάχθηκε στο συγχρηματοδοτούμενο έργο με Κωδικό ΟΠΣ 5000202 στο πλαίσιο του Ε.Π. Ήπειρος 2014–2020, μέσω του οποίου προβλέπεται η πλήρης ανακατασκευή του με σύγχρονες σωληνώσεις, συνολικού μήκους άνω των 30 χιλιομέτρων. Παράλληλα, το παλιό παντοροϊκό αποχετευτικό σύστημα αντικαθίσταται από νέο, χωριστικό δίκτυο και κατασκευή αντλιοστασίου, που εξασφαλίζει την απρόσκοπτη μεταφορά των λυμάτων προς την Εγκατάσταση Επεξεργασίας Λυμάτων (ΕΕΛ). (Έρευνα πεδίου)

Η διαχείριση των απορριμμάτων στον Δήμο πραγματοποιείται από ιδιωτικό ανάδοχο, ο οποίος είναι υπεύθυνος για την αποκομιδή και τον καθαρισμό των κάδων. Μέχρι την ολοκλήρωση και πλήρη λειτουργία του τοπικού Σταθμού Μεταφόρτωσης Απορριμμάτων (ΣΜΑ), τα σύμμεικτα απορρίμματα μεταφέρονται απευθείας στη Μονάδα Επεξεργασίας Απορριμμάτων (ΜΕΑ) της Περιφέρειας Ηπείρου, στο Ελευθεροχώρι Δωδώνης. Η ανακύκλωση υποστηρίζεται με την τοποθέτηση μπλε κάδων, ενώ το ανακυκλώσιμο υλικό μεταφέρεται στο Κέντρο Διαλογής Ανακυκλώσιμων Υλικών Ιωαννίνων (ΚΔΑΥ), υπό την εποπτεία της Ε.Ε.Α.Α. Οι πολίτες παρουσιάζουν αυξανόμενη συμμετοχή, αν και απαιτούνται περαιτέρω δράσεις ευαισθητοποίησης και ενίσχυσης της διαλογής στην πηγή. (Δήμος Μετσόβου, 2025)

Η αξιοποίηση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ) αποτελεί σημαντικό άξονα ενεργειακής στρατηγικής για την περιοχή, η οποία διαθέτει υψηλό δυναμικό, κυρίως στον τομέα της υδροηλεκτρικής και αιολικής ενέργειας. Ο Σταθμός Πηγών Αώου, με δύο μονάδες συνολικής ισχύος 240 MW, αποτελεί το μεγαλύτερο υδροηλεκτρικό έργο στην περιοχή και ενσωματώνει σύγχρονες τεχνολογίες αυτοματισμού. Παράλληλα, μικρότεροι υδροηλεκτρικοί σταθμοί, όπως αυτοί στη Γκούρα Ανθοχωρίου και στη θέση Γκούρα – Μικρό Περιστέρι, αξιοποιούν τα τοπικά υδατικά ρεύματα για την παραγωγή καθαρής ενέργειας. Στον τομέα της αιολικής ενέργειας, λειτουργούν δύο αιολικοί σταθμοί: ο σταθμός Βαρικού (3,3 MW) και ο σταθμός Κατάρας (3,0 MW), με εγκατεστημένες συνολικά 5 ανεμογεννήτριες. (ΡΑΑΕΥ, 2023)

Το τηλεπικοινωνιακό δίκτυο του Δήμου καλύπτεται σε ικανοποιητικό βαθμό. Ο ΟΤΕ Α.Ε. εξασφαλίζει πλήρη κάλυψη σε σταθερή τηλεφωνία και ευρυζωνικές συνδέσεις, ενώ οι μεγάλοι

πάροχοι κινητής τηλεφωνίας διαθέτουν κεραίες που διασφαλίζουν βασική κάλυψη σε όλη σχεδόν την επικράτεια του Δήμου. Η ποιότητα των υπηρεσιών δεδομένων μπορεί να παρουσιάζει διακυμάνσεις σε απομακρυσμένες περιοχές ή σε καιρικά φαινόμενα, ωστόσο γενικά θεωρείται λειτουργική για τις ανάγκες των κατοίκων και των επισκεπτών. (Έρευνα πεδίου)

Τέλος, η αθλητική και τουριστική υποδομή περιλαμβάνει ένα εύρος εγκαταστάσεων που ενισχύουν την κοινωνική συνοχή και την τουριστική δυναμική. Το Δημοτικό Κλειστό Γυμναστήριο Μετσόβου εξυπηρετεί τόσο τις ανάγκες του σχολικού αθλητισμού όσο και την προετοιμασία επαγγελματικών ομάδων. Το γήπεδο ποδοσφαίρου, διαστάσεων 50x95 μ., διαθέτει χλοοτάπητα και κατάλληλα αποδυτήρια. Τρία χιονοδρομικά κέντρα –του Προφήτη Ηλία, του Ιδρύματος Τοσίτσα και του Αηλίου– προσφέρουν χειμερινό τουρισμό με πίστες διαφορετικών επιπέδων, εγκαταστάσεις αναψυχής και δυνατότητες ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Το Κλειστό Κολυμβητήριο και το Παγοδρόμιο Μετσόβου, τα οποία δεν είναι σε λειτουργία, συμπληρώνουν την εικόνα ενός Δήμου με προοπτική περαιτέρω ανάπτυξης. (Έρευνα πεδίου)

3.6 Φυσικό Περιβάλλον

Η ευρύτερη περιοχή του Δήμου Μετσόβου χαρακτηρίζεται από έντονη ορεινότητα, καθώς εκτείνεται εξ' ολοκλήρου στον ορεινό όγκο της Πίνδου. Η γεωμορφολογία της περιοχής καθορίζεται από την παρουσία ορεινών όγκων που εντάσσονται στο σύστημα της Βόρειας Πίνδου, με σημαντικότερους τον Λάκμο ή Περιστέρι (2295 μ.) προς νότο, το Μαυροβούνι (2159 μ.) προς βορρά, τα βουνά του Ζυγού (1746 μ.) ανατολικά και την Τσούκα Ρόσα (1987 μ.) βορειοδυτικά (Δήμος Μετσόβου, 2011). Το υδρογραφικό δίκτυο της περιοχής είναι εξίσου πλούσιο. Από την περιοχή πηγάζει ο Μετσοβίτικος ποταμός, που στα ανατολικά του Δήμου ενώνεται με τον Άραχθο, ενώ από την ευρύτερη περιοχή πηγάζουν επίσης παραπόταμοι των ποταμών Αλιάκμονα, Αώου, Αχελώου και Πηνειού. Το δίκτυο εμπλουτίζεται από ρέματα, χειμάρρους και την τεχνητή λίμνη Πηγών Αώου, η οποία έχει καθοριστικό ρόλο στην τοπική υδρολογία (ΜΕ.Κ.Δ.Ε., 2017). Οι πεδινές εκτάσεις της περιοχής είναι περιορισμένες και εντοπίζονται κυρίως κατά μήκος του Μετσοβίτικου ποταμού και σε μικρά οροπέδια στις περιοχές Μετσόβου και Μηλιάς, χρησιμοποιούμενα κυρίως ως βοσκότοποι. Τα υπόλοιπα τμήματα καλύπτονται από εκτεταμένα δάση και γυμνές ορεινές πλαγιές.

Το κλίμα της περιοχής είναι ψυχρό έως δριμύ, με μακρύ και βαρύ χειμώνα και συχνές βροχοπτώσεις την άνοιξη, ενώ τα καλοκαίρια είναι σχετικά θερμά αλλά και πάλι βροχερά. Σύμφωνα με μελέτη για την περίοδο 1960–2000, η μέση ετήσια θερμοκρασία ανέρχεται σε 9,8°C, με μέσες τιμές 1,6°C τον χειμώνα και 18,8°C το καλοκαίρι. Η ετήσια αποτελεσματική βροχόπτωση υπολογίζεται στα 886 mm, με την κατανομή της να είναι σχεδόν ισομερής μεταξύ χειμώνα (32%), φθινοπώρου (29%) και άνοιξης (26%), ενώ το καλοκαίρι καταγράφεται το χαμηλότερο ποσοστό (13%). (Proutsos et al, 2021).

Η χλωρίδα της περιοχής είναι εξαιρετικά πλούσια, με περισσότερα από 1.700 καταγεγραμμένα είδη φυτών. Κυριαρχούν τα πυκνά δάση φυλλοβόλων και κωνοφόρων δέντρων, ενώ οι βοσκότοποι και οι περιοχές καλλιεργειών καλύπτουν μικρότερες εκτάσεις. Η βιοποικιλότητα είναι ιδιαίτερα υψηλή, με παρουσία ενδημικών και σπάνιων ειδών. Η πανίδα περιλαμβάνει περισσότερα από 25 είδη θηλαστικών, ανάμεσά τους μεγάλα θηλαστικά, καθώς και πλούσια ορνιθοπανίδα, κυρίως δασόβια και αρπακτικά είδη. Επιπλέον, στα νερά της περιοχής του Αώου ζουν ενδημικά είδη ψαριών, ενώ υπάρχουν και διάφορα είδη ερπετών και ασπόνδυλων. (OECD, 2009). Ο Δήμος Μετσόβου περιλαμβάνει εκτεταμένες περιοχές του Δικτύου Natura 2000, όπως ο Εθνικός Δρυμός Πίνδου (Βάλια Κάλντα, GR1310003), η περιοχή Μετσόβου (Ανήλιο – Κατάρρα, GR2130006) και το όρος Λάκμος ή Περιστερί (GR2130007), οι οποίες προστατεύουν σημαντικούς βιότοπους με ενδημικά είδη φυτών και ζώων. (ΜΕ.Κ.Δ.Ε., 2017)

Ιδιαίτερα σημαντική για την ανάδειξη και αξιοποίηση του φυσικού περιβάλλοντος είναι η ανάπτυξη δικτύων ορεινών διαδρομών. Το Ursa Trail – Μονοπάτι της Αρκούδας είναι κυκλική πεζοπορική διαδρομή μήκους άνω των 160 χλμ., σχεδιασμένη να φέρνει σε επαφή τους επισκέπτες με τον βιότοπο της καφέ αρκούδας και να ενισχύει την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση. Το Ursa Trail έχει καθαριστεί, σηματοδοτηθεί και συντηρείται από τον Αθλητικό Όμιλο Μετσόβου και εθελοντές, με τη στήριξη του Δήμου. Το 2016 έλαβε την ευρωπαϊκή πιστοποίηση Leading Quality Trail – Best of Europe, καθιστώντας το Μέτσοβο έναν από τους κορυφαίους πεζοπορικούς προορισμούς στην Ευρώπη. (Αθλητικός Όμιλος Μετσόβου, 2024)

Σημαντικό ρόλο στην περιβαλλοντική και πολιτιστική διασύνδεση της περιοχής διαδραματίζει και το Epirus Trail — η μεγαλύτερη ενιαία πεζοπορική διαδρομή στην Ελλάδα, μήκους 363 χλμ., η οποία διασχίζει τους ορεινούς όγκους της Ηπείρου, μεταξύ αυτών και τον Δήμο Μετσόβου. Βασισμένο σε παλιές αρτηρίες μετακίνησης, το μονοπάτι συνδυάζει μοναδικές φυσικές και πολιτιστικές εμπειρίες. Επιπλέον, από την περιοχή διέρχεται και το ευρωπαϊκό μονοπάτι μεγάλων αποστάσεων E6, καθώς και εθνικά μονοπάτια και το Πίχτειο δίκτυο ορειβατικών-πεζοπορικών διαδρομών της Βόρειας Πίνδου. (Έρευνα Πεδίου)

Ωστόσο, η περιοχή αντιμετωπίζει και περιβαλλοντικές πιέσεις. Η φυσική κατάσταση του Μετσοβίτικου ποταμού έχει αλλοιωθεί εξαιτίας της οδοποιίας και των σηράγγων της Εγνατίας Οδού, καθώς και από την ύπαρξη και λειτουργία υδροηλεκτρικών έργων της ΔΕΗ στις Πηγές Αώου και στη Χρυσοβίτσα, προκαλώντας διαταραχές στα υδρολογικά και φυσικοχημικά χαρακτηριστικά του ποταμού, με άγνωστες ακόμη συνέπειες για το οικοσύστημα. Επιπλέον, η λίμνη Πηγών Αώου απειλείται από παράνομο εμπλουτισμό της ιχθυοπανίδας και υπεραλίευση. Παράλληλα, οι τοπογραφικές και μετεωρολογικές συνθήκες του Μετσόβου επιτείνουν το φαινόμενο εγκλωβισμού της ατμοσφαιρικής ρύπανσης που προέρχεται κυρίως από τη θέρμανση με πετρέλαιο, παραδοσιακά τζάκια και ξυλόσομπες, αυξάνοντας τον κίνδυνο σχηματισμού όξινης βροχής και φωτοχημικού νέφους.

3.7 Ανθρωπογενές Περιβάλλον

Στους οικισμούς του Δήμου Μετσόβου με πληθυσμό κάτω των 2.000 κατοίκων, στους οποίους δεν έχει ολοκληρωθεί ο πολεοδομικός σχεδιασμός και ο καθορισμός χρήσεων γης, επιτρέπεται και υφίσταται ένα ευρύ φάσμα χρήσεων (βάσει ΠΔ 129/2025, ΦΕΚ Δ' 194/2025). Στον παραδοσιακό οικισμό του Μετσόβου, σύμφωνα με το ΦΕΚ 594/Δ/1978, επιτρέπεται μόνο η ανέγερση κτιρίων κατοικίας, κοινής ωφελείας και κοινωνικού εξοπλισμού, ενώ απαγορεύεται η εγκατάσταση βιοτεχνιών, βιομηχανιών ή άλλων χρήσεων υψηλής όχλησης. Για οποιαδήποτε άλλη χρήση, πέραν της κατοικίας, απαιτείται προέγκριση από την Επιτροπή Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου, ακόμη και στο στάδιο του προσχεδιασμού της μελέτης.

Η κατανομή των καλύψεων γης αποτυπώνεται στο Στρατηγικό Σχέδιο του Δήμου Μετσόβου (2011) για την περίοδο 2012–2014, όπου περιγράφονται οι κύριες ζώνες κατοικίας, γεωργικών και δασικών εκτάσεων. Ο Δήμος χαρακτηρίζεται από ένα κυρίως φυσικό τοπίο, με κυρίαρχη κάλυψη γης τις δασικές εκτάσεις, οι οποίες καταλαμβάνουν περίπου 253 τετραγωνικά χιλιόμετρα (95,2%), αποτελώντας τη συντριπτική πλειονότητα της συνολικής του επιφάνειας. Οι υδάτινες επιφάνειες, όπως ποτάμια, λίμνες και ταμιευτήρες, καλύπτουν 9 τ.χλμ (3,6%), ενισχύοντας τον φυσικό πλούτο της περιοχής. Το δομημένο περιβάλλον, δηλαδή οι οικισμοί και οι ανθρώπινες παρεμβάσεις, καταλαμβάνει μόλις 1,6 τ.χλμ (0,7%), γεγονός που αποτυπώνει τη χαμηλή πυκνότητα δόμησης του δήμου. Τέλος, οι λοιπές χρήσεις γης -κυρίως χορτολιβαδικές και καλλιεργήσιμες εκτάσεις- εκτείνονται σε περίπου 1,2 τ.χλμ (0,5%), υποδεικνύοντας περιορισμένη αλλά υπαρκτή γεωργική και κτηνοτροφική δραστηριότητα στην περιοχή.

Δήμος Μετσόβου		
Χρήσεις/Καλύψεις γης	Ποσοστό %	τ. χλμ.
Δασικές Εκτάσεις	95,2	235,03
Υδάτινες Επιφάνειες	3,6	8,93
Δομημένο Περιβάλλον	0,7	1,65
Άλλες Εκτάσεις	0,5	1,17

Πίνακας 6 Κατανομή έκτασης Δ. Μετσόβου σε κατηγορίες χρήσης/κάλυψη γης

Ο οικισμός του Μετσόβου αναπτύχθηκε ιστορικά γύρω από την κεντρική πλατεία και την εκκλησία της Αγίας Παρασκευής, όπου κατά την Οθωμανική περίοδο βρισκόταν και το λεγόμενο «Κάστρο» (Μάιστρου κ.ά., 2012). Κατοικίες και δραστηριότητες διαμορφώθηκαν και γύρω από τις υπόλοιπες εκκλησίες του οικισμού, χωρίς ωστόσο να έχουν θεσμοθετηθεί επίσημα όρια. Αντίθετα, οι οικισμοί Ανθοχώρι, Βοτονόσι, Ανήλιο, Μηλιά, Χρυσοβίτσα, Αμπέλια, Ανάληψη και Μύλοι έχουν οριοθετηθεί με σχετικές αποφάσεις του Νομάρχη, ενώ οι Ξηρικό, Σιωλάδες, Μικρό και Μεγάλο Περιστέρι, Μικρή και Μεγάλη Γότιστα, Σίτσαϊνα και δεν εντάσσονται σε εγκεκριμένο σχέδιο και παραμένουν χωρίς θεσμοθετημένα όρια. Για την αυθαίρετη δόμηση δεν υπάρχουν επίσημα καταγεγραμμένα στοιχεία, ενώ η εκτός σχεδίου

δόμηση σε όλους τους οικισμούς του Δήμου διέπεται από το άρθρο 32 του Ν. 4759/2020. (Τοπική έρευνα)

Ως παραδοσιακοί οικισμοί έχουν χαρακτηριστεί, πέραν του Μετσόβου, και οι οικισμοί Μηλιά, Βοτονόσι και Χρυσοβίτσα, με βάση το ΦΕΚ 615/Δ/1979, όπως τροποποιήθηκε (Π.Δ. 26-09-1979, ΦΕΚ Δ' 615/1979). Αν και στον Δήμο Μετσόβου δεν έχουν θεσμοθετηθεί Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου (ΖΟΕ), τμήματά του περιλαμβάνονται εντός ζωνών περιβαλλοντικής προστασίας. Συγκεκριμένα, εντάσσεται στις περιοχές του Εθνικού Πάρκου των Αθαμανικών Ορέων, το οποίο διακρίνεται σε Ζώνες I (Περιοχές Προστασίας της Φύσης), II (Διατήρησης Τοπίου, Οικοτόπων και Ειδών), III (Εθνικού Πάρκου) και IV (Περιφερειακή Ζώνη), καθώς και στο Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου, με αντίστοιχες ζώνες προστασίας της φύσης, διατήρησης οικοτόπων και ειδών, και περιφερειακή ζώνη (Δήμος Μετσόβου, 2011).

3.8. Ανάλυση

3.8.1 Πολιτική Διάσταση

Όπως αναλύεται και στις παραπάνω ενότητες, η διοικητική πραγματικότητα του Δήμου καθορίζεται από την ιδιόμορφη γεωμορφολογική του ταυτότητα: μεγάλη εδαφική έκταση, διασπαρμένοι οικισμοί και σημαντικές αποκλίσεις μεταξύ των επιμέρους δημοτικών ενοτήτων. Αυτή η σύνθετη χωρική διάρθρωση δημιουργεί καθημερινές δυσχέρειες στον επιχειρησιακό σχεδιασμό, στην εξυπηρέτηση των πολιτών και στη διατήρηση ενός συνεκτικού μοντέλου τοπικής διακυβέρνησης. Ο μικρός πληθυσμός εντείνει τις δυσκολίες, καθώς οι ανθρώπινοι και οικονομικοί πόροι δεν επαρκούν πάντα για την κάλυψη των ποικίλων αναγκών των αποκεντρωμένων κοινοτήτων.

Παρά τις δυσκολίες, διαφαίνεται ένα σχετικά λειτουργικό πλαίσιο ενεργοποίησης του Δήμου σε εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα. Η συμμετοχή του σε ευρύ φάσμα πρωτοβουλιών – από κοινωνικές υπηρεσίες και ενεργειακές παρεμβάσεις μέχρι στρατηγικές ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς και της περιβαλλοντικής προστασίας – υποδηλώνει σε ένα βαθμό οργανωτική ωριμότητα και τεχνική επάρκεια. Ο σχεδιασμός δράσεων σε συνεργασία με ερευνητικά ιδρύματα και διεθνείς εταίρους μαρτυρά μια διοίκηση που δεν περιορίζεται στο διαχειριστικό σκέλος, αλλά αναζητά δημιουργικά εργαλεία για την προώθηση ολοκληρωμένης ανάπτυξης.

Ωστόσο, η απουσία επικαιροποιημένου στρατηγικού σχεδιασμού αποτελεί μια κρίσιμη θεσμική αδυναμία. Το τελευταίο εγκεκριμένο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα του Δήμου Μετσόβου κάλυπτε την περίοδο 2012–2014, με αποτέλεσμα σήμερα να μην υφίσταται ένα συνεκτικό αναπτυξιακό πλαίσιο που να καθοδηγεί τις τοπικές πολιτικές, να ιεραρχεί τις ανάγκες ή να ορίζει προτεραιότητες. Η αποσπασματικότητα των παρεμβάσεων και η ευκαιριακή συμμετοχή σε προγράμματα δημιουργούν τον κίνδυνο ασύνδετων έργων χωρίς μακροπρόθεσμη στρατηγική εστίαση.

Η πρόσβαση σε χρηματοδοτικά εργαλεία, αν και εξασφαλισμένη σε επίπεδο προγραμμάτων, εξακολουθεί να συναντά εμπόδια εφαρμογής. Η διαχειριστική πολυπλοκότητα των

ευρωπαϊκών προγραμμάτων, η ανάγκη συνεχούς τεκμηρίωσης, αλλά και οι γραφειοκρατικές αγκυλώσεις δυσχεραίνουν την απορρόφηση και αξιοποίηση των πόρων. Επιπλέον, η εξάρτηση από εξωτερική τεχνική υποστήριξη περιορίζει την ενδογενή διοικητική ενδυνάμωση, ενώ η απουσία οργανωμένων μηχανισμών κοινωνικής διαβούλευσης μειώνει τη δυνατότητα ουσιαστικής συμμετοχής των πολιτών στον τοπικό σχεδιασμό.

Παρόλα αυτά, οι αναδυόμενες ευκαιρίες είναι σημαντικές. Η στροφή των εθνικών και ευρωπαϊκών πολιτικών προς τη χωρική συνοχή και την ενίσχυση των ορεινών περιοχών δημιουργεί ένα ευνοϊκό περιβάλλον για την ενεργοποίηση στοχευμένων τοπικών πρωτοβουλιών. Η επιτυχής συμμετοχή του Δήμου σε στρατηγικά προγράμματα – όπως εκείνα που αφορούν την καταπολέμηση της αποχώρησης των νέων ή την αναβίωση παραδοσιακών επαγγελμάτων – επιτρέπει τη σταδιακή οικοδόμηση ενός δικτύου τεχνογνωσίας, συνεργασιών και προοπτικής.

Η πρόκληση που τίθεται για τα επόμενα έτη είναι η μετατροπή αυτών των διασκορπισμένων παρεμβάσεων σε συνεκτική πολιτική για την τοπική ανάπτυξη. Η διαμόρφωση ενός νέου, σύγχρονου και συμμετοχικού στρατηγικού σχεδίου αποτελεί αναγκαία συνθήκη για τη μετάβαση του Δήμου Μετσόβου σε ένα μοντέλο ενεργού, ανοιχτής και ανθεκτικής διακυβέρνησης.

3.8.2 Κοινωνική Διάσταση

Η σταδιακή πληθυσμιακή συρρίκνωση που καταγράφεται τις δύο τελευταίες δεκαετίες, σε συνδυασμό με την έντονη γήρανση του πληθυσμού και τις εκπαιδευτικές ανισότητες, αναδεικνύει σύνθετες και πολυεπίπεδες κοινωνικές προκλήσεις για τον Δήμο Μετσόβου. Η άνιση κατανομή του πληθυσμού μεταξύ των δημοτικών ενοτήτων, με συγκέντρωση στο διοικητικό κέντρο και αποψίλωση μικρότερων οικισμών, εντείνει τη χωρική ανισομέρεια, επηρεάζοντας την κατανομή υπηρεσιών, υποδομών και κοινωνικής ζωής.

Στο πεδίο της εκπαίδευσης, η κατάσταση αποτυπώνει έναν ιδιότυπο δυϊσμό. Από τη μία πλευρά, η περιοχή διαθέτει ένα ικανοποιητικό δίκτυο σχολικών μονάδων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (νηπιαγωγεία, δημοτικά, γυμνάσια, λύκεια) με σχετική γεωγραφική διασπορά. Επιπλέον, η παρουσία του Μετσόβιου Κέντρου Διεπιστημονικής Έρευνας του ΕΜΠ αποτελεί σημείο ακαδημαϊκής αναφοράς, ενώ συνδέει την τοπική κοινωνία με ερευνητικά δίκτυα, καινοτομία και σύγχρονη επιστημονική γνώση. Από την άλλη πλευρά, η πληθυσμιακή συρρίκνωση του μαθητικού δυναμικού, η παύση λειτουργίας μονάδων σε απομακρυσμένους οικισμούς και η διαχρονικά περιορισμένη συμμετοχή σε ανώτερες και ανώτατες βαθμίδες εκπαίδευσης συνθέτουν ένα πεδίο έντονων μορφωτικών ανισοτήτων, που σχετίζεται τόσο με δομικούς όσο και με πολιτισμικούς παράγοντες.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, αναγνωρίζονται ορισμένες κρίσιμες δυνατότητες. Το ίδιο το προφίλ των νέων του Δήμου δείχνει ενδείξεις κοινωνικής σύνδεσης με τον τόπο και θετική στάση απέναντι στην παραμονή, γεγονός που δημιουργεί μια δυναμική ανατροπής των κυρίαρχων τάσεων. Η λειτουργία υποδομών όπως η παιδική βιβλιοθήκη, τα ΚΔΑΠ, το ΚΗΦΗ και το Κέντρο

Υγείας, σε συνδυασμό με τον ζωντανό πολιτιστικό ιστό (πολιτιστικοί και αθλητικοί σύλλογοι, μουσεία, τοπικά ιδρύματα), διατηρεί ενεργά σημεία συνοχής και πολιτισμικής συνέχειας. Η ύπαρξη βασικής υγειονομικής κάλυψης και έμπειρου προσωπικού ενισχύει την αίσθηση τοπικής ασφάλειας, παρά τις ελλείψεις.

Την ίδια στιγμή, αναδεικνύονται κρίσιμοι περιορισμοί που παρεμποδίζουν την αξιοποίηση αυτών των δυνατοτήτων. Η γεωγραφική απομόνωση και η έλλειψη συστηματικής διασύνδεσης με υπερτοπικά δίκτυα υπηρεσιών, σε συνδυασμό με το υψηλό κόστος μετακίνησης και τις καιρικές συνθήκες δημιουργούν ένα περιβάλλον μειωμένης κινητικότητας. Παράλληλα, η φθορά ή εγκατάλειψη ορισμένων υποδομών, η περιορισμένη λειτουργία κοινωνικών προγραμμάτων (όπως το «Βοήθεια στο Σπίτι»), και η απουσία εξειδικευμένων δομών για πληθυσμούς σε επισφάλεια (θύματα έμφυλης βίας, φτώχεια, μακροχρόνια άνεργοι, ΑμεΑ) μαρτυρούν την αποδυνάμωση του τοπικού κοινωνικού κράτους.

Επιπλέον, η κοινωνική αναπαραγωγή της κοινότητας διαταράσσεται σταδιακά: η μείωση των γεννήσεων, η απομάκρυνση νέων οικογενειών και η απουσία ενός συνεκτικού πλαισίου εκπαιδευτικής και επαγγελματικής υποστήριξης εντείνουν τον κίνδυνο μιας «σιωπηλής αποχώρησης» των νεότερων γενεών. Σε αυτό το πεδίο, η επανενεργοποίηση ανενεργών δημόσιων κτιρίων για χρήση από εκπαιδευτικές, κοινωνικές ή πολιτιστικές δομές, θα μπορούσε να λειτουργήσει ενισχυτικά.

Οι προοπτικές που διαφαίνονται δεν είναι αμελητέες. Η επένδυση στην εκπαίδευση, όχι μόνο με όρους υποδομών αλλά και περιεχομένου, η ενίσχυση της άτυπης μάθησης και η σύνδεση των σχολικών μονάδων με τις τοπικές ανάγκες και τα επαγγέλματα του μέλλοντος, συνιστούν κρίσιμες παρεμβάσεις για την ανασυγκρότηση του ανθρώπινου κεφαλαίου. Παράλληλα, η στρατηγική ένταξη των νέων στον σχεδιασμό πολιτικών, η υποστήριξη της ψηφιακής πρόσβασης και η αναβάθμιση των δημόσιων συγκοινωνιών μπορούν να συμβάλουν στη βιώσιμη επανένταξη των απομακρυσμένων κοινοτήτων.

Η ανάδειξη του πολιτιστικού κεφαλαίου του Μετσόβου, όχι ως στατικού αποθέματος, αλλά ως ζωντανού κοινωνικού εργαλείου -μέσω συνεργειών μεταξύ πολιτιστικών ιδρυμάτων, συλλόγων και δημοτικών υπηρεσιών- μπορεί να επαναφέρει τη διάσταση του «κοινού τόπου» στον δημόσιο διάλογο. Η κοινωνική συνοχή δεν είναι δεδομένη, αλλά μπορεί να οικοδομηθεί ξανά μέσα από μικρές καθημερινές πρακτικές φροντίδας, μάθησης και συμμετοχής, που επενδύουν στη συνύπαρξη και τη συλλογική ανθεκτικότητα.

3.8.3 Οικονομική Διάσταση

Το παραγωγικό προφίλ του Δήμου Μετσόβου συνιστά ένα σύνθετο υβρίδιο μεταξύ παραδοσιακών ορεινών δραστηριοτήτων και υπηρεσιών τουριστικού χαρακτήρα, διαμορφώνοντας ένα ιδιαίτερο αναπτυξιακό μίγμα. Η τοπική οικονομία παραμένει στενά συνδεδεμένη με τον φυσικό χώρο, την πολιτισμική ταυτότητα και την ιστορική παραγωγική βάση της περιοχής. Τομείς όπως η κτηνοτροφία, η υλοτομία, η τυροκομία και η επεξεργασία ξύλου συνεχίζουν να παίζουν σημαντικό ρόλο, ενώ ο τουρισμός, ενισχυμένος από την ανάπτυξη

των οδικών υποδομών, προσφέρει νέες δυνατότητες. Ωστόσο, η τουριστική δραστηριότητα παραμένει σε μεγάλο βαθμό εποχική, γεγονός που περιορίζει την ανθεκτικότητα του συνολικού μοντέλου ανάπτυξης.

Η σύγχρονη οικονομία του Μετσόβου συντίθεται όχι μόνο από τη συνέχιση των παραδοσιακών δραστηριοτήτων, αλλά και από την αξιοποίηση του φυσικού και πολιτιστικού του κεφαλαίου. Οι δυνατότητες για ενίσχυση της τοπικής ευημερίας εντοπίζονται κυρίως στη διασύνδεση αυτών των πόρων με σύγχρονες μορφές επιχειρηματικότητας, όπως η αγροτουριστική ανάπτυξη, η κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία και η καινοτόμος μεταποίηση τοπικών προϊόντων. Η σταδιακή ενσωμάτωση τέτοιων πρακτικών μπορεί να συμβάλει στη συγκράτηση του πληθυσμού και στην επανενεργοποίηση του τοπικού παραγωγικού δυναμικού.

Η αγορά εργασίας του Δήμου παρουσιάζει στοιχεία σχετικής αυτάρκειας, καθώς η πλειονότητα των εργαζομένων δραστηριοποιείται εντός των διοικητικών ορίων του. Αυτή η υψηλή τοπική συγκράτηση του εργατικού δυναμικού αντανakλά αφενός την ύπαρξη σταθερών επαγγελματικών ευκαιριών στον πρωτογενή και τουριστικό τομέα και αφετέρου τη γεωγραφική απομόνωση που καθιστά δυσχερή την καθημερινή μετακίνηση. Η εξάρτηση από ενδοδημοτικές θέσεις απασχόλησης, αν και δηλωτική τοπικής συνέχειας, ενέχει και τον κίνδυνο περιορισμένων δυνατοτήτων επαγγελματικής διαφοροποίησης, ιδιαίτερα για άτομα υψηλής εξειδίκευσης. Ταυτόχρονα, η απασχόληση παρουσιάζει έντονη κλαδική συγκέντρωση: υπερεκπροσώπηση σε επαγγέλματα χαμηλής ή μέσης ειδίκευσης και υποεκπροσώπηση σε τομείς του τριτογενούς με διοικητικό, τεχνικό ή επιστημονικό χαρακτήρα. Η ανισορροπία αυτή καθιστά δυσχερή τη μετακίνηση εργατικού δυναμικού σε κλάδους μεγαλύτερης προστιθέμενης αξίας και λειτουργεί ανασταλτικά για τη διαγενεακή κινητικότητα.

Ιδιαίτερα ανησυχητικές είναι οι ενδείξεις διαρθρωτικής ανεργίας. Ένα σημαντικό μέρος των ανέργων παραμένει εκτός αγοράς για μεγάλο χρονικό διάστημα, γεγονός που αποκαλύπτει μειωμένες ευκαιρίες επανένταξης και ενδεχόμενες δυσκολίες πρόσβασης σε μηχανισμούς κατάρτισης ή υποστήριξης. Η εικόνα αυτή επιβαρύνεται περαιτέρω από τη διάχυτη αίσθηση ύπαρξης αδήλωτης εργασίας, κυρίως στον τουρισμό και στις οικογενειακές επιχειρήσεις, όπου απασχολούμενοι/ες δεν καταγράφονται στα επίσημα στοιχεία.

Η ανεργία παρουσιάζει επίσης έντονη έμφυλη και κοινωνική διάσταση. Οι γυναίκες εμφανίζονται σημαντικά πιο ευάλωτες, ιδιαίτερα όσες ζουν σε οικογενειακά πλαίσια όπου αναλαμβάνουν φροντίδα άλλων μελών. Η απουσία ευέλικτων μορφών απασχόλησης ενδέχεται να λειτουργεί αποτρεπτικά για τη συμμετοχή τους στην εργασία. Η σύγκριση με τον αστικό Δήμο Ιωαννιτών ενδέχεται να επιβεβαιώνει ότι σε λιγότερο αστικοποιημένες περιοχές, όπως το Μέτσοβο, ο αποκλεισμός των γυναικών από την οικονομική δραστηριότητα συνδέεται πιο στενά με τη θέση τους στο εσωτερικό της οικογένειας.

Παρά τις διαπιστωμένες αδυναμίες, διαφαίνονται δυνατότητες που μπορούν, υπό προϋποθέσεις, να αξιοποιηθούν. Η τοπική παραγωγή διαθέτει αυθεντικότητα και προστιθέμενη αξία, ενώ η πολιτιστική ταυτότητα μπορεί να λειτουργήσει ως μοχλός

επανανομηματοδότησης της οικονομικής δραστηριότητας. Επίσης το φυσικό περιβάλλον προσφέρεται για ήπιες μορφές τουρισμού. Για να αξιοποιηθούν όμως οι παραπάνω δυνατότητες, απαιτείται η επεξεργασία ενός στρατηγικού σχεδίου οικονομικής ανάπτυξης, που να ξεπερνά τις αποσπασματικές πολιτικές και να ενσωματώνει τις αρχές της βιωσιμότητας, της κοινωνικής ένταξης και της καινοτομίας.

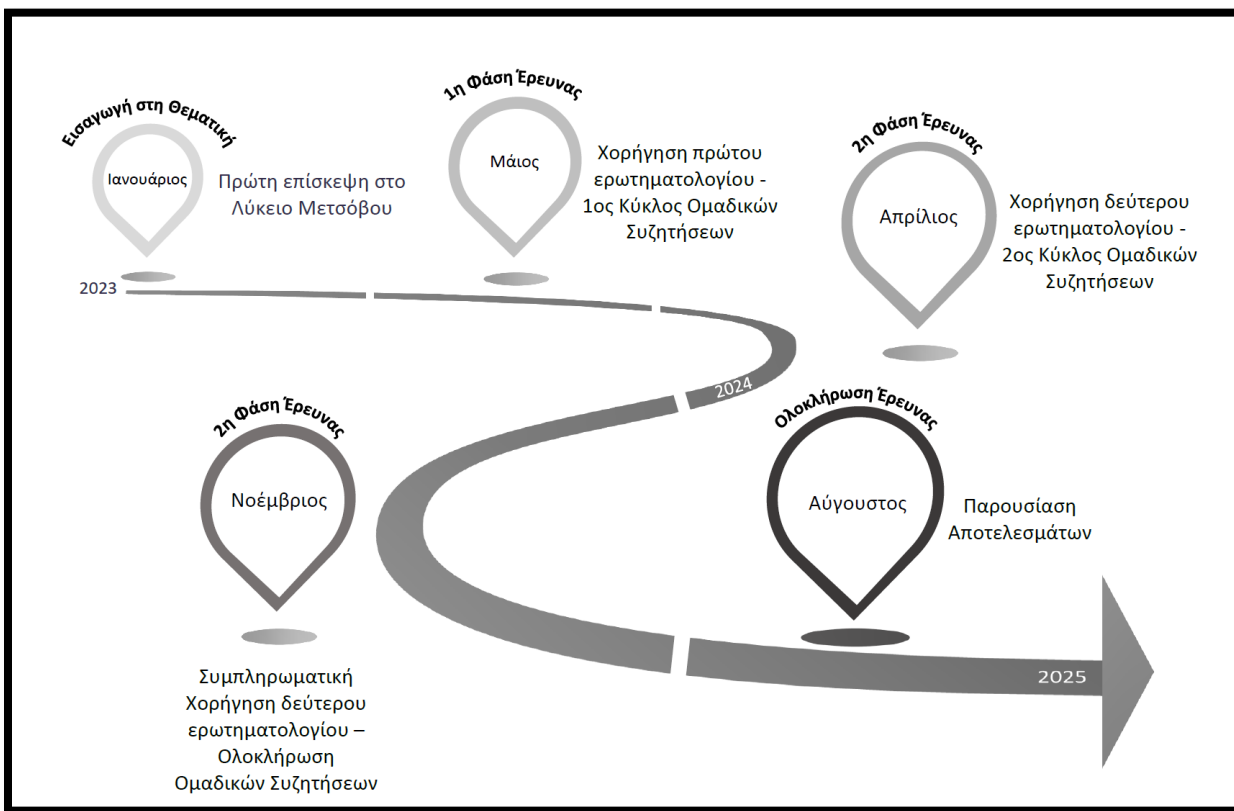
Η επένδυση σε στοχευμένες παρεμβάσεις -όπως η ενίσχυση των γυναικείων και νεανικών επιχειρήσεων, η αναβάθμιση της κατάρτισης και η διασύνδεση τοπικών προϊόντων με τουριστικές εμπειρίες- μπορεί να οδηγήσει στη σταδιακή μετατόπιση της οικονομίας από την επιβίωση στη βιώσιμη ευημερία. Ένα τέτοιο μετασχηματιστικό όραμα δεν μπορεί να στηριχθεί μόνο σε εξωτερικές χρηματοδοτήσεις, αλλά απαιτεί τοπική συναίνεση, θεσμική συνέπεια και ενεργοποίηση όλων των κοινωνικών εταίρων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

4.1 Τύπος και σχεδιασμός της έρευνας

Η παρούσα μελέτη εντάσσεται στο πεδίο των εμπειρικών κοινωνικών ερευνών και υιοθετεί μικτή μεθοδολογική προσέγγιση (mixed methods research), καθώς συνδυάζει ποσοτικές και ποιοτικές τεχνικές συλλογής και ανάλυσης δεδομένων. Η επιλογή αυτής της προσέγγισης κρίθηκε απαραίτητη προκειμένου να κατανοηθούν σε βάθος οι στάσεις, οι εμπειρίες και οι μελλοντικές προθέσεις των μαθητών/ριών που φοιτούν στα Λύκεια του Δήμου Μετσόβου, σε σχέση με τον τόπο διαμονής και καταγωγής τους. Ο μεικτός σχεδιασμός προσφέρει τη δυνατότητα διασταύρωσης των ευρημάτων και ενισχύει την εγκυρότητα και αξιοπιστία της έρευνας (Creswell & Plano Clark, 2011, σ.12).

Η συλλογή δεδομένων στο πεδίο έλαβε χώρα σε δύο διακριτές φάσεις, πλαισιωμένες από προπαρασκευαστικές και συμπληρωματικές ενέργειες, με αφετηρία τον Ιανουάριο του 2023 (βλ. εικόνα 1).

Εικόνα 1 Χρονοδιάγραμμα Υλοποίησης Έρευνας

Τον μήνα αυτό πραγματοποιήθηκε η πρώτη επίσκεψη στο Ενιαίο Λύκειο Μετσόβου, στο πλαίσιο του μαθήματος «Εισαγωγή στο Περιβάλλον και την Κοινωνία των Ορεινών Περιοχών». Κατά την επίσκεψη, έγινε εισαγωγή στη θεματική μελέτης, ενώ ταυτόχρονα λειτούργησε ως

πεδίο γνωριμίας με τον πληθυσμό-στόχο και το εκπαιδευτικό προσωπικό, παρέχοντας τα πρώτα ερεθίσματα για την ερευνητική προσέγγιση.

Η Α' φάση της έρευνας υλοποιήθηκε τον Μάιο του 2023 και περιλάμβανε τη χορήγηση του πρώτου ερωτηματολογίου, καθώς και τον πρώτο κύκλο ομαδικών συζητήσεων. Η φάση αυτή είχε κυρίως διερευνητικό χαρακτήρα, καθώς στόχευε στην αρχική καταγραφή στάσεων, εμπειριών και αντιλήψεων, καθώς και στη διαμόρφωση και ανατροφοδότηση των εργαλείων συλλογής δεδομένων που θα αξιοποιούνταν στη συνέχεια.

Η Β' φάση της έρευνας περιλάμβανε δύο διαδοχικές δειγματοληψίες. Η πρώτη πραγματοποιήθηκε τον Απρίλιο του 2024 και αφορούσε τη χορήγηση του δεύτερου, προσαρμοσμένου βάσει των ευρημάτων της πρώτης φάσης, ερωτηματολογίου. Παράλληλα, υλοποιήθηκε ο δεύτερος κύκλος ομαδικών συζητήσεων. Η φάση αυτή στόχευε στην εμβάθυνση των προθέσεων φυγής ή επιστροφής στον τόπο καταγωγής και στον εντοπισμό των παραγόντων που επηρεάζουν την απόφαση μόνιμης εγκατάστασης. Τέλος, τον Νοέμβριο του 2024 πραγματοποιήθηκε συμπληρωματική χορήγηση του δεύτερου ερωτηματολογίου, με στόχο την ενίσχυση της εγκυρότητας και της πληρότητας του δείγματος. Ταυτόχρονα, ολοκληρώθηκε ο κύκλος των ομαδικών συζητήσεων, σηματοδοτώντας της συλλογής πρωτογενών δεδομένων.

Η ποσοτική ανάλυση πραγματοποιήθηκε με χρήση του στατιστικού λογισμικού SPSS (έκδοση 26.0) και δεν περιορίστηκε στην περιγραφική στατιστική. Πιο συγκεκριμένα, εκτός από βασικά περιγραφικά μέτρα (συχνότητες, ποσοστά, μέσοι όροι κ.ο.κ.), εφαρμόστηκαν και τεχνικές επαγωγικής στατιστικής, προκειμένου να διερευνηθούν συσχετίσεις μεταξύ μεταβλητών όπως το φύλο, η τάξη φοίτησης, η εμπειρία μετανάστευσης και η πρόθεση παραμονής στον τόπο καταγωγής. Η συνδυαστική χρήση αυτών των τεχνικών επέτρεψε την εξαγωγή ασφαλέστερων συμπερασμάτων σχετικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν τη στάση των νέων απέναντι στον τόπο τους. Παράλληλα, η ποιοτική διάσταση της έρευνας ενισχύθηκε με τη χρήση ανάλυσης περιεχομένου στις απαντήσεις ανοικτού τύπου, εφαρμόζοντας θεματική κωδικοποίηση (Shreir et al., 2019). Οι απαντήσεις αναλύθηκαν βάσει επαναλαμβανόμενων μοτίβων και εννοιών, οδηγώντας στην ανάδειξη βασικών αξιακών, συναισθηματικών και εμπειρικών κατηγοριών.

Ένα δομικό στοιχείο της παρούσας έρευνας είναι η παρατεταμένη επιτόπια παραμονή της ερευνήτριας στην περιοχή μελέτης. Η ερευνήτρια διέμεινε στο Μέτσοβο καθ' όλη τη διάρκεια της ερευνητικής περιόδου (Ιανουάριος 2023 – Ιούνιος 2025), γεγονός που επέτρεψε την ενεργή συμμετοχή της στην τοπική ζωή, την αμεσότερη πρόσβαση στο πεδίο και την ενίσχυση των σχέσεων εμπιστοσύνης με τους/ις συμμετέχοντες/ουσες. Η διαρκής αλληλεπίδραση με τον τοπικό πληθυσμό επέτρεψε την εθνογραφική κατανόηση του κοινωνικού πλαισίου, των τοπικών αντιλήψεων και των διαχρονικών αφηγήσεων που διαμορφώνουν τη συλλογική ταυτότητα των νέων κατοίκων της περιοχής.

Συνοψίζοντας, ο σχεδιασμός της παρούσας έρευνας βασίζεται σε διεπιστημονικές αρχές, ενσωματώνοντας ποσοτικές και ποιοτικές μεθόδους, και χαρακτηρίζεται από συμμετοχική και εμπειρογμένη προσέγγιση του πεδίου, προκειμένου να αποτυπωθούν με ακρίβεια οι πολύπλευρες πραγματικότητες του πληθυσμού στόχου.

4.2 Πληθυσμός και δείγμα

Ο πληθυσμός της έρευνας περιλάμβανε τους/τις μαθητές/τριες του Γενικού Λυκείου (ΓΕΛ) και του Επαγγελματικού Λυκείου (ΕΠΑΛ) Μετσόβου, τα οποία συστεγάζονται και αποτελούν τη βασική δευτεροβάθμια εκπαιδευτική μονάδα της περιοχής, καθώς και του Γενικού Λυκείου Χρυσοβίτσας, το οποίο συστεγάζεται με το τοπικό Γυμνάσιο.

Το δείγμα συγκροτήθηκε με τρόπο καθολικό, καθώς στις δειγματοληψίες που πραγματοποιήθηκαν συμμετείχε το σύνολο των μαθητών/τριών που ήταν παρόντες/ούσες στο σχολείο κατά τις ημέρες διεξαγωγής της έρευνας. Δεν σημειώθηκαν επαναλήψεις στην επιλογή συμμετεχόντων/ουσών μεταξύ επαναλαμβανόμενων δειγματοληψιών, καθώς διασφαλίστηκε η μοναδικότητα του/ης κάθε ερωτώμενου/ης.

4.3 Τα ερωτηματολόγια - Δομή και θεματικές ενότητες

Για τη συλλογή των πρωτογενών δεδομένων της βασικής έρευνας χρησιμοποιήθηκαν δομημένα ερωτηματολόγια, σχεδιασμένα με σκοπό την καταγραφή των στάσεων, των εμπειριών και των μελλοντικών προθέσεων των εφήβων σχετικά με τη διαμονή τους στον τόπο καταγωγής τους, καθώς και την ανάδειξη των παραγόντων που επηρεάζουν τις αντίστοιχες αποφάσεις.

Η σύνταξη των ερωτηματολογίων βασίστηκε αφενός στα μεθοδολογικά εργαλεία της ΑΟΑ και στην καταγραφή των ολοκληρωμένων αποδόσεων της φυσικής και κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας της περιοχής μελέτης, αφετέρου στη βιβλιογραφική επισκόπηση που προηγήθηκε (βλ. 2.1-2.3). Επιπρόσθετα, τα ευρήματα της πρώτης φάσης της έρευνας αξιοποιήθηκαν για τον σχεδιασμό του δεύτερου ερωτηματολογίου.

Τα εργαλεία δομήθηκαν με στόχο να είναι εύχρηστα, κατανοητά και φιλικά προς άτομα νεαρής ηλικίας, ενώ διατηρήθηκε η απαραίτητη ερευνητική εγκυρότητα και ηθική δεοντολογία. Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου ήταν ανώνυμη και προαιρετική, με εκτιμώμενο χρόνο ολοκλήρωσης τα δεκαπέντε λεπτά. Περιλάμβαναν τόσο ερωτήσεις κλειστού τύπου όσο και ερωτήσεις ανοικτής μορφής, προκειμένου να συνδυαστούν ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα.

4.3.1 Αναλυτική Δομή Πρώτου Ερωτηματολογίου

Το πρώτο ερωτηματολόγιο (βλ. Παράρτημα) σχεδιάστηκε και χορηγήθηκε τον Μάιο του 2023, με στόχο την αποτύπωση της καθημερινής εμπειρίας, των αντιλήψεων και των συναισθημάτων των μαθητών και μαθητριών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που ζουν σε ορεινές περιοχές

του Δήμου Μετσόβου. Αποτελείται από επτά βασικές θεματικές ενότητες, οι οποίες συνδυάζουν ερωτήσεις κλειστού και ανοικτού τύπου, επιτρέποντας την καταγραφή τόσο ποσοτικών όσο και ποιοτικών δεδομένων.

Η πρώτη ενότητα περιλαμβάνει βασικά κοινωνικο-δημογραφικά στοιχεία, όπως το φύλο, η τάξη φοίτησης και ο τόπος σταθερής κατοικίας. Επιπλέον, συλλέγονται πληροφορίες για τον τρόπο και τον χρόνο μετακίνησης στο σχολείο, καθώς και για τις δυσκολίες πρόσβασης, όταν αυτές υπάρχουν.

Η δεύτερη ενότητα διερευνά τη σχέση των ερωτώμενων με το φυσικό περιβάλλον της περιοχής, μέσα από ερωτήσεις για τις σχολικές ή εξωσχολικές επισκέψεις σε φυσικά τοπία (όρη, ποτάμια), καθώς και για τις πιο συχνές περιοχές που επιλέγουν για βόλτα ή εκδρομές.

Η τρίτη ενότητα εστιάζει στις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου. Οι συμμετέχοντες/ουσες καλούνται να επιλέξουν και να ιεραρχήσουν τις πιο συνηθισμένες ασχολίες τους, καθώς και να δηλώσουν εάν και σε ποιο βαθμό απαιτείται μετακίνηση εκτός οικισμού για την πραγματοποίησή τους. Παράλληλα, εξετάζεται η επίδραση των αποστάσεων στις καθημερινές τους επιλογές.

Η τέταρτη ενότητα επικεντρώνεται στην υποκειμενική αξιολόγηση της ζωής στον τόπο διαμονής. Περιλαμβάνει ερωτήσεις για το κατά πόσο αρέσει στους/στις ερωτώμενους/ες η ζωή στην περιοχή τους, εάν αισθάνονται ότι κάτι λείπει, και πώς αντιλαμβάνονται την έννοια της απομόνωσης. Επίσης, αποτυπώνεται η άποψή τους για τα θετικά και αρνητικά χαρακτηριστικά του τόπου.

Η πέμπτη ενότητα αφορά στην πρόσβαση και χρήση του διαδικτύου, εξετάζοντας τόσο τη δυνατότητα πρόσβασης όσο και τους διαθέσιμους χώρους σύνδεσης (σπίτι, σχολείο, internet café κ.ά.).

Η έκτη ενότητα αποσκοπεί στη συγκριτική αξιολόγηση της ζωής στην ορεινή περιοχή σε σχέση με τις μεγάλες πόλεις. Οι μαθητές και μαθήτριες καλούνται να απαντήσουν τι θεωρούν ότι τους λείπει σε σύγκριση με κάποιον/α που ζει σε αστικό κέντρο, αλλά και τι θεωρούν ως πλεονέκτημα της διαμονής στην περιοχή τους.

Η έβδομη και τελευταία ενότητα αφορά τις προθέσεις για παραμονή ή αποχώρηση από τον τόπο καταγωγής. Εξετάζονται οι λόγοι για τους οποίους κάποιος/α θα ήθελε να φύγει (σπουδές, εργασία, κ.ά.), καθώς και οι συνθήκες που θα καθιστούσαν πιο εύκολη την παραμονή. Επιπλέον, καταγράφεται η πρόθεση για ενδεχόμενη επιστροφή στο μέλλον και οι παράγοντες που θα επηρέαζαν αυτή την απόφαση.

Το ερωτηματολόγιο ολοκληρώνεται με την παρότρυνση των ερωτώμενων να προσθέσουν ελεύθερα οποιοδήποτε επιπλέον σχόλιο, παρέχοντας ποιοτικό υλικό που ενισχύει την ερμηνεία των υπόλοιπων απαντήσεων.

4.3.2 Δομή Δεύτερου Ερωτηματολογίου

Το δεύτερο ερωτηματολόγιο (βλ. Παράρτημα) σχεδιάστηκε και χορηγήθηκε τον Απρίλιο και τον Νοέμβριο του 2024 και η δομή του αρθρώνεται σε έξι βασικές θεματικές ενότητες:

Η πρώτη ενότητα αφορά κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχουσών και συμμετεχόντων, όπως ο τόπος μόνιμης κατοικίας, η σχολική φοίτηση, η εμπειρία διαβίωσης σε άλλα μέρη, η οικογενειακή καταγωγή, το φύλο και η τάξη φοίτησης.

Η δεύτερη ενότητα εξετάζει την τρέχουσα ψυχοσυναισθηματική κατάσταση των παιδιών, με χρήση του Five Well-Being Index (WHO-5) του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (2024). Το συγκεκριμένο εργαλείο αποτελείται από πέντε θετικά διατυπωμένες δηλώσεις που αξιολογούν τη γενική συναισθηματική κατάσταση του ατόμου κατά τις τελευταίες δύο εβδομάδες, με στόχο την αποτύπωση της υποκειμενικής ευημερίας. Χρησιμοποιεί μια κλίμακα τύπου Likert 6 σημείων (0 = Καθόλου έως 5 = Πάντα), με το άθροισμα να κυμαίνεται από 0 έως 25, το οποίο στη συνέχεια μπορεί να μετατραπεί σε ποσοστό (0-100) για ευκολότερη ερμηνεία. Η στάθμιση του εργαλείου έχει πραγματοποιηθεί σε πολυάριθμους πληθυσμούς διεθνώς και έχει αποδειχθεί ότι διαθέτει υψηλή εσωτερική συνέπεια (συντελεστής Cronbach's alpha > 0.80), ενώ η θετική διατύπωση των δηλώσεων ενισχύει την αποδοχή του από τους/τις συμμετέχοντες/ουσες και μειώνει τη συναισθηματική επιβάρυνση κατά τη συμπλήρωση (Topp et. Al, 2015).

Η τρίτη ενότητα επικεντρώνεται στη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και την υποκειμενική αξιολόγηση της επίδρασής τους στην ποιότητα ζωής των εφήβων, παρέχοντας τη δυνατότητα καταγραφής τόσο θετικών όσο και αρνητικών ή ουδέτερων αντιλήψεων.

Η τέταρτη ενότητα εξετάζει τις προθέσεις των μαθητών και μαθητριών σχετικά με τη μελλοντική τους διαμονή, διερευνώντας εάν σκοπεύουν να αποχωρήσουν από τον τόπο καταγωγής τους μετά την ολοκλήρωση της σχολικής εκπαίδευσης, καθώς και τους λόγους που ενδέχεται να οδηγήσουν σε αυτήν την απόφαση (π.χ. σπουδές, εργασία, άλλοι παράγοντες). Παράλληλα, εξετάζεται η επιθυμία για ενδεχόμενη μόνιμη εγκατάσταση στον τόπο στο μέλλον.

Η πέμπτη ενότητα αποτελεί τον πυρήνα του ερωτηματολογίου και εστιάζει σε σειρά παραγόντων που δυνητικά επηρεάζουν την απόφαση μόνιμης εγκατάστασης σε μια ορεινή περιοχή. Οι παράγοντες αυτοί κατατάσσονται σε περιβαλλοντικούς, κοινωνικούς, πολιτισμικούς, οικονομικούς και προσωπικούς, όπως η ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος, η επαφή με τη φύση, οι καιρικές συνθήκες, η πρόσβαση σε υπηρεσίες και υποδομές, η ύπαρξη ευκαιριών για εργασία ή σπουδές, το κόστος ζωής, οι κοινωνικοί δεσμοί, η παραδοσιακή νοοτροπία, καθώς και η αίσθηση ασφάλειας, ελευθερίας και προσωπικής ταυτότητας. Οι συμμετέχουσες/οντες καλούνται να αξιολογήσουν τόσο τη φύση της επιρροής (θετική, αρνητική, ουδέτερη), όσο και την έντασή της (από «καθόλου» έως «πολύ»).

Η έκτη ενότητα αφορά ζητήματα συμμετοχής, τοπικής δημοκρατίας και προοπτικής αλλαγής. Οι ερωτώμενες και οι ερωτώμενοι καλούνται να εκφράσουν την άποψή τους για το κατά πόσο

θεωρούν ότι λαμβάνεται υπόψη η γνώμη των νέων από τα άτομα που λαμβάνουν αποφάσεις για τον τόπο, αν υπάρχουν κατά την εκτίμησή τους προοπτικές αλλαγής, καθώς και εάν οι ίδιοι/ες θεωρούν ότι έχουν τη δυνατότητα να προσφέρουν ενεργά στον τόπο τους στο μέλλον. Επίσης, τους ζητείται να επιλέξουν ποιους τομείς θα ενίσχυαν, εάν είχαν τη δυνατότητα να αναλάβουν ηγετική θέση εστιάζοντας σε παρεμβάσεις που θα ενίσχυαν τις δυνατότητες παραμονής των νέων στον τόπο καταγωγής τους.

Το ερωτηματολόγιο ολοκληρώνεται με δύο ανοικτές ερωτήσεις, μέσω των οποίων οι συμμετέχοντες/ουσες καλούνται, αφενός, να εκφράσουν τι θα άλλαζαν στον τόπο τους, ακόμη και αν αυτό φαντάζει ανέφικτο ή παράδοξο, και, αφετέρου, να περιγράψουν πώς φαντάζονται τη ζωή τους σε χρονικό ορίζοντα δέκα ετών. Οι ερωτήσεις αυτές παρέχουν σημαντικό ποιοτικό υλικό που εμπλουτίζει τα ποσοτικά ευρήματα της έρευνας, επιτρέποντας την εις βάθος κατανόηση των αξιών, των επιθυμιών και των οραμάτων των νέων για το προσωπικό τους μέλλον και τη συλλογική εξέλιξη του τόπου τους.

4.4 Διαδικασία συλλογής δεδομένων

Στο πλαίσιο της έρευνας πραγματοποιήθηκαν συνολικά τέσσερις επισκέψεις: τρεις επισκέψεις στα ΓΕΛ και ΕΠΑΛ Μετσόβου και μία επίσκεψη στο ΓΕΛ Χρυσοβίτσας. Οι δειγματοληψίες οργανώθηκαν ανά σχολική τάξη (Α΄ Λυκείου) και ανά κατεύθυνση (Β΄ και Γ΄ Λυκείου). Παράλληλα, διεξήχθησαν 14 ημιδομημένες ομαδικές συζητήσεις: 1 στο ΓΕΛ Χρυσοβίτσας και 3 στο ΓΕΛ/ΕΠΑΛ Μετσόβου κατά την πρώτη φάση της έρευνας, καθώς και 10 επιπλέον κατά τη δεύτερη φάση (5 ανά επίσκεψη). Ο αριθμός των συμμετεχόντων/ουσών σε κάθε συζήτηση κυμάνθηκε από 4 άτομα (σε τμήματα κατεύθυνσης) έως 25 άτομα (πλήρεις τάξεις).

Η δειγματοληψία πραγματοποιήθηκε από την ερευνήτρια, κατόπιν αδειοδότησης από τη διευθύντρια του ΓΕΛ Μετσόβου, καθώς και από τον διευθυντή του Γυμνασίου Χρυσοβίτσας (υπεύθυνου και για τις λυκειακές τάξεις). Η διεξαγωγή της έρευνας έγινε σε συνεργασία με το εκπαιδευτικό προσωπικό των σχολικών μονάδων, το οποίο παρευρέθηκε κατά τη χορήγηση των ερωτηματολογίων, χωρίς όμως να παρίσταται στις ημιδομημένες συνεντεύξεις και ομαδικές συζητήσεις, με σκοπό την εξασφάλιση του υψηλότερου επιπέδου ελευθερίας στην έκφραση των μαθητών και μαθητριών.

Η διαδικασία συλλογής δεδομένων περιελάμβανε τα εξής βήματα: αρχικά πραγματοποιήθηκε τηλεφωνική επικοινωνία με τη διεύθυνση των σχολείων, όπου εξηγήθηκε ο σκοπός και η μεθοδολογία της έρευνας, και ορίστηκε η ημερομηνία επίσκεψης. Κατά την επίσκεψη της ερευνήτριας στη σχολική μονάδα, πραγματοποιήθηκε συνάντηση με τη διεύθυνση και το διδακτικό προσωπικό για περαιτέρω συντονισμό. Στη συνέχεια, η ερευνήτρια μετέβη στην τάξη, όπου έγινε η παρουσίαση του εαυτού της και του σκοπού της έρευνας στους/στις μαθητές/τριες. Σε αυτό το πλαίσιο διασφαλίστηκε η ανωνυμία των συμμετεχόντων/ουσών μέσω κατάλληλης τοποθέτησης των θέσεων στην αίθουσα.

Ακολούθησε η παρουσίαση και η επεξήγηση του ερωτηματολογίου, με δυνατότητα υποβολής ερωτήσεων από τους συμμετέχοντες/ουσες. Η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων διήρκεσε περίπου 15 λεπτά στην πρώτη φάση και 20 λεπτά στη δεύτερη φάση της έρευνας. Τέλος, διεξήχθη συζήτηση με τους/τις συμμετέχοντες/ουσες, όπου καταγράφηκαν επιπλέον ποιοτικά δεδομένα και αποσαφηνίστηκαν εκ νέου οι τελικές απορίες.

4.5 Περιορισμοί της έρευνας

Καθώς η παρούσα μελέτη επιχείρησε να διερευνήσει εμπειρίες και αντιλήψεις σε έναν ορεινό δήμο με ιδιαίτερα κοινωνικά και γεωγραφικά χαρακτηριστικά, αναπόφευκτα προέκυψαν ορισμένοι περιορισμοί που επηρεάζουν την πληρότητα και τη γενικευσιμότητα των ευρημάτων. Αρχικά, ως προς την αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος, δεν έχουν συμπεριληφθεί άτομα που κατοικούν στον Δήμο Μετσόβου αλλά φοιτούν σε σχολεία αστικών κέντρων, όπως τα Ιωάννινα, γεγονός που πιθανώς αποτυπώνει μερικώς το σύνολο των εμπειριών και απόψεων της ομάδας στόχου. Επιπλέον, η εκπροσώπηση των μαθητών/ριών της Γ' Λυκείου είναι ιδιαίτερα περιορισμένη (14% του συνολικού δείγματος), λόγω ασταθούς φοίτησης. Συνακόλουθα, οι απόψεις των τελειόφοιτων —οι οποίοι ενδέχεται να διαθέτουν πιο διαμορφωμένη αντίληψη για το μέλλον— αποδίδονται αποσπασματικά.

Σχετική δυσκολία παρατηρήθηκε και στην αποτίμηση του αισθήματος ευημερίας, καθώς ο πρώτος κύκλος χορήγησης των ερωτηματολογίων συνέπεσε με περίοδο αυξημένου άγχους λόγω των πανελλαδικών εξετάσεων. Παράλληλα, η κατηγοριοποίηση των απαντήσεων σε ερωτήσεις ανοιχτού τύπου (ανάλυση περιεχομένου), ενέχει τον κίνδυνο υποκειμενικής ερμηνείας. Τέλος, κατά τις ημιδομημένες ομαδικές συζητήσεις δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο φαινομένων συμμόρφωσης ή επιρροής μεταξύ συνομηλίκων, τα οποία δυνητικά επηρεάζουν τη γνησιότητα και την αυθόρμητη διατύπωση των απόψεων των συμμετεχόντων/ουσων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

5.1 Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Στην πρώτη φάση της έρευνας έλαβαν μέρος 69 μαθητές/τριες, εκ των οποίων 43 (62,3%) ήταν κορίτσια και 26 (37,7%) αγόρια. Η κατανομή ως προς τη σχολική τάξη είχε ως εξής: Α΄ Λυκείου: 34 άτομα (49,3%), Β΄ Λυκείου: 26 άτομα (37,7%) και Γ΄ Λυκείου: 9 άτομα (13%). Ως προς τον τόπο διαμονής, η πλειονότητα των μαθητών/τριών δήλωσε ότι διαμένει στο Μέτσοβο (54%), ακολουθούμενο από το Ανήλιο (13%) και τη Χρυσοβίτσα (11%), ενώ υπήρξαν και μικρότερα ποσοστά από άλλους ορεινούς οικισμούς της περιοχής, όπως η Μηλιά, το Βοτονόσι, η Παναγία, το Μεγάλο Περιστέρι και το Μικρό Περιστέρι, όλοι σε ποσοστά μικρότερα του 5% έκαστος.

Στη δεύτερη φάση της έρευνας συμμετείχαν 63 μαθητές/τριες, με 41 κορίτσια (65,1%) και 22 αγόρια (34,9%). Η αναλογία ανά σχολική τάξη ήταν Α΄ Λυκείου: 35 άτομα (55,6%), Β΄ Λυκείου: 18 άτομα (28,6%) και Γ΄ Λυκείου: 10 άτομα (15,9%). Σε ό,τι αφορά την κατανομή με βάση τον τόπο κατοικίας, η πλειονότητα των μαθητών/τριών (47 άτομα, ήτοι 74,6%) κατοικούσε στο Μέτσοβο, ενώ 10 άτομα (15,9%) προέρχονταν από τη Μηλιά και 5 (7,9%) από το Ανήλιο. Ένας ακόμη συμμετέχων προερχόταν από διαφορετικό οικισμό, εκτός των κυρίως κατηγοριών. Η γεωγραφική αυτή κατανομή αποτυπώνει με αντιπροσωπευτικότητα τη δημογραφική συγκέντρωση γύρω από το Μέτσοβο, ενώ ενσωματώνει και φωνές από μικρότερους, περιφερειακούς οικισμούς.

Δείκτης	Δείγμα, %	Άτομα
<i>Φύλο</i>		
Αγόρι	36,4%	48
Κορίτσι	63,6%	84
<i>Τάξη</i>		
Α΄ Λυκείου	52,3%	69
Β΄ Λυκείου	33,3%	44
Γ΄ Λυκείου	14,4%	19

Πίνακας 7: Χαρακτηριστικά του δείγματος

Η τελική συγκεντρωτική εικόνα και των δύο ερευνητικών φάσεων δείχνει συνολικά 132 μαθητές/τριες, εκ των οποίων 84 κορίτσια (63,6%) και 48 αγόρια (36,4%). Η μεγαλύτερη ομάδα του δείγματος συγκεντρώνεται στην Α΄ Λυκείου (69 μαθητές/τριες, 52,3%), ενώ ακολουθούν οι μαθητές/τριες της Β΄ Λυκείου (44 άτομα, 33,3%) και της Γ΄ Λυκείου (19 άτομα, 14,4%). Ως προς τον τόπο διαμονής, κατανέμονταν ως εξής: στο Μέτσοβο διέμεναν 84 άτομα (63,6%), στη Μηλιά 10 (7,6%), στο Ανήλιο 14 (10,6%), στη Χρυσοβίτσα 8 (6,1%), ενώ από άλλους ορεινούς οικισμούς, όπως το Βοτονόσι, η Παναγία, το Μεγάλο και το Μικρό Περιστέρι, προέρχονταν 16 μαθητές/τριες (12,1%).

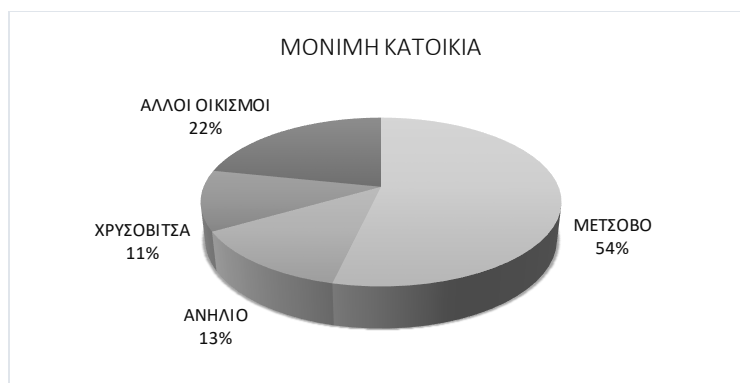
5.2 Περιγραφική ανάλυση απαντήσεων

Α' Φάση έρευνας

Αρχικά, αναλύονται περιγραφικά οι απαντήσεις των συμμετεχόντων/ουσών στην πρώτη φάση της έρευνας, με βάση τρεις θεματικούς άξονες: (α) τις μετακινήσεις και προσβασιμότητα, (β) τη ζωή στον τόπο και τις ασχολίες τους, (γ) τις σκέψεις και προθέσεις τους για το μέλλον. Αναλυτικά:

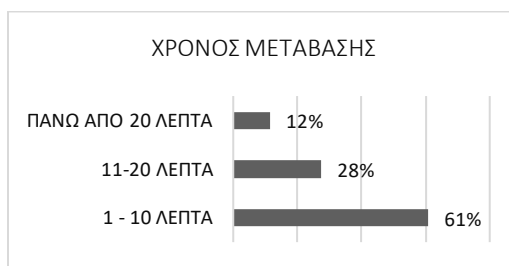
5.2.1 Μετακινήσεις και προσβασιμότητα

Ένα από τα ζητούμενα της πρώτης ερευνητικής φάσης ήταν η ανάδειξη τυχόν δυσκολιών των παιδιών στην πρόσβασή τους στο σχολείο, ιδιαίτερα όσων κατοικούσαν μακριά από αυτό. Τα παιδιά ρωτήθηκαν για τον τόπο κατοικίας τους, για τον απαιτούμενο χρόνο μετάβασης στο σχολείο καθώς και για το μέσο μεταφοράς που χρησιμοποιούν. Η κατανομή με βάση τον τόπο κατοικίας παρουσιάζεται στο Γράφημα 9.

Γράφημα 9: Κατανομή (%) βάσει μόνιμης κατοικίας

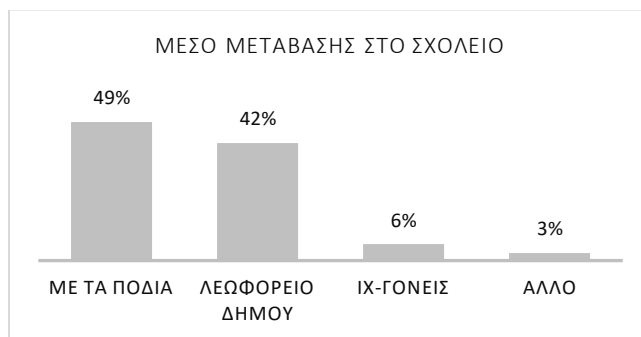
Όπως περιγράφεται και στη ενότητα 3.2, το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών κατοικούσε στο Μέτσοβο (54%), ακολουθεί το Ανήλιο (13%), η Χρυσοβίτσα (11%) και πλήθος άλλων οικισμών (ενδεικτικά: Μηλιά, Βοτονόσι, Παναγία, Μεγάλο και Μικρό Περιστέρι, κ.α.) σε επιμέρους ποσοστά κάτω του 5% του συνολικού δείγματος. Οι απαντήσεις των παιδιών κατηγοριοποιήθηκαν εκ νέου με βάση την δυνατότητα φοίτησης εντός ή εκτός του οικισμού, στον οποίο διέμεναν, με το 65% να πηγαίνει σχολείο κοντά στο σπίτι και το 35% να μετακινείται σε άλλο οικισμό. Επίσης, τα παιδιά ρωτήθηκαν πόσο χρόνο χρειάζονται για να μεταβούν στο σχολείο με τα αποτελέσματα να παρουσιάζονται στο Γράφημα 10.

Γράφημα 10: Χρόνος μετάβασης στο σχολείο

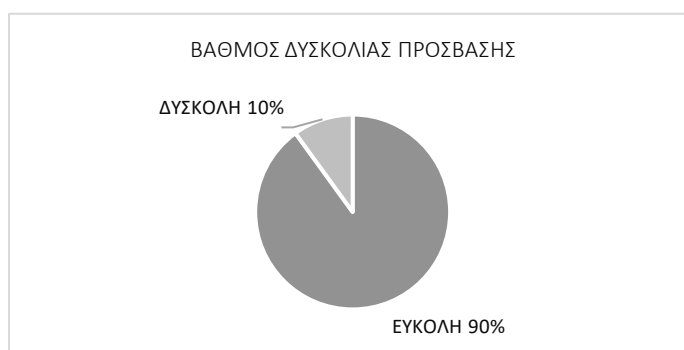
Περίπου 1 στα 10 παιδιά έπρεπε να μετακινείται καθημερινά περισσότερο από 20 λεπτά προκειμένου να έχει πρόσβαση στο σχολείο (12%), ενώ οι περισσότεροι/ες έφταναν σε αυτό σχετικά σύντομα (28% σε 11-20 λεπτά και 61% σε 1-10 λεπτά).

Το Γράφημα 11 παρουσιάζει την κατανομή του δείγματος ανάλογα με το μέσο μετακίνησης που αξιοποιούσε για την μετάβασή του στο σχολείο.

Γράφημα 11: Κατανομή (%) βάσει μέσου μετάβασης στο σχολείο

Παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών πήγαινε στο σχολείο με τα πόδια (49%), ενώ σημαντικός ήταν και ο αριθμός αυτών που μετακινούνταν με λεωφορεία του Δήμου (42%). Οι υπόλοιποι/ες μετέβαιναν είτε με Ι.Χ. των γονιών τους (6%) είτε με συνδυασμό μέσων (ταξί, Ι.Χ. και λεωφορείο, μηχανάκι) (3%). Αναφορικά με τον βαθμό δυσκολίας πρόσβασης στο σχολείο (Γράφημα 11) το 90% των παιδιών χαρακτήριζε την πρόσβαση εύκολη και μόνο το 10% δύσκολη, ενώ ως σημαντικότερος παράγοντας δυσκολίας αναδεικνύεται η δυσχέρεια στην πρόσβαση σε χειμερινές συνθήκες.

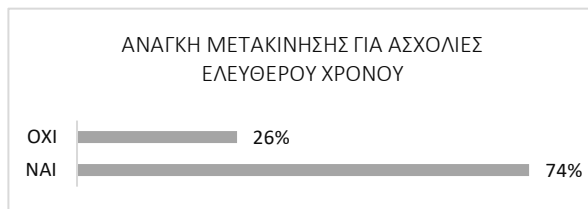

Γράφημα 12: Κατανομή βάσει αυτοαξιολόγησης του βαθμού δυσκολίας πρόσβασης στο σχολείο

Αναφορικά με τις ασχολίες του ελεύθερου χρόνου, τα περισσότερα δήλωσαν ως πιο συχνή δραστηριότητα το να περνάνε χρόνο στο διαδίκτυο (30%), με δεύτερη την παραμονή στο σπίτι με φίλους (18%) και τρίτη τις αθλητικές δραστηριότητες (14%). Στην ερώτηση για το κατά πόσο επισκέπτονται τα βουνά της περιοχής με φίλους και φίλες τους, το 47% απάντησε θετικά, με το

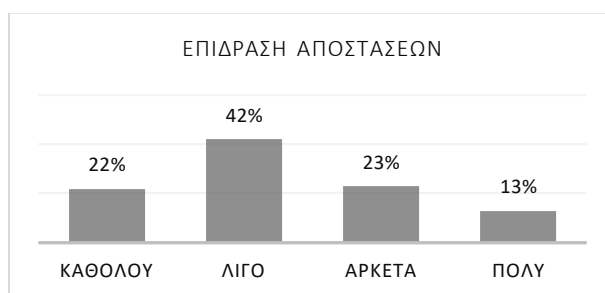
αντίστοιχο ποσοστό για επισκέψεις με πρωτοβουλία του σχολείου τους να είναι αισθητά χαμηλότερο (17%).

Στο Γράφημα 13 διαφάνεται πόσοι/ες από αυτές/ους χρειαζόταν να μετακινηθούν εκτός του τόπου κατοικίας τους για τις ασχολίες τους ελεύθερου χρόνου τους που λαμβάνουν χώρα εκτός σπιτιού.

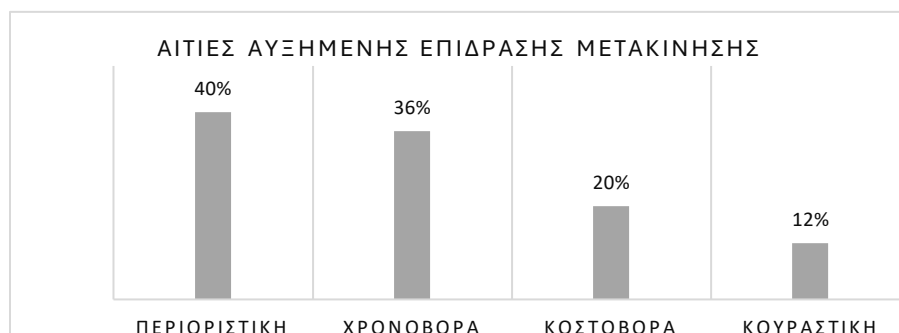
Γράφημα 13: Κατανομή βάσει ανάγκης μετακίνησης εκτός οικισμού στον ελεύθερο χρόνο

Αντίστοιχα, τα παιδιά ρωτήθηκαν για τον βαθμό στον οποίο ένιωθαν πως τα επηρεάζουν οι αποστάσεις (Γράφημα 14). Η πλειονότητά τους δήλωσε ότι οι αποστάσεις τα επηρεάζουν λίγο (42%).

Γράφημα 14: Κατανομή βάσει αυτοαξιολόγησης της επίδρασης των αποστάσεων

Ο στατιστικός έλεγχος με το κριτήριο χ^2 έδειξε αναμενόμενη στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση των απαντήσεων ($\chi^2 = 13,020$, $df = 3$, $sign. = 0,005$) ανάλογα με την δυνατότητα φοίτησης εντός ή εκτός του τόπου κατοικίας. Συγκεκριμένα, τα παιδιά που χρειαζόταν να μετακινηθούν για τη σχολική φοίτηση έδειξαν να επηρεάζονται περισσότερο από αυτά που φοιτούσαν εντός του οικισμού τους.

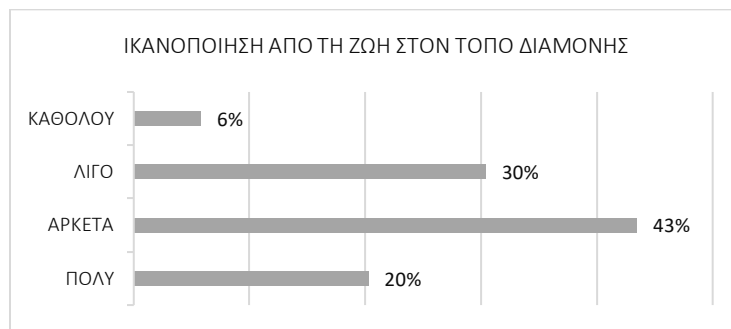

Γράφημα 15: Αιτίες αυξημένης επίδρασης της μετακίνησης στη ζωή των παιδιών

Στο Γράφημα 15 παρουσιάζονται οι αιτίες της αυξημένης επίδρασης των μετακινήσεων για όσα παιδιά δήλωσαν ότι η μετακίνηση τα επηρέαζε αρκετά ή πολύ. Οι βασικές αιτίες ήταν ο περιορισμός τους (40%), ο χρόνος που κατανάλωναν (36%), το αυξημένο κόστος (20%) και η κούραση (12%) που προκαλούσε η συχνή μετακίνησή τους.

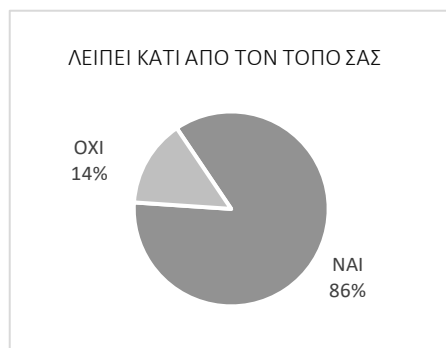
5.2.2 Η ζωή στον τόπο

Στη συνέχεια, τα παιδιά ρωτήθηκαν αν του αρέσει η ζωή στον τόπο κατοικίας τους. Στο Γράφημα 16 παρουσιάζεται ο βαθμός ικανοποίησής τους.

Γράφημα 16: Κατανομή βάσει βαθμού ικανοποίησης από την ζωή στον τόπο διαμονής

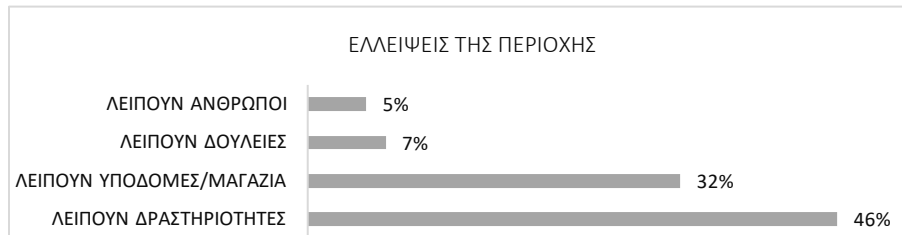
Το 20% δήλωσε πολύ ικανοποιημένο, ενώ η πλειονότητα, με 43%, δήλωσε ότι η ζωή στον τόπο τους τους αρέσει αρκετά. Λιγότερο ικανοποιημένο ήταν το 30% και καθόλου το 6%.

Γράφημα 17: Κατανομή των παιδιών με βάση το αν θεωρούν ότι λείπει κάτι από τον τόπο τους

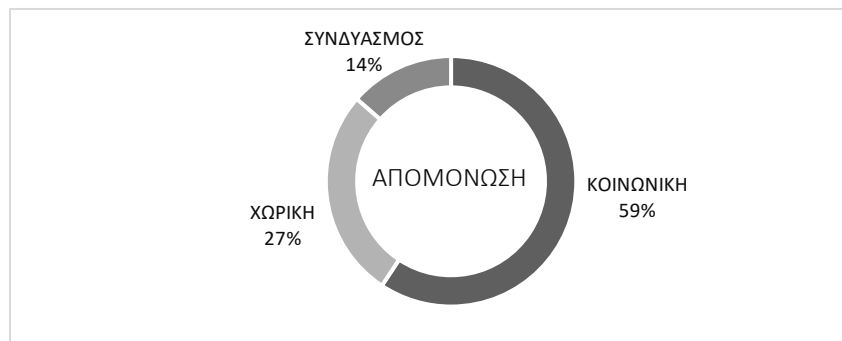
Αντίστοιχα, τα παιδιά ρωτήθηκαν αν θεωρούν ότι λείπει κάτι από την περιοχή που μένουν, με το 86% να απαντάει θετικά και το 14% αρνητικά.

Από όσες/ους απάντησαν ότι λείπει κάτι από την περιοχή, ως βασικές ελλείψεις αναδείχθηκαν οι μειωμένες επιλογές στις δραστηριότητες (ψυχαγωγία, εκπαίδευση και αθλητισμός, 46%) και οι λίγες υποδομές και καταστήματα (32%). Οι 4 επικρατέστερες απαντήσεις παρουσιάζονται στο Γράφημα 18.

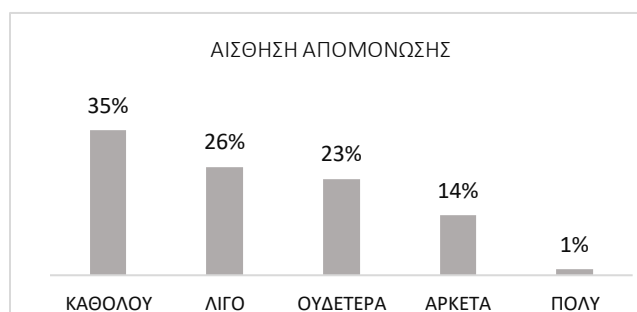
Γράφημα 18: Τομείς ελλείψεων της περιοχής, κατηγοριοποίηση απαντήσεων ανοικτού τύπου

Στην ερώτηση για το κατά πόσο νιώθουν απομόνωση στον τόπο κατοικίας τους, όπως παρουσιάζεται και στο Γράφημα 19, η πλειονότητα απάντησε «καθόλου» (35%) και στην συνέχεια «λίγο» (26%). «Ουδέτερα» απάντησε το 23%, ενώ αρκετά απομονωμένο το 14%. Μόλις 1 άτομο (1,5%) δήλωσε ότι νιώθει πολύ απομονωμένο.

Γράφημα 19: Κατανομή βάσει αυτο-αξιολόγησης της αίσθησης απομόνωσης

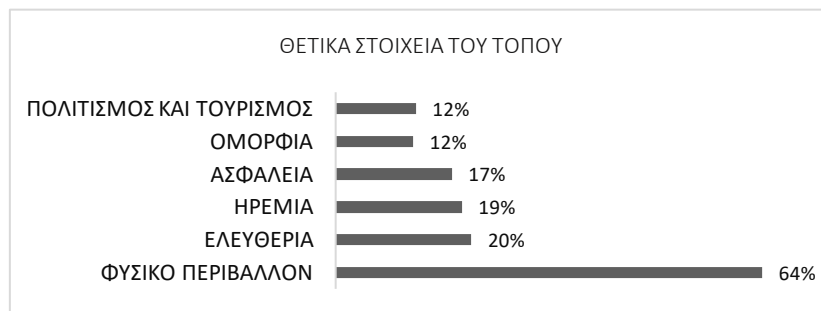
Από την ανάλυση περιεχομένου των απαντήσεων των παιδιών προέκυψε ότι τα περισσότερα αντιλαμβάνονται την απομόνωση με έμφαση στην κοινωνική της διάσταση (59%), με την χωρική να ακολουθεί (27%) και τον συνδυασμό κοινωνικής-χωρικής να είναι λιγότερο διαδεδομένος (14%) (Γράφημα 20).

Γράφημα 20: Κατανομή των απαντήσεων βάσει ορισμού της έννοιας της απομόνωσης

Στη συνέχεια έγινε προσπάθεια να διαπιστωθεί ποια είναι τα στοιχεία εκείνα που κάνουν τη νέα γενιά να έχει μια ισχυρή σχέση με τη ζωή στον συγκεκριμένο τόπο, αλλά και ποια αρνητικά στοιχεία εντοπίζουν σε αυτόν.

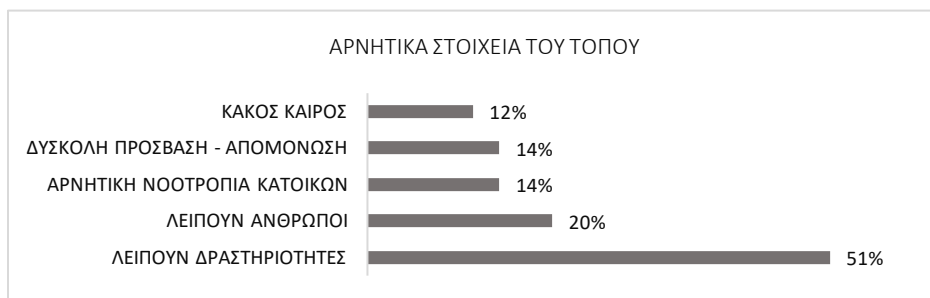
Η πλειονότητα των παιδιών θεωρούσε ότι το σημαντικότερο στοιχείο που τους προσφέρει ο τόπος τους είναι η ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος (64%). Επίσης, φαίνεται να εκτιμούν την ελευθερία (20%), την ηρεμία (19%), την ασφάλεια (17%), την ομορφιά (12%) και τα πολιτισμικά και τουριστικά χαρακτηριστικά του τόπου, ως απόρροια των ανθρώπων και της δραστηριότητάς τους (12%) (Γράφημα 21).

Γράφημα 21: Θετικά σημεία του τόπου, κατηγοριοποίηση απαντήσεων ανοικτού τύπου

Στην ανάδειξη της σημασίας του φυσικού περιβάλλοντος, ο στατιστικός έλεγχος με το κριτήριο χ^2 έδειξε στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση των απαντήσεων ($\chi^2 = 5,219$, $df = 1$, $sign. = 0,022$) ως προς το φύλο. Συγκεκριμένα, τα αγόρια ανέφεραν με μεγαλύτερη συχνότητα την ποιότητά του ως θετικό παράγοντα του τόπου.

Στο Γράφημα 22 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα σχετικά με την άποψη των παιδιών για τα αρνητικά στοιχεία για το μέρος που ζουν.

Γράφημα 22: Αρνητικά σημεία του τόπου, κατηγοριοποίηση απαντήσεων ανοικτού τύπου

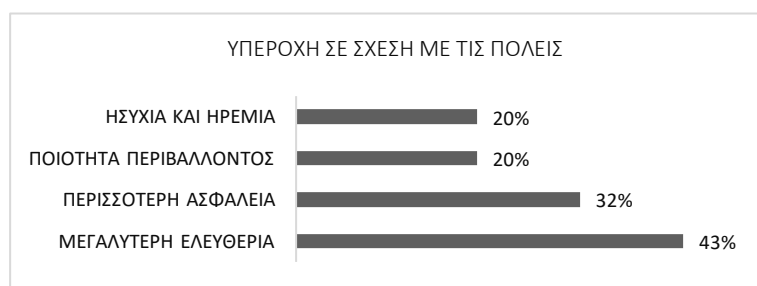
Ως σημαντικότερο μειονέκτημα του τόπου και της ζωής σε αυτόν αναδεικνύονται οι περιορισμένες επιλογές σε δραστηριότητες (51%), η έλλειψη ανθρώπων με έμφαση στους νέους (20%), η νοοτροπία των κατοίκων με έμφαση στον αυξημένο κοινωνικό έλεγχο (14%) και η δύσκολη πρόσβαση/απομόνωση (14%). Τέλος, ειδική αναφορά έγινε και στις κακές καιρικές συνθήκες, ειδικά τους χειμερινούς μήνες (12%). Στη συνέχεια ζητήθηκε από τα παιδιά να εκφράσουν την άποψή τους σχετικά με το αν τους λείπει κάτι σε σχέση με άτομα που ζουν σε μεγάλες πόλεις (Γράφημα 23).

Γράφημα 23: Ελλείψεις του τόπου σε σύγκριση με πόλη, κατηγοριοποίηση απαντήσεων

Η πλειονότητά τους δήλωσε ότι οι ευκαιρίες που τους παρέχονται για δραστηριότητες στον τόπο που ζουν (με έμφαση στην διασκέδαση και την αγορά) είναι πολύ λιγότερες από αυτές που έχουν οι νέοι/ες των μεγάλων αστικών κέντρων (78%). Ανέφεραν, επίσης, ότι θα ήθελαν να έχουν περισσότερες επιλογές για αθλητισμό και πρόσβαση σε χώρους ψυχαγωγίας (όπως κινηματογράφο ή θέατρο). Σε μικρότερο βαθμό, χαρακτήρισαν τα παιδιά που ζουν στις μεγάλες πόλεις τυχερά γιατί έχουν διευρυμένες κοινωνικές επαφές (16%) και πρόσβαση σε υποδομές (10%). Μόλις 7% των παιδιών απάντησε ότι δεν έχει να ζηλέψει τίποτα από τα παιδιά των αστικών κέντρων.

Επίσης ζητήθηκε να προσδιορίσουν ποια είναι τα στοιχεία που θεωρούν ότι τους παρέχονται στον τόπο τους κάνοντάς τους να νιώθουν τυχεροί/ες και πάλι συγκριτικά με κάποιον/α που κατοικεί σε μεγάλη πόλη (Γράφημα 24).

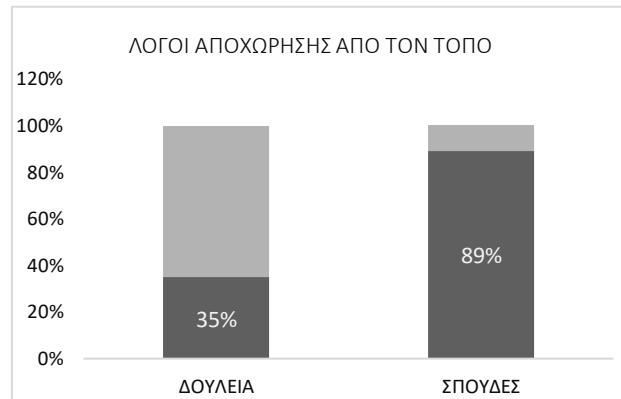

Γράφημα 24: Στοιχεία του τόπου που κάνουν τα παιδιά να νιώθουν τυχερά σε σχέση με κατοίκους μεγάλης πόλης, κατηγοριοποίηση απαντήσεων ανοικτού τύπου

Ως σημαντικά φαίνεται να θεωρούν, κατά σειρά, τη μεγαλύτερη ελευθερία (43%), την ασφάλεια που νιώθουν όσον αφορά την έλλειψη κινδύνων και «συχνής εγκληματικότητας» που εμφανίζεται στα μεγάλα αστικά κέντρα (32%), την ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος και τα οφέλη της στην υγεία τους (20%) και την ησυχία και ηρεμία που τους προσφέρει η ζωή «μακριά από τον θόρυβο της πόλης» (20%).

5.2.3 Σκέψεις και προθέσεις για το μέλλον

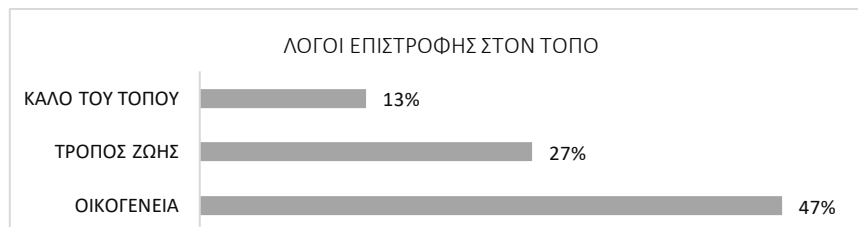
Στον τελευταίο άξονα της έρευνας, τα παιδιά του πρώτου δείγματος ρωτήθηκαν αν σκέφτονται να φύγουν από τον τόπο που ζουν. Η συντριπτική πλειονότητα των παιδιών απάντησε θετικά (96%), προσδιορίζοντας ως βασικούς λόγους τις σπουδές (89%) και τη δουλειά (35%).

Γράφημα 25: Λόγοι αποχώρησης από τον τρέχοντα τόπο διαμονής, κατηγοριοποίηση πολλαπλών απαντήσεων

Από το 4% που απάντησε πως δεν σκέφτεται να φύγει, η δημιουργία θέσεων εργασίας αναδείχθηκε ως ο κύριος παράγοντας που θα έκανε την παραμονή τους στον τόπο πιο εύκολη.

Ολοκληρώνοντας το ερωτηματολόγιο τα παιδιά κλήθηκαν να απαντήσουν στην ερώτηση: «*Αν φύγεις από τον τόπο που ζεις, θα ήθελες να επιστρέψεις μόνιμα;*». Το 45% των παιδιών, απάντησε ότι θα επέστρεφε. Οι κύριοι λόγοι επιστροφής αυτού του 45% κωδικοποιήθηκαν και παρουσιάζονται στο Γράφημα 26.

Γράφημα 26: Αιτιολόγηση της πρόθεσης επιστροφής στον τόπο διαμονής, κατηγοριοποίηση πολλαπλών απαντήσεων

Η πλειονότητα των παιδιών με πρόθεση επιστροφής ανέφερε λόγους που σχετίζονται με τους υφιστάμενους οικογενειακούς δεσμούς στον τόπο ή με την επιθυμία να ζήσουν με την μελλοντική οικογένεια τους στον τόπο που μεγάλωσαν, «*με τις ίδιες καλές συνθήκες των παιδικών τους χρόνων*» (47%). Επίσης, φάνηκε να εκτιμούν τον τρόπο ζωής, την ηρεμία και την ασφάλεια που παρέχει ο τόπος, σε σύγκριση με το αστικό περιβάλλον (27%). Τέλος, μια μικρή αλλά σημαντική μειονότητα φάνηκε να εκφράζει μέσα από την απάντησή της μια αίσθηση χρέους και αγάπης προς τον τόπο, καθώς δήλωσε πως θέλει να επιστρέψει «*για να μην ερημώσει*» και «*για να βοηθήσει στην εξέλιξη του*» (13%). Συνολικά, στο πλαίσιο των

απαντήσεων ανέφεραν χαρακτηριστικά: «Θέλω να γυρίσω για να θυμάμαι τις παλιές αναμνήσεις, για να μην ερημώσει το χωριό», «Να ζήσουν τα παιδιά μου ελεύθερα όπως εγώ», «Θα έχω παντρευτεί κάποιον από εδώ, θα υπάρχει σπίτι και στήριξη από τους γονείς», «Μου αρέσει ο ρυθμός ζωής, είναι πιο χαλαρός σε σχέση με πόλη».

Συνολικά, η πρόθεση επιστροφής δεν φάνηκε να διαφοροποιείται σε σχέση με το φύλο. Ωστόσο, εξετάζοντας της υποκατηγορία της οικογένειας ως παράγοντα επιστροφής, διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική συσχέτιση, με τα κορίτσια να την αναφέρουν συχνότερα από ότι τα αγόρια ($\chi^2=6,135$, $df=1$, $sign.=0,013$).

Στο Γράφημα 27 παρουσιάζονται οι επικρατέστερες αιτιολογήσεις των παιδιών που δήλωσαν ότι δεν θα ήθελαν να επιστρέψουν στον τόπο τους (55% του δείγματος).

Γράφημα 27: Αιτιολογία της απουσίας πρόθεσης επιστροφής στον τόπο διαμονής, κατηγοριοποίηση πολλαπλών απαντήσεων

Αν και τα παιδιά σε προηγούμενη ερώτηση δήλωσαν ότι τους αρέσει αρκετά η ζωή τους την τρέχουσα στιγμή, το μεγαλύτερο ποσοστό σκεφτόταν να φύγει στο μέλλον προκειμένου να αναζητήσει καλύτερες ευκαιρίες διαβίωσης (41%) και εργασίας (27%). Παράλληλα, εξέφρασαν προβληματισμό για τη γήρανση του πληθυσμού και την ερήμωση του τόπου (19%), όπως και για την έλλειψη ενδιαφερόντων τόσο στο παρόν όσο και στο μέλλον (11%). Χαρακτηριστικά ανέφεραν: " Θέλω να δω το μέλλον κι όχι το παρελθόν", "Δεν θέλω τα παιδιά μου να έχουν κι αυτά λίγες ευκαιρίες", "Ξέρω ότι σε λιγότερο από δέκα χρόνια το Μέτσοβο θα ερημώσει από νέους", "Μακριά η ζωή θα είναι πιο ενδιαφέρουσα".

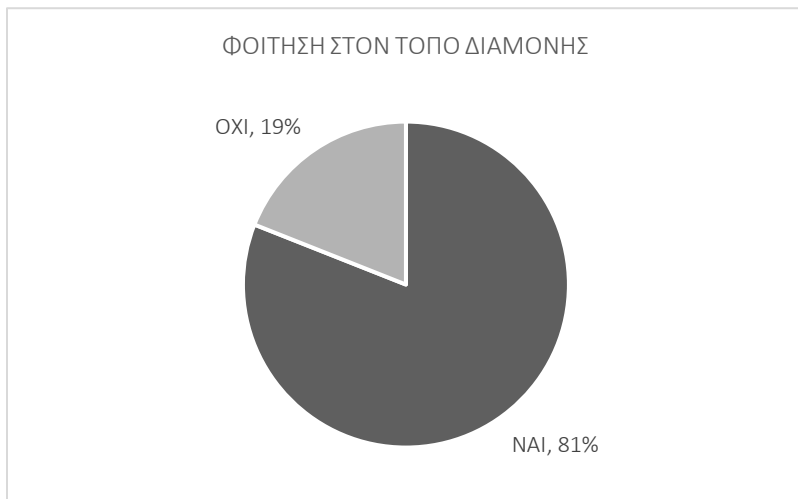
Συνολικά, οι απαντήσεις που σχετίζονται με την επαγγελματική αποκατάσταση παρουσίασαν στατιστικά σημαντική σχέση με το φύλο, με τα αγόρια να αναφέρουν περισσότερο την έλλειψη θέσεων εργασίας ως αρνητικό του τόπου ($\chi^2=7,765$, $df=1$, $sign.=0,005$) και να σκέφτονται περισσότερο το ενδεχόμενο να φύγουν για να βρουν δουλειά ($\chi^2=6,819$, $df=1$, $sign.=0,009$) από ότι τα κορίτσια. Επίσης, φάνηκαν να αναδεικνύουν περισσότερο την έλλειψη κοινωνικών επαφών ως πρόβλημα ($\chi^2=6,845$, $df=1$, $sign.=0,009$). Αντίστροφα, τα κορίτσια φάνηκε να αναφέρουν με σχετικά μεγαλύτερη συχνότητα την έλλειψη δραστηριοτήτων, συγκριτικά με τα συνομήλικά τους αγόρια ($\chi^2=4,332$, $df=1$, $sign.=0,037$).

Β' Φάση έρευνας

Ακολουθεί η ανάλυση των απαντήσεων των συμμετεχόντων/ουσών στη δεύτερη φάση της έρευνας, με βάση πέντε θεματικούς άξονες: α) ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά, β) προθέσεις φυγής και επιστροφής, γ) παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση μόνιμης εγκατάστασης, δ) συμμετοχικότητα, προοπτικές αλλαγής και προσφορά και ε) προτάσεις αλλαγής.

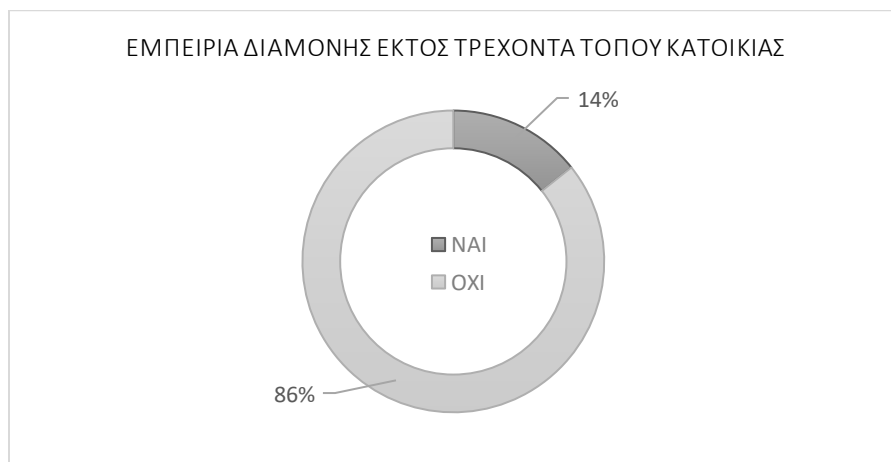
5.2.4 Ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά

Αναφορικά με τη φοίτηση στον τόπο μόνιμης κατοικίας, η ανάλυση των απαντήσεων του δεύτερου δείγματος έδειξε ότι 51 συμμετέχοντες/ουσες (81%) φοιτούσαν στον τόπο όπου διέμεναν, ενώ 12 άτομα (19%) φοιτούσαν σε διαφορετική περιοχή (Γράφημα 28).

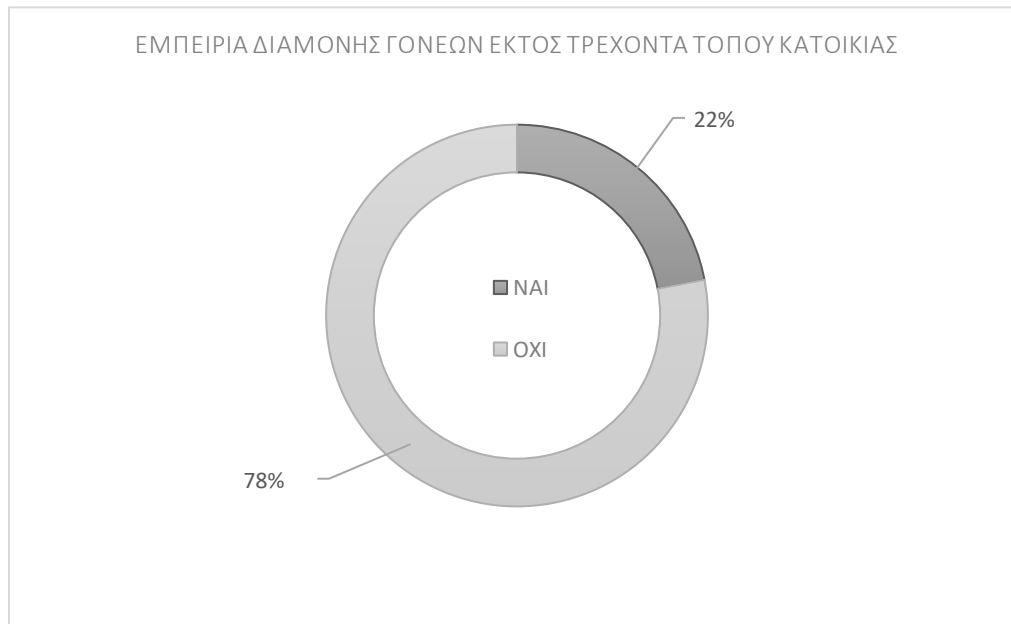
Γράφημα 28 Κατανομή των συμμετεχόντων/ουσών ως προς τη σχολική φοίτηση στον τόπο μόνιμης κατοικίας τους.

Σε ερώτηση που διερεύννησε αν οι συμμετέχοντες/ουσες είχαν ζήσει κατά το παρελθόν σε διαφορετικό τόπο από τον σημερινό, 9 άτομα (14,5%) απάντησαν θετικά, ενώ η πλειονότητα, 53 συμμετέχοντες/ουσες (85,5%), δήλωσε ότι δεν έχει ζήσει αλλού (Γράφημα 29). Το εύρημα αυτό αναδεικνύει τον ισχυρό δεσμό των νέων με τον τόπο κατοικίας τους και τη σχετική σταθερότητα του πληθυσμού, γεγονός που μπορεί να σχετίζεται τόσο με κοινωνικούς όσο και με γεωγραφικούς/οικονομικούς παράγοντες.

Γράφημα 29 Ποσοστιαία κατανομή των συμμετεχόντων/ουσών ως προς την εμπειρία διαμονής σε διαφορετικό τόπο.

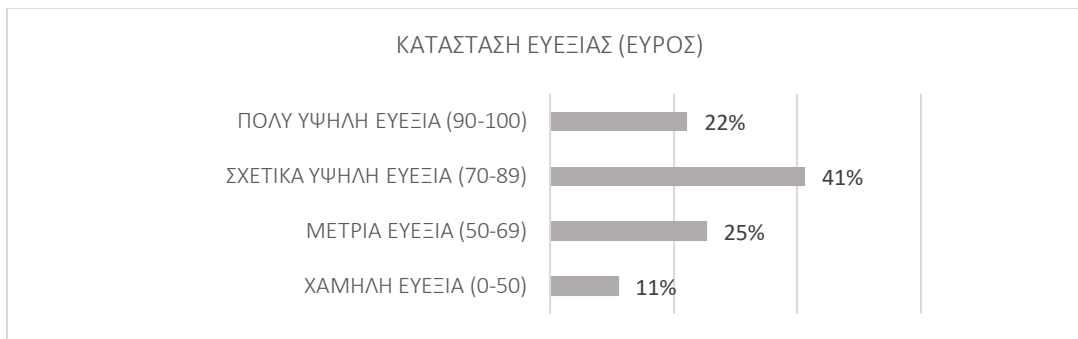
Σε αντίστοιχο προσανατολισμού ερώτηση που διερεύνησε αν οι γονείς των συμμετεχόντων/ουσών μεγάλωσαν στον τόπο όπου ζουν σήμερα οι ίδιοι/ες, η πλειονότητα (78%) απάντησε θετικά, ενώ 14 άτομα (22%) δήλωσαν ότι οι γονείς τους μεγάλωσαν αλλού (Γράφημα 30). Το εύρημα αυτό φανερώνει έναν υψηλό βαθμό διαγενεακής σταθερότητας ως προς τον τόπο κατοικίας, στοιχείο που ενδέχεται να συνδέεται με έντονα οικογενειακά και πολιτισμικά δίκτυα στον τόπο, αλλά και με περιορισμένες δυνατότητες ή ευκαιρίες μετακίνησης. Παράλληλα, η ύπαρξη ενός ποσοστού σχεδόν 1 στους 4 που προέρχονται από οικογένειες με διαφορετική γεωγραφική καταγωγή μπορεί να υποδεικνύει τάσεις σταδιακής μετεγκατάστασης ή μικτής πληθυσμιακής σύνθεσης.

Γράφημα 30 Ποσοστιαία κατανομή των συμμετεχόντων/ουσών ως προς την εμπειρία των γονέων τους να έχουν διαμείνει εκτός του τρέχοντα τόπου κατοικίας.

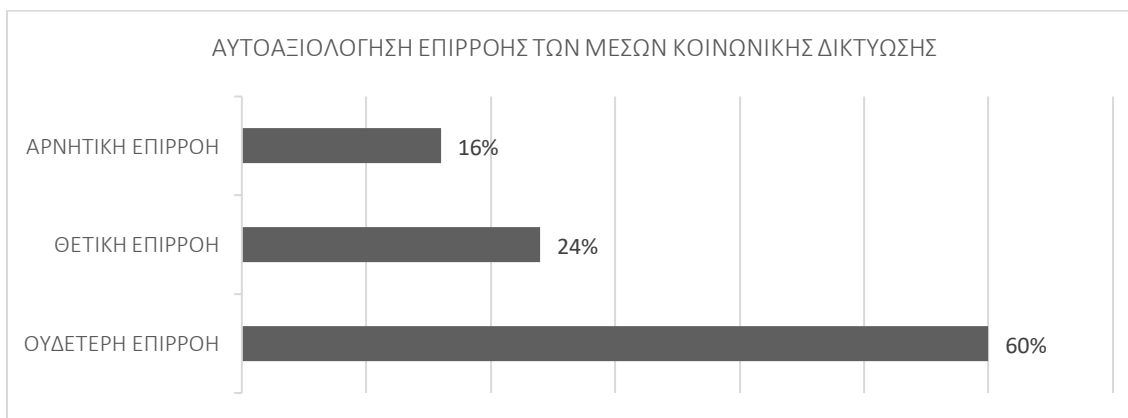
Για την αποτύπωση της ψυχολογικής ευεξίας των συμμετεχόντων/ουσών, χρησιμοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο WHO-5 Well-Being Index, το οποίο αποδίδει συνολικό σκορ στην κλίμακα 0–100. Η ανάλυση των απαντήσεων του δείγματος (N = 63) ανέδειξε μέσο όρο ευεξίας (M) 74,67 και τυπική απόκλιση (SD) 18.72, με τιμές να κυμαίνονται από 32 έως 108 και διάμεσο τις 76 μονάδες. Για τις ανάγκες ερμηνείας, τα σκορ κατηγοριοποιήθηκαν σε τέσσερα ενδεικτικά επίπεδα: χαμηλή ευεξία (0–49), μέτρια (50–69), σχετικά υψηλή (70–89) και πολύ υψηλή (90–100).

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, 7 συμμετέχοντες/ουσες (11,1%) παρουσίασαν χαμηλή ευεξία, γεγονός που ενδέχεται να υποδεικνύει αυξημένο κίνδυνο ψυχολογικής δυσφορίας και την ανάγκη για περαιτέρω αξιολόγηση. 16 άτομα (25,4%) κατατάχθηκαν στη μέτρια ευεξία, ενώ η πλειονότητα, 27 συμμετέχοντες/ουσες (42,9%), συγκέντρωσε σκορ που αντιστοιχούν σε καλή ευεξία. Τέλος, 13 άτομα (20,6%) παρουσίασαν πολύ υψηλά επίπεδα ευεξίας, υποδεικνύοντας ισχυρή ψυχοσυναισθηματική ισορροπία (Γράφημα 31). Η συνολική εικόνα δείχνει ότι, παρότι υπάρχει ένας μη αμελητέος αριθμός ατόμων με ενδείξεις χαμηλής ευεξίας, η πλειονότητα του δείγματος βιώνει ικανοποιητικά ή και υψηλά επίπεδα ψυχολογικής κατάστασης.

Γράφημα 31 Ποσοστιαία κατανομή των συμμετεχόντων/ουσών στα ενδεικτικά επίπεδα ευεξίας του WHO-5.

Στο πλαίσιο της έρευνας, διερευνήθηκε και ο τρόπος με τον οποίο οι νέες/ες εκτιμούν πως τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης επηρεάζουν την ποιότητα ζωής τους. Το πρώτο σημαντικό εύρημα ήταν πως το σύνολο των παιδιών χρησιμοποιούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, γεγονός που επιβεβαιώνει την καθολική τους διάδοση στον νεανικό πληθυσμό. Όσον αφορά την αποτίμηση της επίδρασης αυτών στην ποιότητα ζωής, το 16% (10 άτομα) ανέφερε ότι τη βιώνει ως αρνητική, ενώ το 24% (15 άτομα) ως θετική (Γράφημα 32). Η πλειονότητα (60%, 38 άτομα) αξιολόγησε την επιρροή τους ως ουδέτερη, γεγονός που ενδέχεται να υποδηλώνει ότι η συστηματική χρήση των social media συχνά ενσωματώνεται τόσο φυσικά στην καθημερινότητα των νέων, ώστε να καθίσταται «αόρατη» ή ουδέτερη στην υποκειμενική τους αντίληψη, τάση που παρατηρείται και στην διεθνή βιβλιογραφία (Wisniewsky et al., 2024).

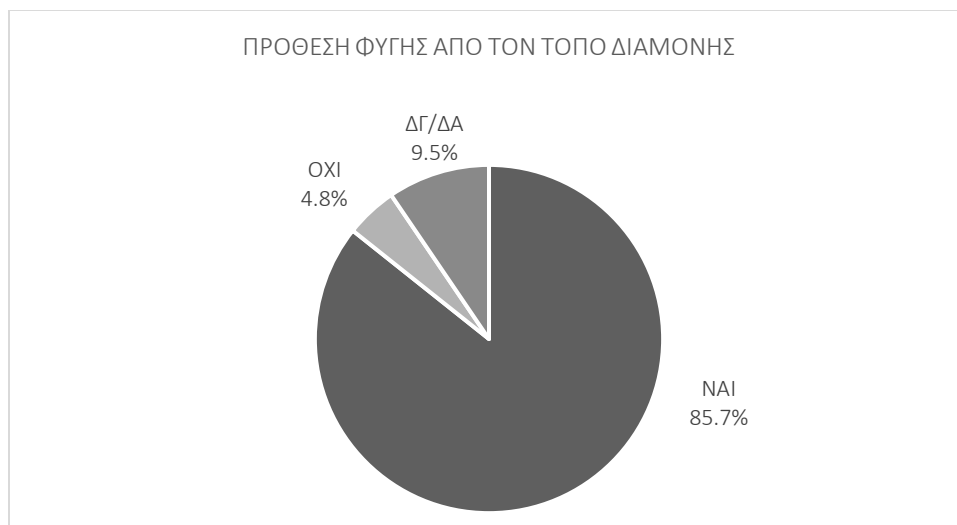

Γράφημα 32 Αυτοαξιολόγηση των νέων για την επίδραση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στην ποιότητα ζωής τους

5.2.5 Προθέσεις φυγής και επιστροφής

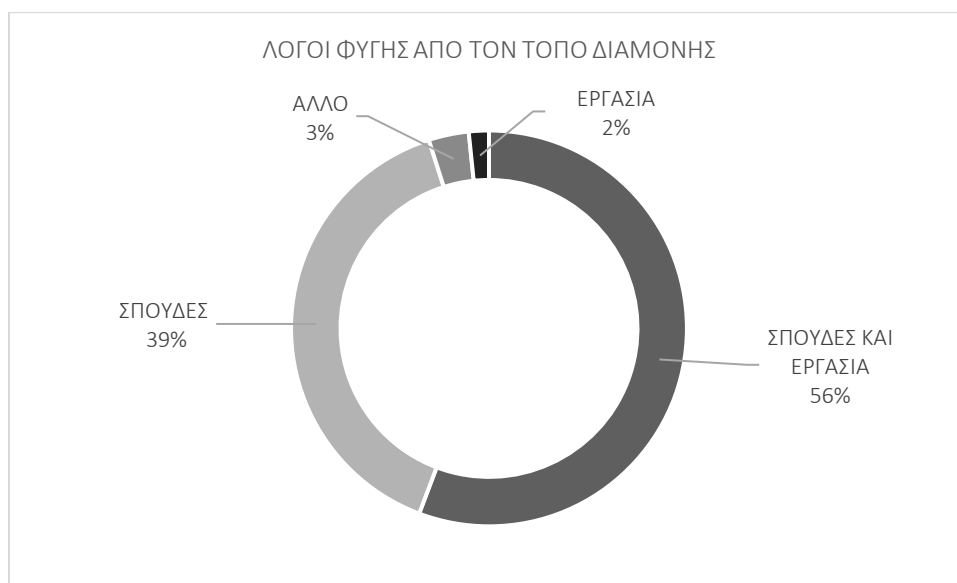
Και για το δεύτερο δείγμα, η πρόθεση αποχώρησης από τον τόπο διαμονής κινήθηκε σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα, καθώς το 86% (96% στην πρώτη έρευνα) των ατόμων δήλωσε ότι σκόπευε να φύγει, έναντι του 5% (4% στην πρώτη έρευνα) που εξέφρασε πρόθεση παραμονής και 10% που δεν διατύπωσε ξεκάθαρη στάση. Το εύρημα αυτό ανέδειξε εκ νέου την έντονη τάση των νέων να συσχετίζουν τη μελλοντική τους εξέλιξη με τη φυγή από τον τόπο καταγωγής ή διαμονής, γεγονός που συναντάται συχνά σε ορεινές και απομακρυσμένες περιοχές, όπου οι

προοπτικές εκπαίδευσης και απασχόλησης εμφανίζονται περιορισμένες. Κρίνεται σκόπιμο να σημειωθεί ότι η διατυπωμένη τρίτη επιλογή «Δεν έχω αποφασίσει ακόμη/Δεν ξέρω» στο ερωτηματολόγιο της δεύτερης φάσης, ανέδειξε μια επιπλέον διάσταση/στάση των παιδιών, καθώς 1 στα 10 φαίνεται να μην έχει λάβει ακόμη μια οριστική απόφαση (Γράφημα 33).

Γράφημα 33 Δηλωμένη πρόθεση αποχώρησης από τον τόπο διαμονής μετά την ολοκλήρωση της σχολικής φοίτησης

Όσον αφορά τα κίνητρα που σχετίστηκαν με την πρόθεση απομάκρυνσης (Γράφημα 34), το 56% των ατόμων δήλωσε ότι θα έφευγε για λόγους σπουδών και εργασίας, ενώ το 39% ανέφερε αποκλειστικά τις σπουδές. Μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό προσδιόρισε ως αποκλειστικό λόγο την εργασία (2%) ή άλλες αιτίες (3%). Η σημαντική υπερίσχυση της εκπαιδευτικής διάστασης ως κίνητρο αποχώρησης υπογράμμισε τον ρόλο που διαδραματίζει η έλλειψη πρόσβασης σε τριτοβάθμια εκπαίδευση σε τοπικό επίπεδο, καθώς και η ανάγκη αναζήτησης επαγγελματικών ευκαιριών σε αστικά κέντρα.

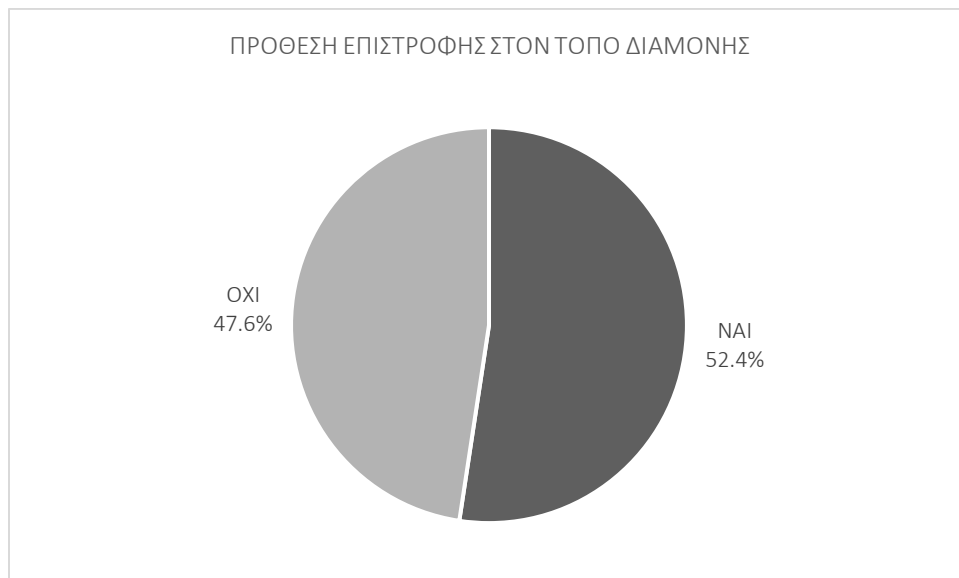

Γράφημα 34 Κύριοι λόγοι πρόθεσης αποχώρησης από τον τόπο διαμονής

Το φύλο βρέθηκε να επηρεάζει την πρόθεση φυγής, καθώς μεγαλύτερη μερίδα των κοριτσιών εξέφρασε την επιθυμία να φύγει τελειώνοντας το σχολείο (92.7%, έναντι 72,7% των αγοριών). Ο τόπος διαμονής βρέθηκε να σχετίζεται όχι με την πρόθεση αλλά με τους λόγους φυγής, καθώς τα περισσότερα παιδιά που μένουν σε πιο απομακρυσμένους οικισμούς (εκτός Μετσόβου) θέλουν να φύγουν συνδυαστικά για σπουδές και δουλειά (70,5%). Το αντίστοιχο ποσοστό για τα παιδιά που διαμένουν στο Μέτσοβο είναι 47,8%, (με το 45,6% να δηλώνει πως θέλει να φύγει μόνο για σπουδές).

Αντίθετα, η πρόθεση φυγής δεν φάνηκε να επηρεάζεται από το αν το παιδί ή οι γονείς του αν έχουν ζήσει εκτός του τρέχοντος τόπου διαμονής του. Ομοίως, το αίσθημα ευημερίας του τη στιγμή της έρευνας, η σχέση με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, και το αν θεωρεί πως λαμβάνεται υπόψιν η γνώμη του για τον τόπο, δεν φάνηκαν να σχετίζονται με αυτή την απόφασή του για το μέλλον.

Παρά τη σαφώς διατυπωμένη πρόθεση φυγής, ένα σημαντικό ποσοστό του δεύτερου δείγματος (52%) δήλωσε ότι θα επιθυμούσε να επιστρέψει στον τόπο διαμονής του στο μέλλον, ενώ το 48% ανέφερε ότι δεν θα επέστρεφε (Γράφημα 35). Εδώ διακρίνεται μια διαφοροποίηση, συγκριτικά με την πρώτη φάση της έρευνας, όπου τα ποσοστά πρόθεσης επιστροφής ή μη είχαν διαμορφωθεί αντίστοιχα σε 45% και 55%. Σε κάθε περίπτωση, η σχεδόν ισομερής κατανομή φανέρωσε την ύπαρξη ενός εσωτερικού διλήμματος μεταξύ της ανάγκης αναζήτησης ευκαιριών αλλού και της συναισθηματικής σύνδεσης με τον τόπο. Το εύρημα αυτό αναδεικνύει τη δυναμική της επιστροφής ως ενδεχόμενη επιλογή υπό όρους, που θα μπορούσε να ενισχυθεί μέσα από στοχευμένες πολιτικές για την τοπική ανάπτυξη και την προσέλκυση νέων ατόμων.

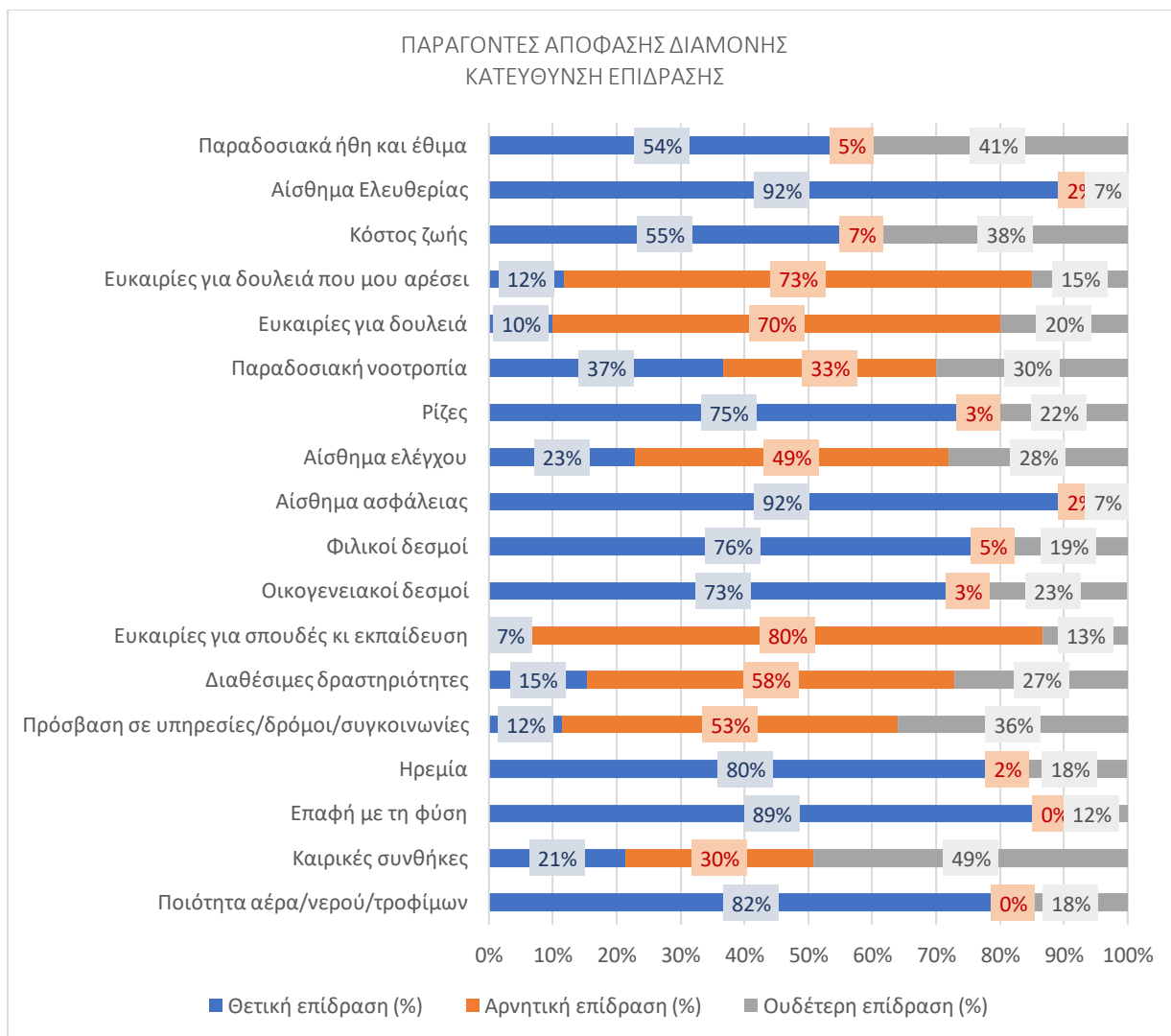
Γράφημα 35 Δηλωμένη πρόθεση μελλοντικής επιστροφής στον τόπο διαμονής μετά την αποχώρηση

5.2.6 Παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση μόνιμης εγκατάστασης

Στο πλαίσιο της δεύτερης φάσης της έρευνας διερευνήθηκε περαιτέρω η πρόθεση των μαθητών και μαθητριών Λυκείου να ζήσουν στο μέλλον στον τόπο καταγωγής τους. Για την κατανόηση των παραγόντων που επιδρούν σε αυτή την απόφαση, ζητήθηκε από τους/τις συμμετέχοντες/ουσες να αξιολογήσουν 18 διαφορετικούς παράγοντες με διπλό τρόπο: πρώτον, ως προς την κατεύθυνση της επίδρασης κάθε παράγοντα (θετική, αρνητική ή ουδέτερη) και, δεύτερον, ως προς την ένταση της επιρροής (πολύ, αρκετά, λίγο ή καθόλου). Η διπλή αυτή προσέγγιση επέτρεψε τη σύνθετη αποτύπωση των στάσεων των εφήβων, αναδεικνύοντας όχι μόνο το αν ένας παράγοντας λειτούργησε ενισχυτικά ή αποτρεπτικά στη σκέψη τους περί μελλοντικής εγκατάστασης στον τόπο, αλλά και το βάρος που είχε αυτή η επίδραση, επιτρέποντας την ανάδειξη τόσο των πιο καθοριστικών όσο και των περισσότερο αμφίσημων ή ουδέτερων πτυχών της τοπικής εμπειρίας των νέων.

5.2.6.1 Κατεύθυνση Επιρροής

Η ανάλυση των δεδομένων ως προς την κατεύθυνση της επίδρασης, καταδεικνύει ότι η απόφαση των νέων να παραμείνουν ή να επιστρέψουν στο Μέτσοβο στο μέλλον επηρεάζεται σε σημαντικό βαθμό από παράγοντες που σχετίζονται με τη φυσική ποιότητα ζωής, την ασφάλεια και τους κοινωνικούς δεσμούς (Γράφημα 36). Ειδικότερα, οι παράγοντες «Αίσθημα Ελευθερίας» (91,7%), «Αίσθημα Ασφάλειας» (91,7%), «Επαφή με τη φύση» (88,5%) και «Ποιότητα αέρα/νερού/τροφίμων» (82%) χαρακτηρίστηκαν ως θετικοί από την πλειονότητα των συμμετεχόντων, υποδεικνύοντας την ισχυρή σύνδεση των νέων με την περιβαλλοντική και βιωματική διάσταση της ζωής στο Μέτσοβο. Αυτή η σύνδεση ενισχύεται και από τους υψηλούς δείκτες θετικής επιρροής σε παράγοντες όπως η «Ηρεμία» (80,3%), οι «Οικογενειακοί δεσμοί» (73,3%) και οι «Φιλικοί δεσμοί» (76,3%), που αποκαλύπτουν μια έντονη αξιακή επένδυση των εφήβων στις προσωπικές σχέσεις και την ποιότητα διαβίωσης. Το αίσθημα σταθερότητας και αποδοχής που προκύπτει από την οικογένεια, τη φιλία και την αίσθηση ελευθερίας φαίνεται να λειτουργεί ενισχυτικά ως προς την πρόθεση παραμονής στον τόπο.

Γράφημα 36 Κατεύθυνση Επίδρασης των Παραγόντων στη Διαμόρφωση της Απόφασης Μελλοντικής Διαμονής στο Μέτσοβο

Αντιθέτως, ορισμένοι κρίσιμοι παράγοντες για τη μελλοντική πορεία των νέων χαρακτηρίζονται κυρίως ως αρνητικοί ή ανεπαρκείς, αποτυπώνοντας την αίσθηση περιορισμένων δυνατοτήτων που προσφέρει το Μέτσοβο στο πεδίο της ανάπτυξης. Συγκεκριμένα, οι «Ευκαιρίες για σπουδές και εκπαίδευση» (80% αρνητική επίδραση), οι «Ευκαιρίες για δουλειά που μου αρέσει» (73,3%) και οι «Ευκαιρίες για δουλειά γενικά» (70%) εμφανίζουν εξαιρετικά υψηλά ποσοστά αρνητικής αξιολόγησης. Η ανεπάρκεια δομών και προοπτικών που ανταποκρίνονται στις μορφωτικές και επαγγελματικές επιδιώξεις των νέων φαίνεται να λειτουργεί αποτρεπτικά ως προς την επιλογή μόνιμης εγκατάστασης στον τόπο. Αντίστοιχα, ο παράγοντας «Διαθέσιμες δραστηριότητες» χαρακτηρίστηκε αρνητικά από το 57,6% των συμμετεχόντων, υποδηλώνοντας έλλειμμα πολιτιστικής και κοινωνικής κινητικότητας για τους/τις νέους/ες, ενώ η «Πρόσβαση σε υπηρεσίες, δρόμους και συγκοινωνίες» αποτιμήθηκε αρνητικά σε ποσοστό 52,5%. Τα παραπάνω συνθέτουν μια εικόνα αποκλεισμού των νέων από τις βασικές υποδομές που χρειάζονται για να διαμορφώσουν ένα αυτόνομο και δημιουργικό μέλλον εντός της κοινότητας.

Παράγοντες με πιο διχαστική ή αμφίσημη επίδραση, όπως η «Παραδοσιακή νοοτροπία των κατοίκων» (θετικά: 36,7%, αρνητικά: 33,3%, ουδέτερα: 30%) και το «Αίσθημα ελέγχου από τους

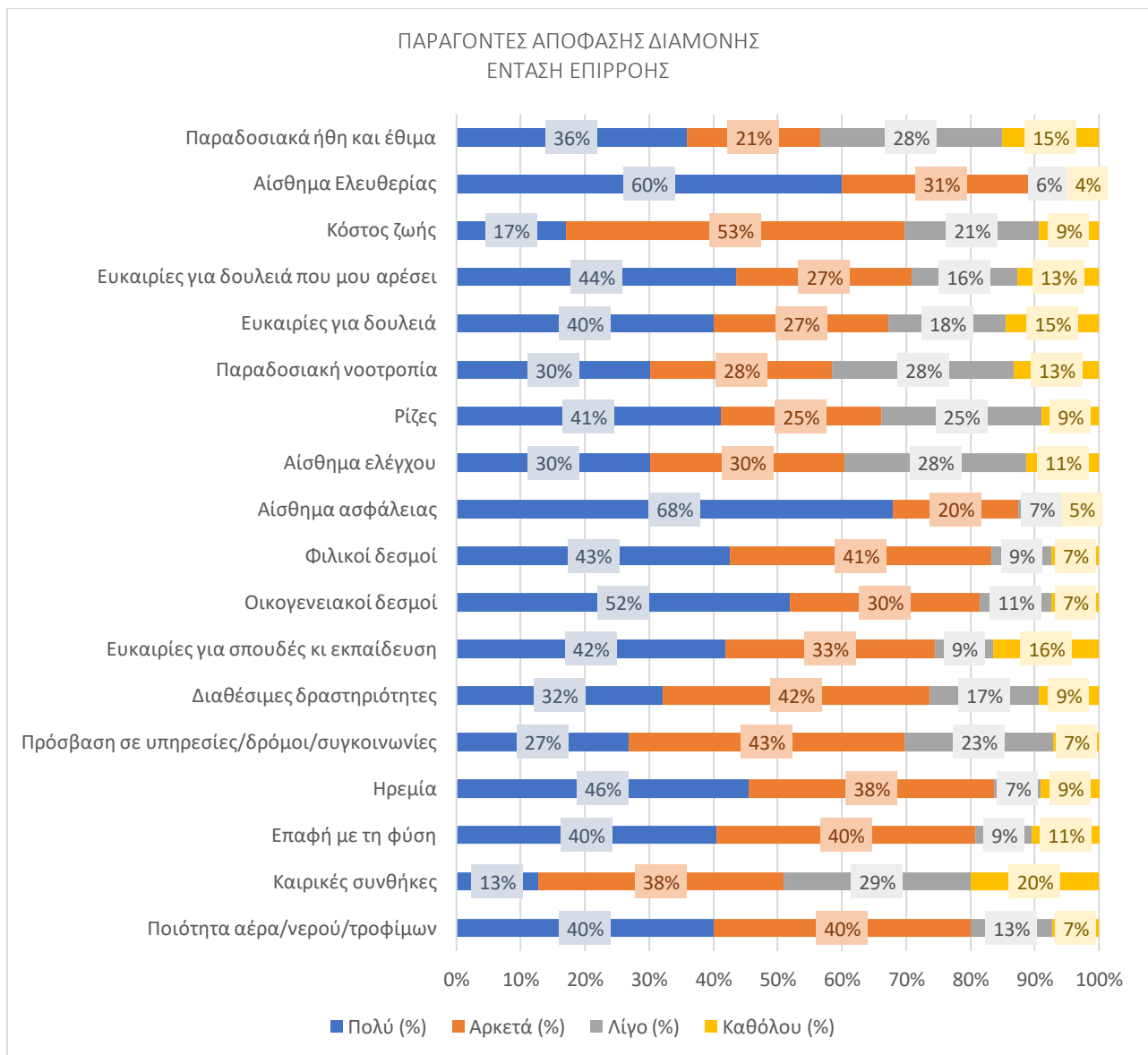
συντοπίτες» (θετικά: 22,8%, αρνητικά: 49,1%) αναδεικνύουν το πιθανό δίλημμα που βιώνουν οι νέοι/ες ανάμεσα στην επιθυμία για σταθερότητα, αναγνώριση και κοινοτική συμμετοχή και στην ταυτόχρονη ανάγκη για αυτονομία, ιδιωτικότητα και ελευθερία από κοινωνικούς περιορισμούς. Το γεγονός ότι το «Αίσθημα Ελευθερίας» καταγράφει ένα από τα υψηλότερα ποσοστά θετικής επίδρασης (91,7%), ενώ ο «Έλεγχος από συντοπίτες» είναι αρνητικός παράγοντας, αναδεικνύει την ένταση ανάμεσα στη θετική ταυτότητα του «ανήκειν» και τους περιορισμούς που μπορεί να επιβάλλει η μικρή κοινότητα. Παράλληλα, το «Κόστος ζωής» (55% θετική επίδραση) φαίνεται να λειτουργεί υποστηρικτικά για ορισμένους/ες νέους/ες, χωρίς ωστόσο να αποτελεί καθοριστικό παράγοντα στην τελική απόφαση, καθώς το ποσοστό της ουδέτερης επίδρασης παραμένει υψηλό (38%).

Συνοψίζοντας, η εικόνα που προκύπτει αποτυπώνει ένα έντονα αντιφατικό πλαίσιο: ενώ το Μέτσοβο αναγνωρίζεται ως τόπος με υψηλή ποιότητα ζωής, περιβαλλοντική υπεροχή, ασφάλεια και προσωπικές σχέσεις με βαθύ συναισθηματικό φορτίο, οι δυνατότητες επαγγελματικής και μορφωτικής εξέλιξης θεωρούνται σοβαρά ανεπαρκείς, οδηγώντας πολλούς/ες μαθητές/ριες σε σκέψεις αποχώρησης. Η απόφαση για παραμονή ή επιστροφή στον τόπο διαμορφώνεται επομένως μέσα σε ένα πεδίο έντασης μεταξύ επιθυμίας και ρεαλισμού, όπου η συναισθηματική σύνδεση με τον τόπο αντιπαραβάλλεται με τα δομικά ελλείμματα.

5.2.6.2 Ένταση Επιρροής

Η διερεύνηση της έντασης της επιρροής των παραγόντων που επηρεάζουν την απόφαση μόνιμης ή μελλοντικής διαμονής των μαθητών/ριών στο Μέτσοβο ανέδειξε ουσιώδεις διαφοροποιήσεις ως προς το «βάρος» που αποδίδεται σε κάθε παράγοντα. Η ένταση αποτυπώθηκε σε τετραβάθμια κλίμακα («πολύ», «αρκετά», «λίγο», «καθόλου»), επιτρέποντας την αποτύπωση όχι μόνο της κατεύθυνσης της επίδρασης, αλλά και της σχετικής σημασίας που της προσδίδουν οι νέοι/ες (Γράφημα 37).

Στην κορυφή της κατανομής βρίσκονται παράγοντες που συγκεντρώνουν υψηλά ποσοστά έντονης επιρροής, δηλαδή ποσοστά άνω του 50% στην κατηγορία «πολύ»: κυρίαρχο ανάμεσά τους το «Αίσθημα ασφάλειας» (68%) και το «Αίσθημα ελευθερίας» (60%), που συγκροτούν ένα σταθερό δίπολο ζωτικής σημασίας για την επιλογή διαβίωσης στον τόπο. Ακολουθούν οι «Οικογενειακοί δεσμοί» (52%), η «Ηρεμία» (46%) οι «Ευκαιρίες για δουλειά που μου αρέσει» (44%) και σε μικρή απόσταση οι «Φιλικόι δεσμοί» (43%), οι «Ευκαιρίες για σπουδές κι εκπαίδευση» (42%) και οι «Ρίζες» (41%). Οι παράγοντες αυτοί συνδυάζουν προσωπικές σχέσεις, αίσθηση σταθερότητας και ελευθερίας, καθώς και ευκαιρίες για μάθηση και επαγγελματική ικανοποίηση. Παράλληλα, περιλαμβάνουν βιωματικά στοιχεία όπως η ηρεμία και η σύνδεση με τις «ρίζες», αλλά και πιο λειτουργικές παραμέτρους, όπως η δυνατότητα πρόσβασης σε σπουδές ή εργασία που ανταποκρίνεται στα προσωπικά ενδιαφέροντα. Η συνύπαρξη αυτών των παραγόντων αναδεικνύει τη σύνθετη βάση πάνω στην οποία στηρίζονται οι αποφάσεις τους, καθώς συνδέουν το συναισθηματικό, το αξιακό και το πρακτικό επίπεδο της σχέσης τους με τον τόπο.

Γράφημα 37 Ένταση Επιρροής των Παραγόντων στη Διαμόρφωση της Απόφασης Μελλοντικής Διαμονής στο Μέτσοβο

Αντιθέτως, παράγοντες όπως οι «Καιρικές συνθήκες» (μόλις 13% απαντούν ότι τους επηρεάζει πολύ) και η «Πρόσβαση σε υπηρεσίες/δρόμοι/συγκοινωνίες» (27%) δείχνουν περιορισμένη ένταση επιρροής, με υψηλότερες κατανομές στις ενδιάμεσες ή χαμηλότερες κατηγορίες. Είναι χαρακτηριστικό ότι πρώτο παράγοντα συγκεντρώνεται αυξημένο ποσοστό στην επιλογή «καθόλου» («Καιρικές συνθήκες»): 20% «καθόλου»), γεγονός που υποδηλώνει ότι ο συγκεκριμένος παράγοντας εκλαμβάνεται ως σταθερά, επιβεβαιώνοντας τόσο τα ευρήματα της πρώτης έρευνας (αυξημένη ανθεκτικότητα στις ορεινές συνθήκες) όσο και την εσωτερική συνοχή των απαντήσεων (σε συμφωνία με την κατεύθυνση επίδρασης, που τον αναδεικνύει στον επικρατέστερο ουδέτερο παράγοντα). Αντίστοιχα, το «Κόστος ζωής», παρότι αξιολογείται συχνά θετικά, συγκεντρώνει χαμηλό ποσοστό στην ένταση «πολύ» (17%) και υψηλό στην «αρκετά» (53%), στοιχείο που υποδηλώνει έναν δευτερογενή αλλά όχι αμελητέο ρόλο στην απόφαση παραμονής.

Τέλος, είναι αξιοσημείωτη η παρουσία σχετικά ισομερούς κατανομής στους παράγοντες «Παραδοσιακή νοοτροπία» και «Παραδοσιακά ήθη και έθιμα», όπου οι απαντήσεις κατανέμονται ισόρροπα μεταξύ «πολύ», «αρκετά» και «λίγο». Η εικόνα αυτή καταδεικνύει την πλουραλιστική σχέση των νέων με την πολιτισμική τους κληρονομιά, η οποία βιώνεται άλλοτε ως πηγή έμπνευσης και ταυτότητας και άλλοτε ως παράγοντας περιορισμού ή αδιαφορίας.

Συνολικά, η ανάλυση της έντασης επιρροής αποκαλύπτει ότι οι αποφάσεις των νέων για τη μελλοντική τους διαμονή δεν διαμορφώνονται γραμμικά. Αντιθέτως, αντανakλούν έναν πολύπλοκο συνδυασμό έντονα φορτισμένων εμπειριών και πιο αδύναμων ή αμφιλεγόμενων παραμέτρων, οι οποίες συχνά αφορούν κοινωνικές προσδοκίες, συμβάσεις ή τις υλικές συνθήκες διαβίωσης.

5.2.6.3 Ανάλυση Παραγόντων – Ερευνητικοί Περιορισμοί

Κατά την ανάλυση των απαντήσεων που δόθηκαν για τους παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση των μαθητών/ριών να ζήσουν στο μέλλον στο Μέτσοβο, προέκυψαν ορισμένα ζητήματα τα οποία εγείρουν προβληματισμούς σχετικά με την εγκυρότητα, τη συνέπεια και την ερμηνευτική σταθερότητα των δεδομένων.

Καταρχάς, εντοπίζονται ορισμένες ασυνέπειες μεταξύ της δηλωμένης κατεύθυνσης και της έντασης της επίδρασης. Σε ορισμένους παράγοντες, οι μαθητές/ριες δήλωσαν ότι ο παράγοντας τους επηρεάζει θετικά ή αρνητικά, αλλά η καταγεγραμμένη ένταση της επιρροής είναι μηδενική (π.χ. «καθόλου»). Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο παράγοντας «Καιρικές συνθήκες», όπου παρότι το 29,5% τον αξιολόγησε ως αρνητικό, ένα σημαντικό ποσοστό επέλεξε βαθμούς χαμηλής έντασης (29,1% «λίγο» και 20% «καθόλου»). Παρόμοιο φαινόμενο παρατηρείται και στο «Κόστος ζωής», το οποίο χαρακτηρίζεται από 55% θετική επίδραση, αλλά μόνο 17% επέλεξαν ότι τους επηρεάζει «πολύ». Το γεγονός αυτό ενδέχεται να υποδηλώνει είτε αντίφαση στον τρόπο απάντησης είτε αντιληπτική απόσταση ανάμεσα στη γνώμη και την προσωπική εμπειρία – δηλαδή, ένας παράγοντας μπορεί να θεωρείται «γενικά θετικός» χωρίς να επηρεάζει ουσιαστικά την προσωπική επιλογή ζωής.

Ένα δεύτερο σημείο προβληματισμού αφορά τα συστηματικά ποσοστά μη απάντησης (missing data) στο δεύτερο σκέλος της ερώτησης, που αφορά τον βαθμό επιρροής. Σχεδόν σε όλους τους παράγοντες παρατηρούνται 8 έως 10 μη απαντημένες περιπτώσεις (δηλαδή έως 15,9% του δείγματος). Η απουσία απάντησης μπορεί να οφείλεται σε κόπωση, δυσκολία κατανόησης του ερωτήματος, ή ακόμη και στην αίσθηση ότι, εφόσον δηλώθηκε ουδέτερη επίδραση, δεν είναι απαραίτητη η εκτίμηση της έντασης. Σε κάθε περίπτωση, η απώλεια δεδομένων σε ποσοστά άνω του 10% δημιουργεί περιορισμούς στην πληρότητα της ανάλυσης και στην αντιπροσωπευτικότητα των στατιστικών συμπερασμάτων.

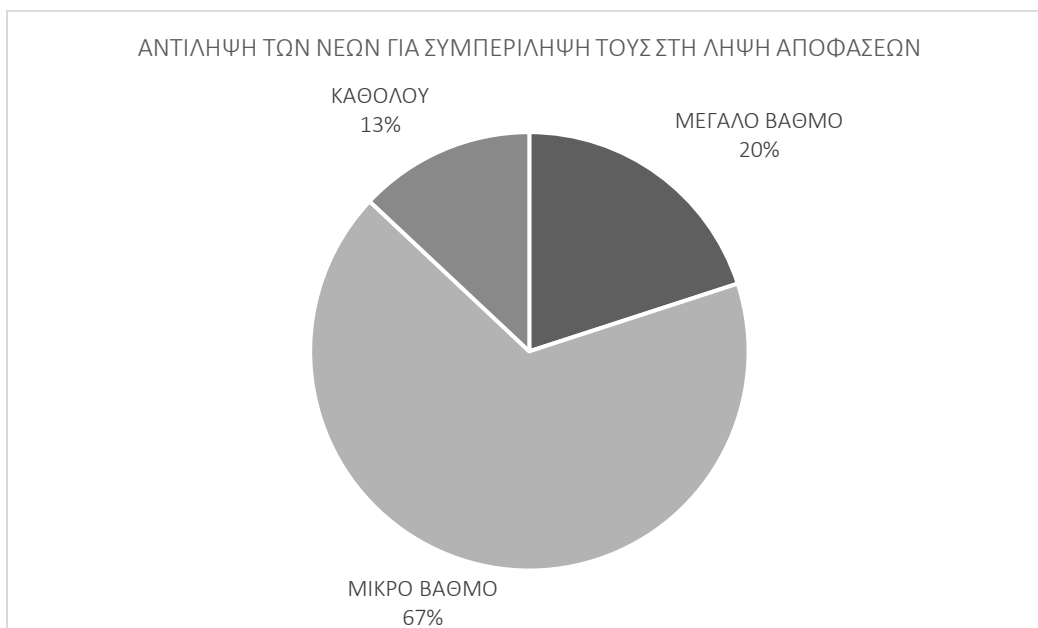
Τέλος, παρατηρούνται υψηλά ποσοστά σχεδόν ομόφωνης θετικής αξιολόγησης σε επιλεγμένους παράγοντες, όπως το «Αίσθημα ελευθερίας» (91,7% θετική επίδραση, 60% «πολύ») και η «Ασφάλεια» (91,7% θετική, 67,9% «πολύ»). Η έντονη συμφωνία ενδέχεται να αντανakλά όντως κοινά βιώματα και χαρακτηριστικά του τόπου, ωστόσο δεν αποκλείεται να περιέχει και στοιχεία συλλογικού αφηγήματος, δηλαδή, την τάση των συμμετεχόντων/ουσών

να δηλώνουν αυτό που θεωρούν ότι «πρέπει» ή «αρμόζει» να ειπωθεί σε σχέση με την τοπική ταυτότητα ή την κοινωνική αποδοχή.

Συνολικά, τα παραπάνω ευρήματα επισημαίνουν την ανάγκη προσεκτικής ερμηνείας των αποτελεσμάτων, με επίγνωση των ορίων της μεθοδολογίας και της υποκειμενικής διάστασης των απαντήσεων.

5.2.7 Συμμετοχικότητα, προοπτικές αλλαγής και προσφορά

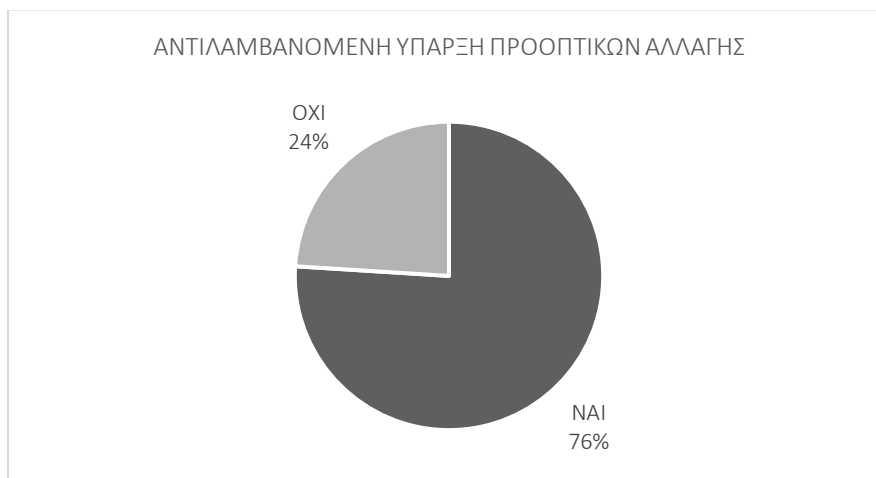
Η ερώτηση σχετικά με το κατά πόσο λαμβάνεται υπόψη η γνώμη των νέων από τους ενήλικες που λαμβάνουν αποφάσεις για τον τόπο τους ανέδειξε μια γενικευμένη αίσθηση αποκλεισμού και περιορισμένης συμμετοχής (Γράφημα 38). Συγκεκριμένα, μόνο 13 άτομα (20%) θεωρούν ότι η άποψή τους λαμβάνεται υπόψη σε μεγάλο βαθμό, ενώ η συντριπτική πλειονότητα των 42 συμμετεχόντων/ουσών (67%) εκτιμά ότι αυτό συμβαίνει σε μικρό βαθμό. Παράλληλα, 8 άτομα (13%) δήλωσαν ότι η γνώμη τους δεν λαμβάνεται καθόλου υπόψη. Τα ευρήματα αυτά αναδεικνύουν ένα σαφές έλλειμμα συμπερίληψης των νέων στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, γεγονός που ενδέχεται να επηρεάζει αρνητικά την αίσθηση του «ανήκειν» και την πρόθεση ενεργούς συμμετοχής στα κοινά. Η διαμορφούμενη εικόνα παραπέμπει αφενός σε μια παραδοσιακή δομή εξουσίας στην τοπική κοινωνία, όπου οι αποφάσεις λαμβάνονται από μεγαλύτερες ηλικίες χωρίς ουσιαστική διαβούλευση, και αφετέρου στην απουσία θεσμικών μηχανισμών ενδυνάμωσης της φωνής των νέων.

Γράφημα 38 Αντίληψη των νέων για τον βαθμό επιρροής τους στη λήψη αποφάσεων για τον τόπο από ενήλικες

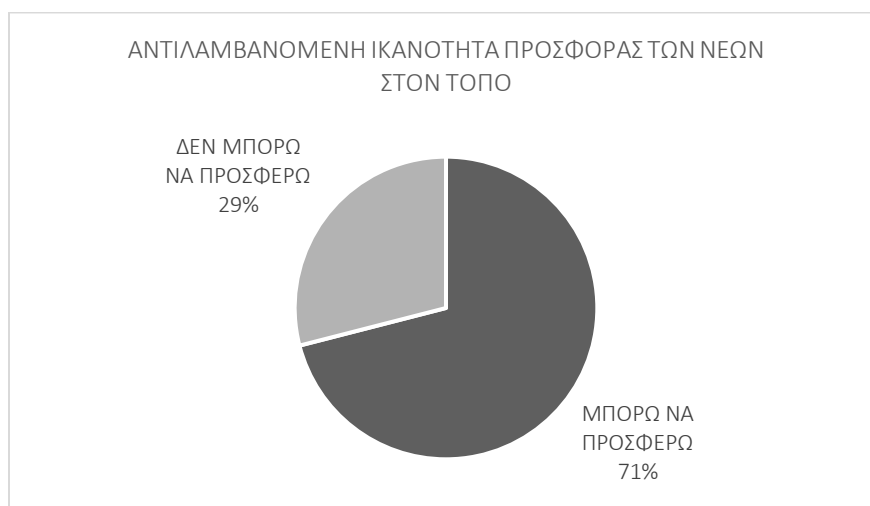
Απαντώντας, ωστόσο, στην επόμενη ερώτηση, οι περισσότεροι/ες (48 άτομα - 76%) δήλωσαν ότι θεωρούν πως υπάρχουν προοπτικές αλλαγής στον τόπο τους, ενώ 15 άτομα (24%) εξέφρασαν την αντίθετη άποψη (Γράφημα 39). Το εύρημα αυτό αποτυπώνει ένα κλίμα συγκαταληπτικής αισιοδοξίας εκ μέρους των νέων, οι οποίοι/ες, παρά τις δυσκολίες και τις αντιληπτές αδυναμίες συμμετοχής στα κοινά, εξακολουθούν να διατηρούν την πίστη τους στη δυνατότητα βελτίωσης των συνθηκών στον τόπο τους. Η αντίληψη αυτή αποτελεί κρίσιμο

στοιχείο για τη διαμόρφωση πολιτικών νεολαίας, καθώς δηλώνει όχι μόνο προσδοκία αλλά και εν δυνάμει διάθεση εμπλοκής.

Γράφημα 39 Η άποψη των νέων για την ύπαρξη προοπτικών αλλαγής στον τόπο τους

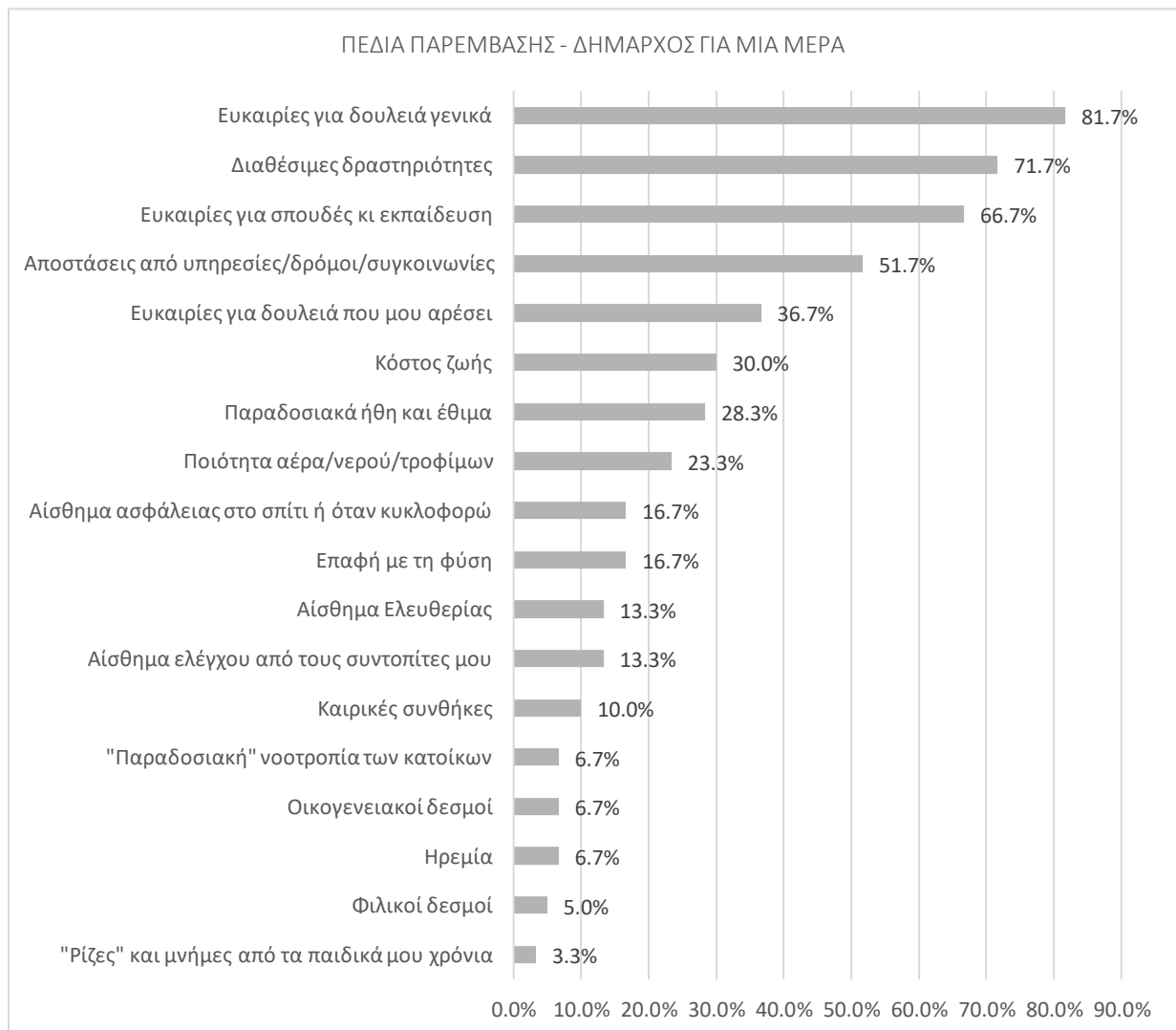
Τέλος, η πλειονότητα των παιδιών (45 άτομα – 71%) θεωρεί ότι μπορεί να προσφέρει στον τόπο του/της, ενώ το 29% (18 άτομα) δήλωσε ότι δεν αισθάνεται σε θέση να συμβάλει (Γράφημα 40). Το εύρημα αυτό φανερώνει την ύπαρξη ενός σημαντικού αποθέματος διάθεσης συμμετοχής και ενεργοποίησης από την πλευρά της νέας γενιάς, το οποίο μπορεί να αποτελέσει τη βάση για την ενίσχυση της τοπικής κοινωνικής συνοχής και τη διαμόρφωση πολιτικών με επίκεντρο τη νεολαία. Παράλληλα, το γεγονός ότι σχεδόν 1 στους 3 νέους/ες δεν πιστεύει πως μπορεί να προσφέρει υποδηλώνει την ύπαρξη αντικειμενικών ή αντιληπτών εμποδίων, όπως η έλλειψη ευκαιριών, θεσμικών διαύλων έκφρασης ή αναγνώρισης της συμβολής τους. Η διάσταση αυτή αναδεικνύει την ανάγκη για ενίσχυση της αυτοπεποίθησης και της ενδυνάμωσης των νέων, καθώς και για τη δημιουργία ουσιαστικών ευκαιριών συμμετοχής σε δράσεις που αφορούν την τοπική κοινότητα.

Γράφημα 40 Αντιλαμβανόμενη δυνατότητα των νέων για προσωπική προσφορά στον τόπο τους

5.2.8 Προτάσεις Αλλαγής

Στο πλαίσιο της ενότητας «Προτάσεις Αλλαγής», επιχειρήθηκε αρχικά η αποτύπωση των προτεραιοτήτων των μαθητών/ριών σε ένα υποθετικό αλλά εμπράκτως κριτικό σενάριο: Τι θα άλλαζαν οι ίδιοι/ες αν κατείχαν θεσμικό ρόλο; Η ερώτηση «Αν γινόσουν δήμαρχος για ένα χρόνο, σε ποια από τα παρακάτω θα επέλεγες να επενδύσεις για να βοηθήσεις συνομηλικούς σου που θέλουν κάποια στιγμή να ζήσουν εδώ;» σχεδιάστηκε για να ανιχνεύσει την κρίση, τα βιώματα και τις προτεραιότητες των εφήβων σχετικά με τοπικά ζητήματα και κοινωνικές ανάγκες. Οι συμμετέχοντες/ουσες κλήθηκαν να επιλέξουν μέχρι πέντε επιλογές από λίστα 18 προδιατυπωμένων παραγόντων που είχαν ήδη διερευνηθεί στις προηγούμενες ερωτήσεις ως προς την επίδρασή τους στη μελλοντική απόφαση διαμονής. Η ανάλυση των απαντήσεων ανέδειξε τις προτεραιότητες των νέων σχετικά με το είδος των παρεμβάσεων που θεωρούν σημαντικές για να καταστεί ο τόπος τους πιο ελκυστικός για τη μελλοντική τους διαμονή (Γράφημα 41).

Γράφημα 41 Κατανομή των προτεραιοτήτων παρέμβασης των παιδιών σε υποθετικό ρόλο Δημάρχου

Πρώτη σε συχνότητα εμφανίζεται η επιλογή «Ευκαιρίες για δουλειά γενικά», με 49 άτομα (81,7%) να την επιλέγουν, υποδεικνύοντας πως η επαγγελματική αποκατάσταση αποτελεί τον κεντρικό άξονα των ανησυχιών των νέων. Ακολουθεί η επιλογή «Διαθέσιμες δραστηριότητες» με 43 επιλογές (71,7%), γεγονός που φανερώνει την ανάγκη για δημιουργική απασχόληση και κοινωνική ζωή. Πολύ κοντά βρίσκονται και οι «Ευκαιρίες για σπουδές κι εκπαίδευση» με 40 απαντήσεις (66,7%), ενισχύοντας την εικόνα πως η επαγγελματική και γνωστική εξέλιξη αποτελούν αλληλένδετους στόχους για τη νεολαία.

Σχετικά υψηλό είναι και το ποσοστό όσων ανέφεραν τις «Αποστάσεις από υπηρεσίες/δρόμους/συγκοινωνίες» (51,7%), υποδηλώνοντας την ανάγκη για βελτίωση της προσβασιμότητας και των μετακινήσεων. Η επιλογή «Ευκαιρίες για δουλειά που μου αρέσει» συγκέντρωσε 22 επιλογές (36,7%), φανερώνοντας την επιθυμία των νέων όχι μόνο για εργασία αλλά και για επαγγελματική ικανοποίηση. Το «Κόστος ζωής» συγκέντρωσε 18 απαντήσεις (30%), στοιχείο που δείχνει ότι η οικονομική βιωσιμότητα αποτελεί σημαντικό κριτήριο, ακόμα και σε περιοχές που συχνά θεωρούνται μειωμένου κόστους διαβίωσης (συγκριτικά με το αστικό περιβάλλον).

Σε μικρότερα αλλά όχι αμελητέα ποσοστά εμφανίζονται οι επιλογές «Παραδοσιακά ήθη και έθιμα» (28,3%), «Επαφή με τη φύση» (16,7%), και «Αίσθημα ασφάλειας στο σπίτι ή όταν κυκλοφορώ» (16,7%), που καταδεικνύουν τη σημασία της πολιτισμικής ταυτότητας, της σχέσης με το φυσικό περιβάλλον και της ασφάλειας. Η «Αίσθηση ελέγχου από τους συντοπίτες» (13,3%) και η «Αίσθηση ελευθερίας» (13,3%) φανερώνουν ενδιαφέρον για κοινωνική αυτονομία και προσωπική ελευθερία, χωρίς όμως να αποτελούν κυρίαρχα πεδία παρέμβασης. Η μερική παρουσία αυτών των επιλογών υποδηλώνει ότι, παρότι αναγνωρίζονται ως σημαντικές, δεν αποτελούν προτεραιότητες πολιτικής δράσης στα μάτια των νέων.

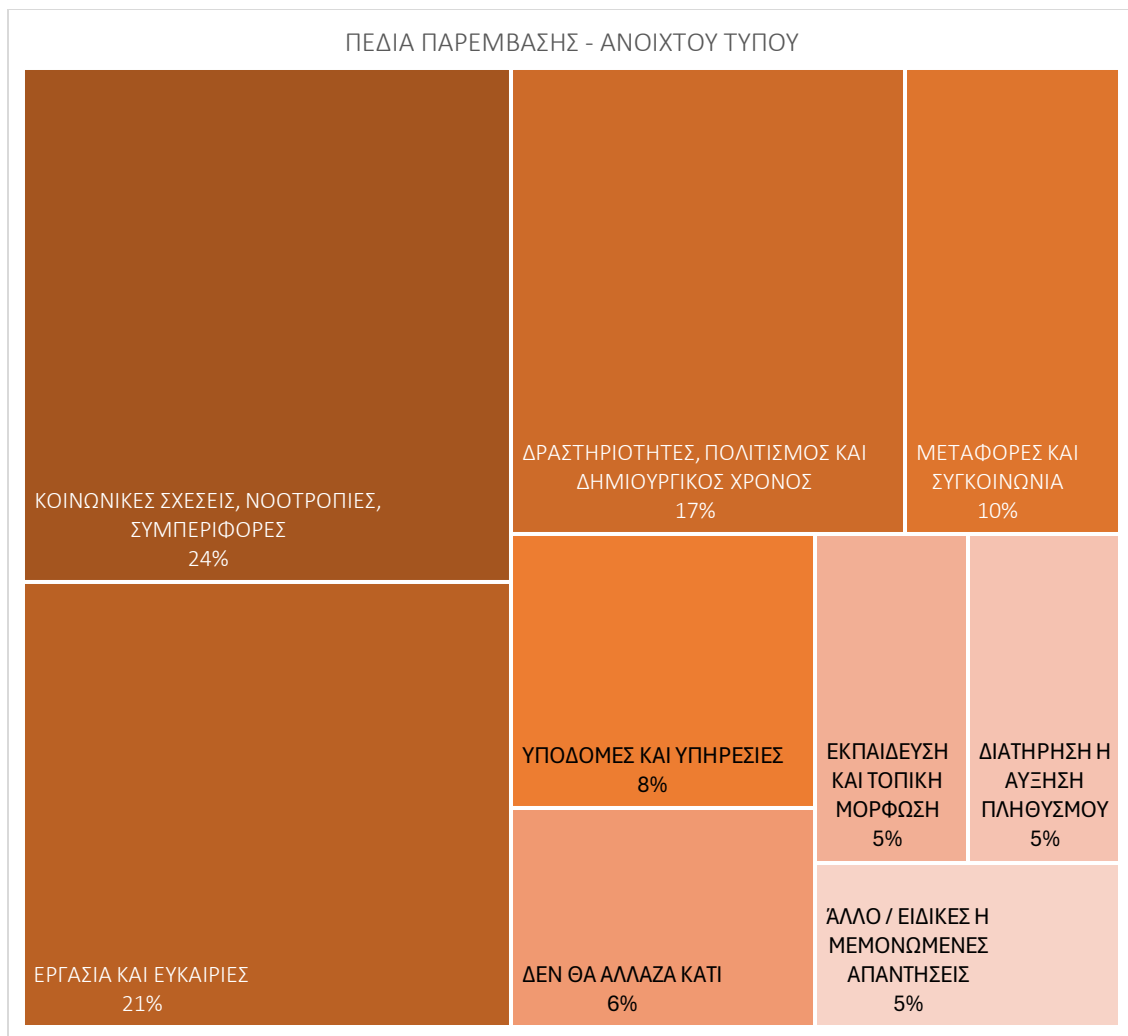
Αντιθέτως, επιλογές όπως οι «Φιλικόι δεσμοί» (5%), οι «Οικογενειακοί δεσμοί» (6,7%), η «Ηρεμία» (6,7%), οι «Ρίζες και μνήμες από τα παιδικά χρόνια» (3,3%) και η «Παραδοσιακή νοοτροπία των κατοίκων» (6,7%) καταγράφονται σε πολύ χαμηλά ποσοστά. Το γεγονός αυτό ενισχύει την ανάγνωση πως τα συναισθηματικά, πολιτισμικά ή ταυτοτικά στοιχεία, παρότι παρόντα, δεν αποτελούν πεδία άμεσης παρέμβασης ή προσδοκίας μετασχηματισμού για τη νέα γενιά.

Στο πλαίσιο της ενότητας «Προτάσεις Αλλαγής» εντάχθηκε η ερώτηση 16, η οποία καλούσε τους/τις μαθητές/ριες να απαντήσουν ελεύθερα και χωρίς περιορισμούς στο υποθετικό σενάριο ότι μπορούν να αλλάξουν ένα μόνο πράγμα στον τόπο διαμονής τους, ανεξάρτητα από τη δυσκολία ή την ρεαλιστικότητα της αλλαγής. Η διατύπωση ενίσχυσε τη φαντασία, την αυθεντικότητα και την προσωπική οπτική, και είχε στόχο να αναδείξει βαθύτερες επιθυμίες, ανησυχίες και ανάγκες των νέων που δεν αποτυπώνονται σε ερωτήσεις κλειστού τύπου.

Οι συνολικά 63 ανοιχτές απαντήσεις υποβλήθηκαν σε ανάλυση περιεχομένου (content analysis) με τη χρήση θεματικής κωδικοποίησης (thematic coding). Η διαδικασία περιελάμβανε τα εξής στάδια:

1. Εντοπισμός βασικών νοημάτων κάθε απάντησης, ανεξάρτητα από το ύφος ή τη μορφή διατύπωσης.
2. Αρχική ανοιχτή κωδικοποίηση (open coding) ώστε να καταγραφούν όλες οι μοναδικές θεματικές.
3. Ομαδοποίηση σε ανώτερες κατηγορίες βάσει θεματικής συγγένειας.
4. Ποσοτική αποτύπωση της συχνότητας κάθε κατηγορίας.
5. Ερμηνευτική ανάγνωση, με στόχο την κατανόηση των βαθύτερων τάσεων και της πολιτισμικής ή κοινωνικής σημασίας των προτάσεων.

Η ανάλυση βασίστηκε σε μία συνθετική, επαγωγική προσέγγιση, με έμφαση στην ερμηνεία των συμφραζομένων των απαντήσεων. Οι απαντήσεις κατηγοριοποιήθηκαν στις παρακάτω εννέα βασικές θεματικές ενότητες, συγκεντρώνοντας τα αντίστοιχα ποσοστά:

Πίνακας 8 Προτάσεις Αλλαγής - Κατηγοριοποίηση απαντήσεων συμμετεχόντων/ουσών

Σε αντίθεση με την προηγούμενη ερώτηση, όπου η πλειονότητα των μαθητών/ριών εστίασε σε υλικές, θεσμικές και κοινωνικές υποδομές, οι απαντήσεις στην ανοιχτή ερώτηση αναδεικνύουν στην πρώτη θέση έναν πιο άυλο αλλά ουσιώδη άξονα αλλαγής: τον ανθρώπινο παράγοντα. Οι κοινωνικές σχέσεις, οι νοοτροπίες και οι συμπεριφορές, που προηγουμένως αντιμετωπίζονταν

ως δεδομένες ή αμετάβλητες, εμφανίζονται τώρα ως βασικό πεδίο προβληματισμού και επιθυμίας μετασχηματισμού.

Συγκεκριμένα, η θεματική κατηγορία που συγκέντρωσε τις περισσότερες αναφορές (23,8%) αφορά τις κοινωνικές σχέσεις, νοοτροπίες και συμπεριφορές. Πολλές από τις προτάσεις αλλαγής εστιάζουν στην ενίσχυση της αλληλεγγύης, στην αποδοχή της διαφορετικότητας, στην εξάλειψη του κουτσομπολιού και γενικότερα σε ζητήματα κοινωνικού κλίματος και συλλογικής νοοτροπίας. Η συγκεκριμένη κατηγορία υποδηλώνει ότι για μεγάλο μέρος των νέων η ατμόσφαιρα που επικρατεί στον τόπο κατοικίας τους επηρεάζει βαθιά την ποιότητα ζωής τους και αποτελεί κρίσιμο πεδίο παρέμβασης.

Στη δεύτερη θέση με 20,6% εμφανίζεται η θεματική της εργασίας και των ευκαιριών, φανερώνοντας τον σταθερό έντονο προβληματισμό των νέων για την απουσία επαγγελματικών διεξόδων, το άγχος για το μέλλον και την ανάγκη ανάπτυξης οικονομικών δραστηριοτήτων που να ανταποκρίνονται στις δυνατότητες και τις φιλοδοξίες τους. Οι απαντήσεις ενισχύουν την εικόνα μιας γενιάς που συνδέει την παραμονή στον τόπο με την προοπτική βιώσιμης εργασίας. Η κατηγορία δραστηριότητες, πολιτισμός και δημιουργικός χρόνος συγκεντρώνει το 17,5% των απαντήσεων. Οι μαθητές/ριες ζητούν περισσότερες επιλογές για απασχόληση, ψυχαγωγία και καλλιτεχνική ή αθλητική έκφραση. Η έλλειψη τέτοιων δομών περιγράφεται ως παράγοντας πλήξης και απομάκρυνσης από τον τόπο.

Η ανάγκη για βελτίωση των μεταφορών και της συγκοινωνίας (9,5%) έρχεται να υπογραμμίσει τη γεωγραφική απομόνωση και τη δυσκολία διασύνδεσης των οικισμών με αστικά κέντρα ή και μεταξύ τους. Οι νέοι/ες αιτούνται συχνότερα δρομολόγια, καλύτερη εξυπηρέτηση και ενίσχυση της κινητικότητας. Η θεματική των υποδομών και υπηρεσιών (7,9%) περιλαμβάνει αιτήματα για βελτιώσεις σε δημόσιους χώρους, υγειονομικές παροχές, οδικό δίκτυο και άλλες βασικές λειτουργίες. Παρότι εμφανίζεται σε χαμηλότερα ποσοστά, αποτυπώνει την επιθυμία για στοιχειώδη λειτουργικότητα και ασφάλεια στην καθημερινότητα.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το 6,3% των μαθητών/ριών που δηλώνουν ότι δεν θα άλλαζαν τίποτα. Οι απαντήσεις αυτής της κατηγορίας εκφράζουν είτε ικανοποίηση με την υφιστάμενη κατάσταση είτε αποδοχή της αδυναμίας αλλαγής. Μπορούν επίσης να ερμηνευτούν είτε ως ένδειξη συντηρητισμού είτε ως απόρροια χαμηλών προσδοκιών.

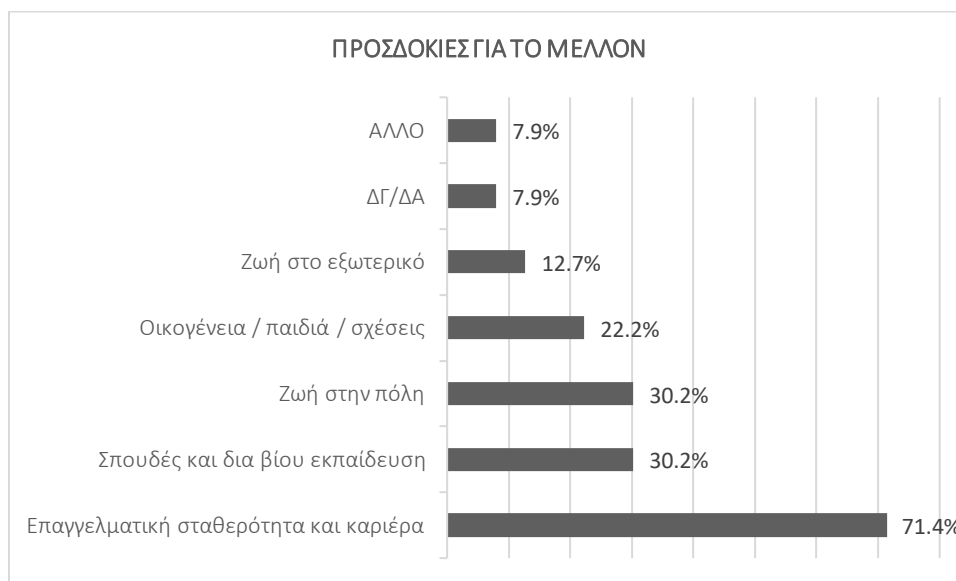
Η εκπαίδευση και η τοπική μόρφωση καταλαμβάνει 4,8% των απαντήσεων, με αναφορές σε ανάγκη εμπλουτισμού του σχολικού προγράμματος, πρακτικής γνώσης και δεσμών με τον τόπο. Η ίδια αναλογία καταγράφεται και στις απαντήσεις για τη διατήρηση ή αύξηση του πληθυσμού, που θίγουν τη δημογραφική αποδυνάμωση της περιοχής και ζητούν μέτρα για να παραμείνουν οι νέοι στον τόπο. Τέλος, ένα αντίστοιχα χαμηλό ποσοστό (4,8%) ανήκει στην κατηγορία «Άλλο», η οποία περιλαμβάνει ειδικές ή απολύτως εξατομικευμένες προτάσεις αλλαγών, συχνά χιουμοριστικού χαρακτήρα ή με ιδιαίτερες συνδηλώσεις.

Η τελευταία ερώτηση του ερωτηματολογίου εντάσσεται στο τελικό μέρος της ενότητας «Προτάσεις Αλλαγής». Συγκεκριμένα, ζητούσε από τα παιδιά να διατυπώσουν το πώς φαντάζονται το μέλλον τους σε δέκα χρόνια από τώρα (τη στιγμή συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου) λειτουργώντας ως πεδίο προβολής των ατομικών επιδιώξεων και της

υποκειμενικής νοηματοδότησης της ενήλικης ζωής. Σε αντίθεση με τις προηγούμενες ερωτήσεις όπου οι μαθητές/ριες καλούνταν να προτείνουν αλλαγές στον τόπο τους ή να αποτιμήσουν την τοπική πραγματικότητα, εδώ η εστίαση μετατοπίζεται στο προσωπικό και φαντασιακό επίπεδο, αναδεικνύοντας αξίες, επιθυμίες και κοινωνικά πρότυπα που διαμορφώνουν τον τρόπο με τον οποίο οι νέοι/ες προσλαμβάνουν το μέλλον τους.

Η ανάλυση περιεχομένου των απαντήσεων οργανώθηκε με συνδυαστική προσέγγιση: αρχικά πραγματοποιήθηκε ανοικτή κωδικοποίηση (open coding) ώστε να εντοπιστούν βασικά νοήματα και μοτίβα στις διατυπώσεις. Στη συνέχεια, τα επιμέρους στοιχεία ομαδοποιήθηκαν σε ευρύτερες θεματικές κατηγορίες μέσω αξονικής κωδικοποίησης (axial coding). Το αποτέλεσμα είναι η κατάταξη των απαντήσεων σε 7 βασικές ενότητες, οι οποίες αναλύονται παρακάτω τόσο ποσοτικά όσο και ερμηνευτικά.

Η ερμηνευτική ανάλυση των ανοιχτών αυτών απαντήσεων πραγματοποιήθηκε με κατηγοριοποίηση βάσει θεματικών αξόνων, με σκοπό την ανάδειξη των κυρίαρχων προτύπων και προσανατολισμών των νέων. Η κατανομή σε θεματικές επιτρέπει την ανάγνωση των τάσεων που διαμορφώνονται γύρω από την επαγγελματική πορεία, τις μορφωτικές διαδρομές, την επιλογή τύπου διαμονής και τις προσωπικές σχέσεις (Γράφημα 42).

Γράφημα 42 Ορίζοντας δεκαετίες: πολλαπλή κατηγοριοποίηση προσδοκίων των νέων

Στην πλειονότητα των απαντήσεων (71,4%) κυριάρχησε το αίτημα για επαγγελματική σταθερότητα και καριέρα, με αναφορές σε συγκεκριμένα επαγγέλματα, στόχους επαγγελματικής ανέλιξης ή τη γενική ανάγκη για «μια καλή δουλειά». Οι νέοι/ες φαίνεται να προσλαμβάνουν την εργασία ως το βασικό θεμέλιο της ενήλικης ζωής, άξονα σταθερότητας και αυτονομίας. Σχετικά υψηλό ποσοστό (30,2%) καταγράφεται στις απαντήσεις που αναφέρονται σε σπουδές και δια βίου εκπαίδευση, αναδεικνύοντας μια νοητή σύνδεση ανάμεσα στην εκπαίδευση και την προσωπική πρόοδο, ακόμα και μια δεκαετία αργότερα.

Το ίδιο ποσοστό (30,2%) συγκεντρώνουν οι αναφορές για τη ζωή στην πόλη, με απαντήσεις που κάνουν λόγο για μελλοντική διαμονή σε αστικά κέντρα. Η εικόνα αυτή επιβεβαιώνει την

ελκυστικότητα του αστικού περιβάλλοντος ως χώρου ευκαιριών, ελευθερίας, ποικιλίας και δυνατοτήτων, σε αντιδιαστολή με τη ζωή στον τόπο καταγωγής. Η οικογένεια, τα παιδιά και οι σχέσεις αποτελούν θεματική παρουσία στο 22,2% των απαντήσεων. Οι αναφορές περιλαμβάνουν ευχές ή προσδοκίες για δημιουργία οικογένειας, απόκτηση παιδιών ή συντροφικότητα, καταδεικνύοντας την αξία που αποδίδεται στη σταθερότητα των προσωπικών σχέσεων και στην επίτευξη μιας «ολοκληρωμένης» ζωής.

Κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι ενώ αναγνωρίζεται η υπεροχή του Μετσόβου ως καλού περιβάλλοντος ανατροφής, η επιστροφή σε αυτό κρίνεται συχνά ανέφικτη. Ενδεικτικά αναφέρουν: *«Το Μέτσοβο είναι ένας από τους ιδανικότερους τόπους ανατροφής για τα παιδιά μου. Θέλω να γυρίσω, αλλά έχω λίγες πιθανότητες αποκατάσης με αυτή τη δουλειά»* (σημ. Πτυχίο Θετικών Επιστημών). Σε άλλες περιπτώσεις η απόφαση για μετεγκατάσταση στην πόλη θεωρείται τελεσίδικη, με πλάνο επιστροφής μόνο στις γιορτές: *«Θα έχω στήσει τη ζωή μου στην Αθήνα, θα έχω πάρει πτυχίο οικονομικών και θα διοικώ μαζί με τον σύντροφό μου μια επιχείρηση. Τότε θα παντρευτούμε και θα κάνουμε 2 παιδιά στο μέλλον και θα ερχόμαστε τα καλοκαίρια και σε γιορτές πίσω στο Μέτσοβο»*. Τέλος, σε κάποιες περιπτώσεις φαίνεται η συγκεκριμένη απόφαση (επιστροφή για οικογένεια) να είναι πιο πολυπαραγοντική: *«Θα έχω τελειώσει τη δουλειά μου, θα δουλεύω, θα κάνω ταξίδια και θα είμαι με κάποιον από το Μέτσοβο για να γυρίσουμε να κάνουμε οικογένεια. Ειδάλλως, αν είμαι με άλλον σύντροφο ίσως είμαι και Αθήνα»*.

Ενδιαφέρον εύρημα αποτελεί το ότι η ζωή στο εξωτερικό αναφέρεται σε ποσοστό 12,7%, φανερώνοντας τη σκέψη για μετανάστευση ή διεθνή σταδιοδρομία, είτε ως ρεαλιστική προσδοκία είτε ως επιθυμία διαφυγής από τα εγχώρια περιορισμένα πλαίσια. Οι απαντήσεις αυτές συνδέονται συχνά με επαγγελματικές, οικονομικές ή μορφωτικές προοπτικές.

Ένα ποσοστό 7,9% των απαντήσεων κατατάσσεται στην κατηγορία ΔΓ/ΔΑ, όπου οι μαθητές/ριες είτε δηλώνουν αδυναμία να φανταστούν το μέλλον είτε εκφράζουν επιφυλακτικότητα ή αβεβαιότητα. Αυτή η επιλογή ενδέχεται να αντανακλά τις κοινωνικές και προσωπικές αμφιβολίες που συνοδεύουν το μεταίχμιο προς την ενήλικη ζωή. Τέλος, ένα ακόμη 7,9% καταλαμβάνουν οι άλλες απαντήσεις, που περιλαμβάνουν πιο ελεύθερες, δημιουργικές ή υπερβατικές φαντασιώσεις (π.χ. *«να είμαι πλούσιος/α»*, *«διάσημος/η»*, *«να ταξιδεύω συνεχώς»*). Παρότι μειοψηφικές, αναδεικνύουν τον ρόλο της φαντασίας και της ελπίδας σε μια ηλικία που συνυπάρχουν το ρεαλιστικό και το ονειρικό.

6.1 Συμπεράσματα - Συζήτηση

6.1.1 Συμπεράσματα Πρώτης φάσης

Τα αποτελέσματα της πρώτης ερευνητικής φάσης έδειξαν ότι παρόλο που τα μισά περίπου παιδιά δεν μετακινούνταν αυτόνομα από και προς το σχολείο (42% μετέβαινε καθημερινά με λεωφορείο του Δήμου), μόνο 10% από αυτά χαρακτήριζε την πρόσβασή του ως δύσκολη. Η στάση αυτή υποδηλώνει μια ιδιαίτερη αντίληψη αντικειμενικών δυσκολιών όπως οι καιρικές συνθήκες ή οι χρονοβόρες μετακινήσεις που χαρακτηρίζουν τις ορεινές περιοχές. Παράλληλα υποδεικνύει ένα είδος φυσικής και ψυχικής ανθεκτικότητας των παιδιών, ως ανθρώπων των ορεινών κοινωνιών. Το να αποδέχονται αντίστοιχες προκλήσεις της καθημερινότητας ως κάτι δεδομένο, φαίνεται να αποτελεί συγκριτικό πλεονέκτημα των παιδιών που μεγαλώνουν σε ορεινές περιοχές ως μελλοντικών κατοίκων του τόπου.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσίασε και η αποσύνδεση της απομόνωσης από την χωρική της διάσταση. Αναλύοντας τις σχετικές απαντήσεις, σε πολλές περιπτώσεις η απομόνωση φάνηκε να ερμηνεύεται αποκλειστικά με βάση κοινωνικά στοιχεία (59%). Έτσι αιτιολογείται και το χαμηλό σχετικά ποσοστό των παιδιών που ένιωθαν αρκετά ή πολύ απομονωμένα (16%), παρόλο που ζούσαν σχετικά απομακρυσμένα από μεγάλα αστικά κέντρα. Η έλλειψη στατιστικά σημαντικής συσχέτισης του τόπου διαμονής με τον βαθμό απομόνωσης, επιβεβαιώνει ότι η προσβασιμότητα μιας περιοχής δεν είναι τόσο σημαντικός παράγοντας όσο οι φιλικόι και οικογενειακοί δεσμοί που διατηρεί το παιδί στον τόπο του.

Συγκριτικά με την έρευνα που έκανε η Ζάχου στην ίδια περιοχή μελέτης το 2011, παρατηρήθηκαν, αρχικά, διαφορές στο βαθμό που δηλώνουν τα παιδιά ότι τους αρέσει η ζωή στον τόπο τους. Ενώ το 2011, το 83% έδινε θετικές απαντήσεις (μου αρέσει πολύ ή αρκετά), το 2023 το αντίστοιχο ποσοστό έπεσε στο 63%. Παρόλο που ως βασικό μειονέκτημα του τόπου συνέχισαν να αναδεικνύονται οι μειωμένες επιλογές (δραστηριότητες, διασκέδαση, αγορά), η αίσθηση «έλλειψης» εκφράστηκε πιο έντονα σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια, καθώς μόλις το 7% δήλωσε ότι δεν ζηλεύει τίποτα σε σχέση με ένα παιδί που ζει σε μεγάλη πόλη, έναντι του 40% του 2011.

Εξετάζοντας την εκτίμηση του βαθμού υπεροχής του τόπου σε σχέση με το αστικό περιβάλλον, εντοπίστηκε μία ακόμη διαφορά. Το φυσικό περιβάλλον ως στοιχείο που κάνει τα παιδιά να νιώθουν τυχερά σε σχέση με όσους κατοικούν στις πόλεις, που ήταν η 1η επιλογή το 2011, βρέθηκε να αποτελεί την 3η συχνότερη επιλογή των παιδιών το 2023, με 1η και 2η επιλογή την αίσθηση ελευθερίας και ασφάλειας. Τα ποιοτικά δεδομένα όπως προέκυψαν από την αρχική συζήτηση υπέδειξαν συνδέσεις αυτή της αλλαγής με την περίοδο της πανδημίας.

Συγκεκριμένα τα παιδιά στο Λύκειο Μετσόβου ανέφεραν συστηματικά το πόσο τυχερά ένιωθαν την περίοδο του Covid-19, καθώς η επιτήρηση της εφαρμογής των μέτρων περιορισμού ήταν μειωμένη (αυξημένη ελευθερία) όπως και η διασπορά (αυξημένη ασφάλεια). Σε κάθε περίπτωση, το περιβάλλον συνέχισε να αναφέρεται με μεγάλη συχνότητα ως θετικός

παράγοντας, με τα παιδιά να φτάνουν πολλές φορές στο σημείο αναπαραγωγής μια ειδυλλιακής εκδοχή της ορεινής υπαίθρου, όπως έχει παρατηρηθεί και σε άλλες σχετικές μελέτες (Rye 2006, Hofstede et al., 2022).

Αναφορικά με την πρόθεση μόνιμης ή προσωρινής αποχώρησης από τον τόπο, είναι σημαντικό να σημειωθεί μια άτυπη αντίφαση που παρατηρήθηκε σχετικά με τα κίνητρα παραμονής και τους λόγους φυγής. Τα παιδιά αντιλαμβάνονταν σε μεγάλο βαθμό τις στενά συνδεδεμένες ορεινές κοινότητες ως ασφαλή μέρη για να ζήσει κανείς και για να κάνει οικογένεια, με χαμηλότερα ποσοστά εγκληματικότητας και πιο ήρεμο τρόπο ζωής (όπως και σε σχετική έρευνα των Kloer et al. του 2003). Η ίδια αυτή αντίληψη των στενά συνδεδεμένων ορεινών κοινοτήτων, αναγνωρίστηκε ταυτόχρονα από τα παιδιά και ως παρεμβατική και περιοριστική, αποτελώντας λόγο φυγής (όπως και σε σχετική έρευνα των Johannesdottir et al., 2021).

Ενώ, συχνά, ο στενός κοινωνικός έλεγχος ωθεί τις γυναίκες της υπαίθρου στην μετακίνηση προς τα αστικά κέντρα ως μορφή απόδρασης από τους επιβεβλημένους κοινωνικούς ρόλους του παραδοσιακού τρόπου ζωής (Καλιαμπάκος κ.ά., 2009), δεν παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ του φύλου και της ανάδειξης του κοινωνικού ελέγχου σε αντικίνητρο για την παραμονή στον τόπο. Η στατιστικά σημαντική συσχέτιση του φύλου, με την οικογένεια ως κυριότερο λόγο επιστροφής για τα κορίτσια και την εργασία ως κίνητρο παραμονής για τα αγόρια, ενδέχεται να αποτελεί ένδειξη αποδοχής και αναπαραγωγής παραδοσιακών έμφυλων στερεοτύπων και ρόλων.

Με το 96% των παιδιών να θέλει να φύγει από τον τόπο ολοκληρώνοντας την σχολική φοίτηση, και μόλις τα μισά από αυτά (45%) να σκέφτονται να επιστρέψουν κάποια στιγμή, η πρώτη ανάγνωση της κατάστασης έδωσε μια πολύ απαισιόδοξη εικόνα για το μέλλον των ορεινών κοινοτήτων. Παράλληλα, η αυξημένη προσαρμοστικότητα αυτών των παιδιών απέναντι σε βασικές προκλήσεις που συνδέονται με την διαβίωση στον ορεινό χώρο τόνισε τις αυξημένες πιθανότητες «επιβίωσής» τους ως ενήλικες στην περιοχή.

6.1.2 Συμπεράσματα Δεύτερης Φάσης

Ερευνητικά Ερωτήματα:

Η πρόθεση των νέων να εγκαταλείψουν τον τόπο καταγωγής τους μετά την ολοκλήρωση της σχολικής φοίτησης καταγράφεται σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα. Οι αποφάσεις αυτές φαίνεται να απορρέουν κυρίως από έναν συνδυασμό δομικών ελλείψεων και στρατηγικών επιδιώξεων: η έλλειψη πρόσβασης σε τριτοβάθμια εκπαίδευση και η απουσία ελκυστικών επαγγελματικών ευκαιριών εντός του Δήμου (Ερευνητικό Ερώτημα 1) καθιστούν τη φυγή μια συγκροτημένη επιλογή για τη διασφάλιση μελλοντικής ανέλιξης ακόμη και επιστρέφοντας στον τόπο καταγωγής (όπως και σε Stockdale, 2006). Η εκπαίδευση αναδεικνύεται ως κυρίαρχο κίνητρο, με τη συντριπτική πλειονότητα να συνδυάζει την αποχώρηση με σπουδές και εργασία, ενώ μόνο ένα ελάχιστο ποσοστό (2%) αποδίδει την πρόθεση του αποκλειστικά σε λόγους απασχόλησης.

Οι προσωπικές και κοινωνικές μεταβλητές φαίνεται να επηρεάζουν διαφοροποιημένα τις προθέσεις αυτές (Ερευνητικό Ερώτημα 3). Το φύλο αναδεικνύεται ως ένας καθοριστικός

παράγοντας, με τις μαθήτριες να εμφανίζονται πιο αποφασισμένες να αποχωρήσουν (92,7%) σε σύγκριση με τους μαθητές (72,7%), γεγονός που συνδέεται πιθανώς με την αναζήτηση αυξημένης αυτονομίας ή με την επιθυμία αποδέσμευσης από κοινωνικούς περιορισμούς της τοπικής κουλτούρας. Η γεωγραφική θέση της κατοικίας εντός του Δήμου επίσης διαφοροποιεί τους λόγους φυγής: οι μαθητές/ριες απομακρυσμένων οικισμών φαίνεται να εγκαταλείπουν τον τόπο για λόγους σπουδών και εργασίας, σε αντίθεση με όσους/ες διαμένουν στο ίδιο το Μέτσοβο, οι οποίοι/ες επικεντρώνονται κυρίως στις εκπαιδευτικές ευκαιρίες. Αντίθετα, άλλες μεταβλητές όπως η σχολική φοίτηση στον τόπο διαμονής, η εμπειρία μετανάστευσης των γονέων, η ηλικία ή η σχολική τάξη, δεν παρουσιάζουν στατιστικά σημαντική συσχέτιση με τις προθέσεις φυγής ή παραμονής.

Αν και η απόφαση φυγής φαίνεται να προκύπτει κυρίως από εξωτερικές συνθήκες, η πρόθεση επιστροφής παραμένει ενεργή. Πάνω από τα μισά παιδιά (52%) δήλωσαν ότι θα ήθελαν να επιστρέψουν στον τόπο τους στο μέλλον, στοιχείο που υποδεικνύει την ύπαρξη παραγόντων που λειτουργούν ενισχυτικά προς την κατεύθυνση της παραμονής ή της επανεγκατάστασης. Οι παράγοντες αυτοί (Ερευνητικό Ερώτημα 2) εντοπίζονται κυρίως στη σφαίρα της ποιότητας ζωής: το αίσθημα ασφάλειας, η ελευθερία, η επαφή με τη φύση, η ποιότητα του περιβάλλοντος και η ηρεμία αξιολογούνται ως ιδιαίτερα θετικοί και σημαντικοί. Παράλληλα, οι ισχυροί κοινωνικοί δεσμοί – οικογενειακοί και φιλικό – λειτουργούν υποστηρικτικά προς την κατεύθυνση της επανασύνδεσης με τον τόπο. Η παρουσία παραδοσιακών αξιών και η αίσθηση ριζώματος, αν και λιγότερο συχνά αναφερόμενες ως προτεραιότητες, εξακολουθούν να αποτελούν σημαντικά πολιτισμικά αποθέματα που ενισχύουν τη συναισθηματική σύνδεση με τον τόπο (όπως και σε Trąbka et al., 2022).

Παράλληλα, η ανάλυση του υποκειμενικού αισθήματος ευημερίας, όπως αυτό αποτυπώθηκε μέσω του δείκτη WHO-5, ανέδειξε μια φαινομενική αντίφαση (Ερευνητικό Ερώτημα 4). Ενώ η πλειονότητα των νέων δήλωσε ότι βιώνει ικανοποιητικά ή υψηλά επίπεδα ψυχολογικής ευεξίας, το στοιχείο αυτό δεν φάνηκε να επηρεάζει την πρόθεση φυγής ή επιστροφής. Η ασυμφωνία αυτή ερμηνεύεται ως ένδειξη ότι το βιωματικό παρόν – ακόμη και όταν είναι θετικό – δεν επαρκεί για να ανατρέψει τις στρατηγικές εκτιμήσεις του μέλλοντος. Οι νέοι/ες μπορεί να αισθάνονται καλά στον τόπο τους, αλλά αν θεωρούν ότι αυτός δεν μπορεί να τους προσφέρει προοπτικές εξέλιξης, επιλέγουν συνειδητά να απομακρυνθούν.

Η ανάλυση συμπληρώνεται από τη μελέτη των στάσεων απέναντι στη δυνατότητα συμμετοχής, την προσωπική προσφορά και την πίστη στις προοπτικές αλλαγής (Ερευνητικό Ερώτημα 5). Παρότι οι περισσότεροι/ες θεωρούν ότι η γνώμη τους δεν λαμβάνεται επαρκώς υπόψη, ένα πολύ μεγάλο ποσοστό (76%) εξακολουθεί να πιστεύει ότι ο τόπος μπορεί να αλλάξει, ενώ το επίσης υψηλό 71% εκφράζει διάθεση να συμβάλει σε αυτή την αλλαγή. Η τριπλή αυτή συνθήκη συγκροτεί ένα δυναμικό ενεργοποιήσιμο δυναμικό, το οποίο, αν αξιοποιηθεί θεσμικά και πολιτικά, μπορεί να ενισχύσει την απόφαση παραμονής ή επιστροφής. Αντί να λειτουργούν ως καθοριστικοί παράγοντες, οι στάσεις αυτές φαίνεται να αποτελούν γέφυρες δυνατότητας, ικανές να μεταστρέψουν την πρόθεση απομάκρυνσης σε θετική τοπική δράση, υπό την προϋπόθεση ύπαρξης ουσιαστικών δομών συμμετοχής και ανάπτυξης.

Συνολικά, η ανάλυση των ερευνητικών ερωτημάτων καταδεικνύει ότι η πρόθεση αποχώρησης των νέων από τον Δήμο Μετσόβου αποτελεί πολυσύνθετο φαινόμενο, διαμορφούμενο από τη συνάρθρωση ρεαλιστικών αξιολογήσεων, προσωπικών αξιών, κοινωνικών σχέσεων και πολιτισμικών προσδοκιών. Η πρόκληση για τις τοπικές πολιτικές δεν έγκειται μόνο στη συγκράτηση των νέων, αλλά στη δημιουργία βιώσιμων και αξιόπιστων όρων ζωής και εξέλιξης, που να καθιστούν την παραμονή και την επιστροφή επιλογές εφικτές και ελκυστικές.

Ερευνητικές υποθέσεις:

Η ανάλυση των εμπειρικών δεδομένων επιβεβαίωσε σε σημαντικό βαθμό τις υποθέσεις που τέθηκαν στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας. Συγκεκριμένα, η υπόθεση H1α επιβεβαιώθηκε, καθώς η απουσία επαγγελματικών και ακαδημαϊκών ευκαιριών στον Δήμο Μετσόβου αποτέλεσε τον κυριότερο λόγο πρόθεσης αποχώρησης, με την πλειονότητα των συμμετεχόντων/ουσών να συνδέουν τη μελλοντική τους μετακίνηση με την αναζήτηση σπουδών και εργασίας. Παρομοίως, η υπόθεση H1β τεκμηριώθηκε σε περιορισμένο βαθμό: αν και η έλλειψη πολιτιστικών ή ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων δεν εμφανίστηκε ως κύριο κριτήριο, καταγράφηκε από σημαντικό αριθμό νέων ως δευτερεύων αποτρεπτικός παράγοντας που ενισχύει την επιθυμία μετακίνησης σε αστικά κέντρα.

Οι υποθέσεις H2α, H2β και H2γ επιβεβαιώθηκαν μερικώς, καθώς μόνο ορισμένες από τις επιμέρους μεταβλητές παρουσίασαν στατιστικά σημαντική συσχέτιση με την πρόθεση παραμονής ή επιστροφής στο Μέτσοβο. Συγκεκριμένα, η εκτίμηση της ποιότητας του φυσικού περιβάλλοντος παρουσίασε μέτρια και στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση με την πρόθεση παραμονής στον τόπο. Το εύρημα ($r_{pb} = 0.378$, $p = 0.003$)² υποδηλώνει ότι όσο πιο θετικά αξιολογούν οι νέοι/ες τη φύση και την ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος, τόσο αυξάνεται η πιθανότητα να επιθυμούν να παραμείνουν μόνιμα στον τόπο τους.

Παράλληλα, οι ισχυροί φιλικό δεσμοί εμφάνισαν επίσης θετική και στατιστικά σημαντική συσχέτιση ($r_{pb} = 0.272$, $p = 0.047$), ενισχύοντας εν μέρει την H2α. Αντίθετα, μεταβλητές όπως οι οικογενειακοί δεσμοί, η συναισθηματική σύνδεση με τον τόπο και το υψηλό αίσθημα ασφάλειας δεν παρουσίασαν στατιστικά σημαντική σχέση με την πρόθεση παραμονής, υποδεικνύοντας ότι παρότι αποτελούν σημαντικές ποιοτικές διαστάσεις της ζωής στον τόπο, δεν λειτουργούν από μόνες τους ως επαρκείς παράγοντες συγκράτησης του νεανικού πληθυσμού.

Αντίθετα, οι υποθέσεις H3α και H3β δεν επιβεβαιώθηκαν εμπειρικά. Η σχολική φοίτηση εκτός του τόπου κατοικίας δεν φάνηκε να επηρεάζει σημαντικά την πρόθεση παραμονής ή αποχώρησης, ενώ και η οικογενειακή εμπειρία μετανάστευσης (ιδίως μετακινήσεις γονέων για εργασία ή σπουδές) δεν ανέδειξε στατιστικά σημαντική σχέση με τις αποφάσεις των νέων για το μέλλον τους. Οι παράγοντες αυτοί φαίνεται να λειτουργούν σε συνάρτηση με ευρύτερες στρατηγικές και όχι ως αυτόνομα κριτήρια.

---

² Ο στατιστικός έλεγχος πραγματοποιήθηκε μέσω point-biserial correlation, ως κατάλληλη για τη διερεύνηση σχέσης ανάμεσα σε μια διχοτομική και μια διατεταγμένη (ordinal) μεταβλητή.

Η υπόθεση H4, η οποία συνέδεε το υποκειμενικό επίπεδο ευημερίας με μειωμένη πρόθεση μετακίνησης, δεν επιβεβαιώθηκε. Αν και οι περισσότεροι/ες νέοι/ες δήλωσαν υψηλό βαθμό ψυχολογικής ευεξίας (βάσει του δείκτη WHO-5), το στοιχείο αυτό δεν συνδέθηκε στατιστικά με την πρόθεσή τους να παραμείνουν ή να επιστρέψουν, γεγονός που υποδηλώνει ότι η καλή παρούσα κατάσταση δεν αρκεί για να ανατρέψει τις στρατηγικές εκτιμήσεις περί μελλοντικής ανέλιξης.

Τέλος, η υπόθεση H5 επιβεβαιώθηκε επίσης μερικά: οι νέοι/ες που εξέφρασαν αίσθηση δυνατότητας προσωπικής συμβολής, εμφάνισαν αυξημένη πρόθεση επιστροφής ($\chi^2 = 4,81$, $df = 1$, $sign. = 0,028$). Το εύρημα ενισχύει την άποψη ότι η ενίσχυση της αίσθησης προσωπικής συμβολής και συμμετοχής αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για τη συγκράτηση του νεανικού πληθυσμού στις ορεινές περιοχές, ιδίως όταν πλαισιώνεται από θεσμούς συμμετοχικότητας και ενδυνάμωσης.

Συνολικά, οι στατιστικές συσχετίσεις που προέκυψαν από την ανάλυση κρίνονται μέτριας έως ασθενούς έντασης, σύμφωνα με τις τιμές του συντελεστή Pearson. Παρότι οι τιμές αυτές δεν υποδεικνύουν ισχυρή αιτιακή σχέση, τεκμηριώνουν την ύπαρξη συνάφειας ανάμεσα στις μεταβλητές. Ως εκ τούτου, οι συγκεκριμένοι παράγοντες φαίνεται να συμβάλλουν στη διαμόρφωση των προθέσεων των νέων, χωρίς όμως να λειτουργούν ως αποκλειστικοί ή καθοριστικοί μηχανισμοί.

6.2 Προτάσεις

6.2.1 Προτάσεις προς την κεντρική διοίκηση και την τοπική αυτοδιοίκηση

Με βάση τα συμπεράσματα της έρευνας, τα νέα άτομα που έχουν μεγαλώσει σε ορεινές περιοχές φαίνεται να αναγνωρίζουν την αυξημένη ποιότητα ζωής που προσφέρει το φυσικό και κοινωνικό τους περιβάλλον. Ωστόσο, οι περιορισμένες ευκαιρίες επαγγελματικής αποκατάστασης, δραστηριοτήτων και εκπαίδευσης, καθώς και εμπόδια που σχετίζονται με τις αποστάσεις και τις υποδομές, συμβάλλουν καθοριστικά στην απομάκρυνσή τους από τον τόπο καταγωγής τους. Παράλληλα, η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας αναδεικνύει μια νέα τάση εσωτερικής μετανάστευσης από τα αστικά κέντρα προς την ύπαιθρο, συνδεδεμένη με τις συνθήκες ζωής στην πόλη (περιβαλλοντικές και κοινωνικο-οικονομικές) και την πρόοδο της τεχνολογίας. Συνδυάζοντας τις παραπάνω διαπιστώσεις, οι προτάσεις πολιτικής θα πρέπει να στοχεύουν τόσο σε νέο πληθυσμό που έχει εμπειρία διαβίωσης στις ορεινές περιοχές, όσο και σε αστικό πληθυσμό που δείχνει διατεθειμένος να μεταβεί για πρώτη φορά σε αυτές, δοκιμάζοντας έναν νέο τρόπο ζωής.

Σε επίπεδο *κεντρικής διοίκησης*, η ενίσχυση των υποδομών εκπαίδευσης με διατήρηση της λειτουργίας των υφιστάμενων σχολικών μονάδων (αξιοποίηση της τηλεεκπαίδευσης και διασφάλιση της απρόσκοπτης φοίτησης των παιδιών που διαμένουν μακριά από τα σχολεία στα οποία υπάγονται), αποτελεί ένα πρώτο μέτρο ανακοπής της πληθυσμιακής αποδυνάμωσης. Παράλληλα, η επιδότηση καυσίμων ως αντισταθμιστικό μέσο για το υψηλό κόστος μετακινήσεων και η διασφάλιση δωρεάν μετακίνησης με ΜΜΜ (σε ωράρια συμβατά με δραστηριότητες νέων) θα μπορούσε σε ένα βαθμό να αντισταθμίσει το πρόσθετο κόστος

διαβίωσης που προκύπτει από τις αποστάσεις και να γεφυρώσει το χάσμα των διαθέσιμων δραστηριοτήτων.

Η ενίσχυση της νεανικής επιχειρηματικότητας με κατεύθυνση πόρων σε στοχευμένα αναπτυξιακά προγράμματα με επίκεντρο τη νεολαία και στήριξη συνεργατικών εγχειρημάτων (ενδ. ΚοινΣΕπ), θα μπορούσε να αποτελέσει ένα επιπλέον κίνητρο παραμονής ή προσέλκυσης νέων ατόμων. Παράλληλα, η αναβάθμιση και βελτίωση των υποδομών παραμένει σταθερά ένας κρίσιμος παράγοντας για την επιλογή της αποκέντρωσης. Υποδομές που αφορούν την οδική σύνδεση, την υγεία, τον πολιτισμό, την ψυχαγωγία και τις δημόσιες υπηρεσίες είναι αναγκαίες για την εξασφάλιση αξιοπρεπών συνθηκών διαβίωσης. Με δεδομένο ότι αυτή η διατήρηση ή αναβάθμιση, συνήθως προϋποθέτει την παρουσία ενός εύλογου αριθμού κατοίκων που κάνει χρήση των υποδομών/υπηρεσιών αυτών, αυτή η παρέμβαση αναφέρεται τελευταία, χωρίς ωστόσο να είναι λιγότερο σημαντική.

Σε επίπεδο *τοπικής αυτοδιοίκησης*, η ενεργοποίηση αδρανούς (λ.χ. εκκλησιαστικής) και η αξιοποίηση διαθέσιμης ακίνητης περιουσίας, προσφέροντάς την με ευνοϊκούς όρους σε νέους/νέες κατοίκους για σκοπούς στέγασης ή επαγγελματικής δραστηριότητας αποτελούν δυο επιπρόσθετα μέτρα. Η πρόσθετη στήριξη συνεταιριστικών σχημάτων με παραχώρηση χώρου και άμεση συνεργασία με τους Δήμους, είναι ένα ακόμη ενισχυτικό μέτρο. Τέλος, η παροχή δραστηριοτήτων με δημοτική πρωτοβουλία και η συμπερίληψη των νέων στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων (συμμετοχικός σχεδιασμός, συμβούλια νέων, κ.ο.κ.), αποτελούν επίσης βασικά μέτρα συγκράτησης ή επιστροφής τους.

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμη και η διερεύνηση του πλαισίου της απομακρυσμένης εργασίας, ως μέσο για επαγγελματική αποκατάσταση μια μερίδας νέων. Η επιτάχυνση της τεχνολογικής προσαρμογής την περίοδο της πανδημίας και η διεύρυνση της τηλεργασίας ως εναλλακτικής μορφής απασχόλησης συνιστούν σημαντικές εξελίξεις, ικανές να μεταβάλουν τα δεδομένα στην αναζωογόνηση των ορεινών περιοχών. Ωστόσο, στην ελληνική πραγματικότητα, η τηλεργασία παραμένει σε μεγάλο βαθμό ρυθμιστικά περιορισμένη. Η αξιοποίηση του εργαλείου αυτού ως στρατηγικού μοχλού αποκέντρωσης απαιτεί αναθεώρηση του θεσμικού πλαισίου, βελτίωση των ψηφιακών υποδομών και στοχευμένες πολιτικές ενίσχυσης της εξ αποστάσεως εργασίας σε περιοχές με δημογραφική υστέρηση.

Αντλώντας παραδείγματα από καλές πρακτικές του εξωτερικού, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούμε στην πρωτοβουλία «Φιλικό προς τη Νεολαία Ορεινό Χωριό», που έχει αναπτύξει το Ελβετικό Κέντρο για τις Ορεινές Περιοχές (SAB) από το 2015 (Egger, 2022). Η ομώνυμη πιστοποίηση αποσκοπεί στη θεσμική αναγνώριση και ενίσχυση των κοινοτήτων που επενδύουν στη νεανική παρουσία και συμμετοχή, ενθαρρύνοντας τους δήμους να συγκροτούν τοπικές ομάδες εργασίας με τη συμμετοχή νέων και στόχο την αποτύπωση αναγκών και τον σχεδιασμό παρεμβάσεων. Η απονομή του αντίστοιχου σήματος βασίζεται σε ένα πλέγμα ποιοτικών δεικτών που καλύπτουν κρίσιμους τομείς της καθημερινότητας, όπως την πρόσβαση σε ποιοτική εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση, την ύπαρξη δομών φροντίδας, τη βελτίωση των μεταφορών και της προσβασιμότητας, τη διασφάλιση οικονομικά προσιτής στέγης, καθώς και την ενίσχυση της πολιτισμικής ζωής και της διαγενεακής αλληλεπίδρασης.

Η περίπτωση του Veysonnaz, ενός ορεινού δήμου της Ελβετίας, συνιστά χαρακτηριστικό παράδειγμα επιτυχημένης εφαρμογής της (Bachman et al., 2019, σ. 51). Αρχικά, οι δημοτικές αρχές δημιούργησαν μια πλατφόρμα συγκατοίκησης και παροχές στέγασης, βελτιώνοντας την πρόσβαση σε οικονομικά προσιτή κατοικία για νέους και νέες που θα ήθελαν να μείνουν στο χωριό αλλά είχαν περιορισμένους πόρους για μίσθωση κατοικίας. Τα νέα αυτά άτομα, με τη σειρά τους, οργάνωσαν μια υπηρεσία υποστήριξης αγορών για ηλικιωμένους με περιορισμένη κινητικότητα. Ο Δήμος ενίσχυσε περαιτέρω την ανταλλαγή μεταξύ γενεών προσκαλώντας ηλικιωμένα άτομα να μιλήσουν για την ιστορία του χωριού, να δείξουν ιστορικές φωτογραφίες και ταινίες και να αφηγηθούν ιστορίες από το παρελθόν, κατά τη διάρκεια θεματικών ημερών στα σχολεία.

Με βάση τα παραπάνω, διαφαίνεται ότι η ενίσχυση της ελκυστικότητας των ορεινών περιοχών δεν αποτελεί στατικό ή ανέφικτο στόχο· αντιθέτως, μπορεί να επιτευχθεί μέσα από ένα συνεκτικό πλέγμα πολιτικών που εστιάζουν στην ενδυνάμωση των νέων, την ενεργή συμμετοχή τους στη λήψη αποφάσεων και τη δημιουργία πραγματικών προοπτικών ζωής. Σε αυτό το πλαίσιο, η τεχνολογία, οι συνεργατικές μορφές διακυβέρνησης και η αξιοποίηση των τοπικών πόρων μπορούν να λειτουργήσουν ως καταλύτες προκειμένου η επιστροφή των νέων στα βουνά να μην είναι ουτοπία αλλά ένα στοίχημα πολιτικής βούλησης και εμπιστοσύνης στις δυνατότητες της υπαίθρου να εξελιχθεί και να προσαρμοστεί.

6.2.2 Προτάσεις προς την εκπαιδευτική κοινότητα

Η εκπαιδευτική κοινότητα μπορεί να διαδραματίσει καταλυτικό ρόλο στη διαμόρφωση της στάσης των νέων απέναντι στον τόπο τους. Τα ευρήματα της έρευνας ανέδειξαν ότι η επιθυμία αποχώρησης δεν συνδέεται απαραίτητα με την απόρριψη του τοπικού περιβάλλοντος, αλλά προκύπτει κυρίως από την απουσία προοπτικών. Σε αυτό το πλαίσιο, το σχολείο οφείλει να αξιοποιήσει τις δυνατότητές του, όχι μόνο ως φορέας γνώσης, αλλά και ως πεδίο καλλιέργειας δεσμών, ενίσχυσης της αυτοπεποίθησης και ανάπτυξης του αισθήματος συμμετοχής.

Η ενίσχυση της τοπικής συνείδησης μπορεί να επιτευχθεί μέσα από την ένταξη του φυσικού, πολιτισμικού και κοινωνικού πλαισίου της περιοχής στην καθημερινή σχολική ζωή. Μαθησιακές εμπειρίες που συνδέονται με το τοπικό περιβάλλον, όπως επισκέψεις ή συνεργασίες με επαγγελματίες, δίνουν στα παιδιά τη δυνατότητα να γνωρίσουν τον τόπο τους σε βάθος και να τον επανερμηνεύσουν μέσα από ένα σύγχρονο πρίσμα. Η αναγνώριση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της ορεινής ζωής μπορεί να ενισχύσει την αίσθηση νοήματος και συνέχειας, ιδιαίτερα όταν συνδέεται με ερωτήματα για το μέλλον.

Παράλληλα, το σχολείο χρειάζεται να καλλιεργήσει την εμπιστοσύνη των μαθητών και μαθητριών στη δυνατότητά τους να επηρεάζουν την κοινότητα στην οποία ζουν. Η συμμετοχή σε σχολικά συμβούλια, η ενασχόληση με τοπικά ζητήματα μέσα από σχέδια εργασίας και η ουσιαστική εμπλοκή σε συλλογικές αποφάσεις μπορούν να ενισχύσουν την αίσθηση του «ανήκειν» και της ευθύνης. Οι νέοι και οι νέες που αισθάνονται ότι η γνώμη τους έχει βαρύτητα είναι πιο πιθανό να αναπτύξουν σχέσεις δέσμευσης με τον τόπο και να οραματιστούν τον εαυτό τους μέσα σε αυτόν.

Εξίσου σημαντική είναι η ενδυνάμωση των παιδιών σε προσωπικό επίπεδο. Η παροχή ευκαιριών για αυτοέκφραση, η ενίσχυση των δεξιοτήτων ζωής, αλλά και η επαφή με πρόσωπα που έχουν επιλέξει να ζήσουν ή να επιστρέψουν στον τόπο τους, μπορούν να λειτουργήσουν ως πηγή έμπνευσης. Μέσα από τέτοιες εμπειρίες, οι μαθητές και οι μαθήτριες ενθαρρύνονται να φανταστούν εναλλακτικές διαδρομές, να αποδεχθούν την πολυπλοκότητα των αποφάσεων που θα κληθούν να πάρουν και να νιώσουν ότι έχουν επιλογές που δεν αποκλείουν την παραμονή ή την επιστροφή.

Τέλος, η ίδια η εκπαιδευτική κοινότητα χρειάζεται να αναστοχαστεί τον ρόλο της. Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε ζητήματα τοπικής ανάπτυξης, η ευαισθητοποίησή τους ως προς τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι ορεινές κοινωνίες και η καλλιέργεια μιας παιδαγωγικής που ενσωματώνει τον τόπο ως ζωντανό υπόβαθρο μάθησης μπορούν να δημιουργήσουν ένα σχολικό περιβάλλον περισσότερο συνδεδεμένο με την πραγματικότητα των μαθητών/ριών. Ένα τέτοιο περιβάλλον, στο οποίο η γνώση διασταυρώνεται με την εμπειρία και η φαντασία με τις ανάγκες της κοινότητας, έχει τη δυνατότητα να αποτελέσει σημείο αναφοράς για τη μελλοντική στάση των νέων απέναντι στον τόπο τους.

6.2.3 Προτάσεις προς την τοπική κοινωνία

Η τοπική κοινωνία, ως ζωντανός ιστός σχέσεων, αξιών και καθημερινών πρακτικών, ασκεί ουσιαστική επιρροή στη διαμόρφωση του τρόπου με τον οποίο βιώνεται ο τόπος – τόσο από εκείνους/ες που παραμένουν όσο και από εκείνους/ες που επιλέγουν να απομακρυνθούν. Όπως ανέδειξαν τα αποτελέσματα της έρευνας, η συλλογική στάση απέναντι στους νέους και τις νέες επηρεάζει βαθιά τις επιλογές τους. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις όπου το κοινωνικό περιβάλλον λειτουργεί αποθαρρυντικά, είτε μέσα από προσδοκίες συμμόρφωσης είτε μέσα από σιωπηλές ματαιώσεις, που εκλαμβάνονται από τα παιδιά ως αδιέξοδα.

Η ενίσχυση του δεσμού των νέων με τον τόπο δεν μπορεί να οικοδομηθεί σε κατηγορίες ή ενοχές. Το να μετακινείται κανείς από τον τόπο του σε μια δεδομένη φάση της ζωής του δεν αποτελεί ένδειξη αδιαφορίας ή αχαριστίας. Αντιθέτως, είναι συχνά αποτέλεσμα σύνθετων σταθμίσεων, αναζήτησης προοπτικής και επιθυμίας για προσωπική ανάπτυξη. Η τοπική κοινωνία οφείλει να αναγνωρίσει αυτή την πραγματικότητα και να απομακρυνθεί από αφηγήσεις που εστιάζουν στην «εγκατάλειψη», στρέφοντας το βλέμμα στο πώς μπορεί να ενισχυθεί η συναισθηματική και βιωματική σύνδεση, ακόμη και από απόσταση.

Μια πρώτη κίνηση προς αυτή την κατεύθυνση είναι η ενίσχυση των θετικών αφηγήσεων για τον τόπο. Χωρίς να ωραιοποιούνται οι δυσκολίες, είναι σημαντικό να αποφεύγεται η κυριαρχία του ελλείμματος ως μοναδικού πλαισίου περιγραφής. Η ανάδειξη ιστοριών επιτυχίας, η προβολή τοπικών δυνατοτήτων και η καλλιέργεια συλλογικής αυτοεκτίμησης μπορούν να μεταβάλουν το πώς τα παιδιά και οι έφηβοι βιώνουν το περιβάλλον στο οποίο μεγαλώνουν. Το «τίποτα δεν γίνεται εδώ» μπορεί να μετατραπεί σε «ίσως μπορώ να κάνω κάτι εδώ», εφόσον βρουν στο περιβάλλον τους στήριξη, αποδοχή και έμπνευση.

Στο ίδιο πνεύμα, είναι καθοριστική η στάση της κοινότητας απέναντι στις πρωτοβουλίες των νέων. Η στήριξη μικρών εγχειρημάτων – είτε πρόκειται για καλλιτεχνικές δράσεις, εθελοντικές ομάδες, συνεταιρισμούς ή επιχειρηματικές ιδέες – δεν περιορίζεται στη θεσμική αναγνώριση,

αλλά ξεκινά από τον περίγυρο: την οικογένεια, τους γείτονες, τους επαγγελματίες και τις τοπικές αγορές. Η πρόθεση επιστροφής ή παραμονής ενισχύεται όταν οι νέοι αισθάνονται ότι η κοινότητα στέκεται υποστηρικτικά απέναντι σε αυτό που θέλουν να δημιουργήσουν, ακόμη κι αν αυτό αποκλίνει από παραδοσιακές προσδοκίες.

Εξίσου σημαντική είναι η καλλιέργεια μιας κουλτούρας φιλοξενίας και ένταξης. Οποιοσδήποτε τόπος επιθυμεί να διατηρήσει ή να προσελκύσει νεανικό πληθυσμό, οφείλει να είναι δεκτικός σε πρόσωπα που επιστρέφουν μετά από χρόνια ή σε άτομα που επιλέγουν να εγκατασταθούν για πρώτη φορά. Η κοινωνική συμπερίληψη, η αποδοχή της διαφορετικότητας στις αξίες και στις εμπειρίες, και η απομάκρυνση από μηχανισμούς ελέγχου και σχολιασμού είναι στοιχεία κρίσιμα για την ανανέωση της κοινότητας.

Οι μεγαλύτερες ηλικίες μπορούν επίσης να λειτουργήσουν ενισχυτικά μέσα από τη διαγενεακή ανταλλαγή. Η μεταφορά γνώσεων, εμπειριών και αφηγήσεων, όταν γίνεται με σεβασμό και χωρίς επικυρωτικό λόγο, μπορεί να συμβάλει στην αίσθηση συνέχειας και νοήματος. Οι ιστορίες του παρελθόντος, οι πρακτικές επιβίωσης, οι αξίες της συνεργασίας και της αλληλεγγύης δεν αποτελούν παρωχημένα κατάλοιπα αλλά αποθέματα που, αν επανανοηματοδοτηθούν, μπορούν να εμπνεύσουν το παρόν.

Από την πλευρά τους, τα ίδια τα παιδιά καλούνται να αναγνωρίσουν τη μοναδικότητα των εμπειριών που έχουν διαμορφώσει μέσα στον συγκεκριμένο τόπο. Η καθημερινή ζωή σε μια μικρή κοινότητα δεν συνιστά φραγμό στην ανάπτυξη, αλλά συχνά αποτελεί βάση ισχυρής ανθεκτικότητας και κατανόησης του κόσμου. Η εμπιστοσύνη στις δυνατότητές τους, η ενεργή συμμετοχή σε συλλογικές υποθέσεις, η εξερεύνηση του τόπου με νέα ματιά και η ανοιχτότητα σε πολλαπλά σενάρια ζωής, μπορούν να μετασχηματίσουν τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζεται η απομάκρυνση ή η επιστροφή.

Η αναγνώριση της δυνατότητας να φύγεις χωρίς να προδώσεις και να επιστρέψεις χωρίς να έχεις αποτύχει, συνιστά θεμέλιο μιας ώριμης σχέσης με τον τόπο. Σχέσης που βασίζεται όχι στην καθήλωση, αλλά στην επιλογή. Και η επιλογή αυτή, για να υπάρξει, χρειάζεται να γεννηθεί σε ένα περιβάλλον που δεν κατηγορεί, αλλά συνομιλεί. Που δεν ασκεί πίεση, αλλά ανοίγει δυνατότητες.

6.2.4 Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Ο δυναμικός και πολυπαραγοντικός χαρακτήρας του φαινομένου της νεανικής απομάκρυνσης από τις ορεινές περιοχές καθιστά αναγκαία τη συνέχιση και διεύρυνση της ερευνητικής προσπάθειας. Στο πλαίσιο αυτό, προτείνονται ορισμένες κατευθύνσεις που θα μπορούσαν να εμπλουτίσουν την κατανόηση του φαινομένου και να ενισχύσουν τη συγκριτική και εφαρμοσμένη του ανάλυση.

Μια βασική πρόταση αφορά τη διαχρονική παρακολούθηση των ίδιων ατόμων που συμμετείχαν στην παρούσα έρευνα, προκειμένου να διαπιστωθεί σε μεσοπρόθεσμο ή μακροπρόθεσμο ορίζοντα αν και πώς διαμορφώθηκαν οι τελικές επιλογές ζωής τους. Η υλοποίηση μιας ποιοτικής ή μικτής μεθόδου (π.χ. μέσω επαναληπτικών συνεντεύξεων ή ερωτηματολογίων) θα επέτρεπε τη σκιαγράφηση των παραγόντων που τελικά καθόρισαν την παραμονή, την επιστροφή ή την οριστική απομάκρυνση.

Παράλληλα, είναι κρίσιμο να εμβαθύνουμε στην κατανόηση των έμφυλων βιωμάτων, ιδίως μέσα από ποιοτικές προσεγγίσεις. Αν και η παρούσα μελέτη ανέδειξε διαφορές μεταξύ φύλων, μια εις βάθος διερεύνηση των αφηγήσεων, προσδοκιών και περιορισμών που βιώνουν τα άτομα διαφορετικής έμφυλης ταυτότητας μπορεί να προσφέρει επιπλέον πληροφορίες για τους μη ορατούς μηχανισμούς που επηρεάζουν τις αποφάσεις τους.

Ένα ακόμη πεδίο ιδιαίτερης σημασίας είναι η διεύρυνση της έρευνας σε άλλες ηλικιακές ομάδες. Τα παιδιά του Δημοτικού, για παράδειγμα, αποτελούν κρίσιμο πληθυσμό στόχο, καθώς βρίσκονται στο στάδιο της πρώτης συνειδητής διαμόρφωσης ταυτότητας και αντίληψης του περιβάλλοντος. Το εν λόγω πεδίο έχει ήδη αποτελέσει αντικείμενο έρευνας (βλ. Τσεβρένη και Γεροντέλη 2010), ωστόσο η περαιτέρω χαρτογράφηση των πρώτων στάσεων και συναισθηματικών δεσμών με τον τόπο θα μπορούσε να λειτουργήσει προληπτικά και ενδυναμωτικά σε εκπαιδευτικό επίπεδο.

Η μελέτη θα μπορούσε επίσης να εμπλουτιστεί με τις αφηγήσεις ανθρώπων που έχουν ήδη αποχωρήσει από τον τόπο, είτε προσωρινά είτε μόνιμα, καθώς και εκείνων που επέστρεψαν μετά από μια περίοδο απουσίας. Οι προσωπικές τους ιστορίες μπορούν να φωτίσουν τους παράγοντες που καθιστούν την επιστροφή δυνατή ή επιθυμητή, αλλά και τα εμπόδια που συνάντησαν στην πορεία αυτή. Παράλληλα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η κατηγορία των ανθρώπων που έχουν επιλέξει να εγκατασταθούν από αλλού σε ορεινές περιοχές, ειδικά σε ένα περιβάλλον όπου η τηλεργασία και η ψηφιακή διασύνδεση καθιστούν πιθανότερη μια τέτοια επιλογή. Οι εμπειρίες αυτών των ατόμων μπορούν να λειτουργήσουν ως συγκριτικό πλαίσιο με τις αντιλήψεις των ντόπιων, αναδεικνύοντας σημεία τριβής αλλά και ευκαιρίες συνύπαρξης και ανανέωσης του κοινωνικού ιστού.

Η διεύρυνση της παρούσας έρευνας σε πολλαπλές ορεινές περιοχές της χώρας αποτελεί ένα ακόμη κρίσιμο βήμα για την εξαγωγή υπερτοπικών συμπερασμάτων. Μέσα από τη συγκριτική μελέτη διαφορετικών κοινοτήτων, θα μπορούσε να επιχειρηθεί μια στάθμιση των παραγόντων που καταγράφηκαν στην παρούσα εργασία, ώστε να διαπιστωθεί αν πρόκειται για τοπικά ειδικά φαινόμενα ή για κοινές τάσεις σε ολόκληρο τον ορεινό χώρο της Ελλάδας. Μια τέτοια προσέγγιση θα μπορούσε να προσφέρει τεκμηριωμένες βάσεις για τον σχεδιασμό εθνικών πολιτικών για τις ορεινές περιοχές. Η εμπειρία και η ερευνητική παράδοση του ΜΕ.Κ.Δ.Ε. θα μπορούσε να αξιοποιηθεί ουσιαστικά προς αυτή την κατεύθυνση, ενισχύοντας τον σχεδιασμό και τη θεσμική υποστήριξη μιας τέτοιας πανελλαδικής προσπάθειας.

Τέλος, η διερεύνηση των εκπαιδευτικών παρεμβάσεων ως καταλύτες στάσεων συνιστά ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον και πρακτικά αξιοποιήσιμο πεδίο. Μέσα από έρευνα δράσης σε συνεργασία με σχολικές μονάδες, θα μπορούσαν να σχεδιαστούν και να υλοποιηθούν πιλοτικά προγράμματα που να ενσωματώνουν τη θεματική της τοπικής ανάπτυξης, της συμμετοχής και της συναισθηματικής σχέσης με τον τόπο, προκειμένου να αξιολογηθεί η επίδρασή τους στην ενίσχυση των δεσμών με την κοινότητα.

Η σύνδεση όλων αυτών των κατευθύνσεων δεν έχει μόνο επιστημονικό ενδιαφέρον. Αποτελεί ταυτόχρονα μια συμβολή στον επαναπροσδιορισμό του τρόπου με τον οποίο νοηματοδοτείται

η ζωή στον ορεινό χώρο, μέσα από τη φωνή, τις ανάγκες και τα όνειρα των ίδιων των ανθρώπων που τον κατοικούν ή τον σκέφτονται ως μελλοντικό προορισμό.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ:

- Bachmann, F., Maharjan, A., Thieme, S., Fleiner, R., & Wymann von Dach, S., eds. 2019. *Migration and Sustainable Mountain Development: Turning Challenges into Opportunities*. Bern, Switzerland, Centre for Development and Environment (CDE), University of Bern, with Bern Open Publishing (BOP).
- Benson, M., & O'Reilly, K. (2009). Migration and the Search for a Better Way of Life: A Critical Exploration of Lifestyle Migration. *The Sociological Review*, 57(4), 608–625.
- Boyle, P., Halfacree, K., & Robinson, V. (2009). *Exploring Contemporary Migration*. Routledge.
- Bryman, A. (2016). *Social research methods (5th ed.)*. Oxford University Press.
- Carling, J. (2002). Migration in the age of involuntary immobility: Theoretical reflections and Cape Verdean experiences. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 28(1), 5–42.
- Clendenning, J.N. (2025), The Inevitability of Leaving and the Impossibility of Staying Away: Rural Youth Migration in Flores, Indonesia. *Antipode*.
- Copus, A., Kahila, P., Fritsch, M., Dax, T., Kovács, K., Tagai, G., Weber, R., Grunfelder, J., Löfving, L., Moodie, J., Ortega-Reig, M., Ferrandis, A., Piras, S., & Meredith, D. (2020). *ESCAPE – European Shrinking Rural Areas: Challenges, Actions and Perspectives for Territorial Governance*. ESPON EGTC.
- Cresswell, T. (2006). *On the Move: Mobility in the Modern Western World*. Routledge.
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches (5th ed.)*. Sage Publications.
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2011). *Designing and Conducting Mixed Methods Research (2nd ed.)*. Sage Publications.
- De Haas, H. (2010). The internal dynamics of migration processes: A theoretical inquiry. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1587–1617.
- De Haas, H. (2021). A theory of migration: The aspirations-capabilities framework. *Comparative Migration Studies*, 9(1), 1–35.
- European Commission, Eurostat. (2021, May 20). *Population projections: urban growth, rural decline*.
- Ferguson, S., Haartsen, T., Steinführer, A., & Catney, G. (2024). The role of non-resident family ties in rural staying. *Population, Space and Place*, 30(3), Article e2708.
- Gebre, T. and Gebremedhin, B. (2019). *The mutual benefits of promoting rural-urban interdependence through linked ecosystem services*. *Global Ecology and Conservation* 20: e00707.
- Grecchi, M., Colucci, A., Malighetti, L. E., & Speciale, F. (2014). *Reinventing mountain and rural villages: Strategies for regeneration in the Perspective of a Circular Economy*. Springer.
- Haartsen, T., & Thissen, F. (2014). The success–failure dichotomy revisited: Young adults' motives to return to their rural home region. *Children's Geographies*, 12(1), 87–101.

- Haller, A., Branca, D. (2022). Urbanization and the Verticality of Rural–Urban Linkages in Mountains. In: Sarmiento, F.O. (eds) *Montology Palimpsest. Montology*, vol 1. Springer, Cham.
- Hidayat, R. R. T., Onitsuka, K., Sianipar, C. P. M., Basu, M., & Hoshino, S. (2023). To migrate or not to migrate: Internet use and migration intention among rural youth in developing countries (case of Malang, Indonesia). *Digital Geography and Society*, 4, 100052.
- Hjort, E. (2023). Marginalisation through the eyes of the othered: Young adults choosing to live in rural Northern Sweden. *Journal of Rural Studies*, 97, 601-609.
- Hofstede, H., Salemink, K., Haartsen, T. (2022). The appreciation of rural areas and their contribution to young adults' staying expectations, *Journal of Rural Studies*, 95, 148-159.
- Iliopoulou, P., Stratakis, P., Tsatsaris, A. (2008). Transformation of Rural Patterns in Greece in a European Regional Development Perspective. In: Coccossis, H., Psycharis, Y. (eds) *Regional Analysis and Policy* (pp. 338). Contributions to Economics. Physica-Verlag HD.
- Ji, N. Y. (2024). Return to the countryside: An ethnographic study of young urbanites in Japan's shrinking regions. *Journal of Rural Studies*, 107, 103254.
- Johannesdottir, B. G., Bjarnason, T., Stockdale, A., Haartsen, T. (2001). What's love got to do with it? Love-life gossip and migration intentions in rural Iceland. *Journal of Rural Studies*, 87, 236-242.
- Jończy, R., Śleszyński, P., Dolińska, A., Ptak, M., Rokitowska-Malcher, J., & Rokita-Poskart, D. (2021). Environmental and Economic Factors of Migration from Urban to Rural Areas: Evidence from Poland. *Energies*, 14(24), 8467.
- Kloep, M., Hendrey, L.B., Glendinning, A., Ingebrigtsen, J.-E., Espnes, G.A. (2003). Peripheral visions? A cross-cultural study of rural youths' views on migration. *Child Geogr.* 1, 91–109.
- Kuhmonen, T., Kuhmonen, I., Luoto, L. (2016). How do rural areas profile the future dreams by the Finnish youth? *Journal of Rural Studies*, 44, 89–100.
- Lee, E. S. (1966). A Theory of Migration. *Demography*, 3(1), 47–57.
- Li, L., & Song, T. (2023). Enabling In-Situ Urbanization through Digitalization. *Land*, 12(9), 1738.
- Maloutas T., 2000, *Cities: Economic and Social Atlas of Greece, National Centre of Social Research* (pp. 15), University of Thessaly publications.
- Ní Laoire, C. (2007). The 'green green grass of home'? Return migration to rural Ireland. *Journal of Rural Studies*, 23(3), 332–344.
- Østergaard, J., Pless, M., Blackman, S., & Mac Donald, R. (2024). Introduction to special issue: youth, rural places and marginalisation. *Journal of Youth Studies*, 27(9), 1227–1239.
- Proutsos, N., Tsagari, C., Tsaousidis, A., & Tsiros, I. X. (2021, September). *Water availability changes for natural vegetation development in the mountainous area of Metsovo (N. Greece) for the period 1960–2000*. In Proceedings of the 5th International Conference on Meteorology, Climatology and Atmospheric Physics (COMECAP 2021) (pp. 564–568). Ioannina, Greece.
- Rye, J. (2006). Rural youths' images of the rural. *Journal of Rural Studies*, 22, 409–421.

- Sadow, E., Lundholm, E. (2023). Leaving the City: Counterurbanisation and Internal Return Migration in Sweden. *Eur J Population* 39, 7.
- Schaffar, A., & Pavleas, S. (2014). The evolution of Greek urban centers: 1951-2011. In Y. Psycharis, M. Dimou, & G. Petrakos (Eds.), *The regional dimension of economic crisis in Greece* (pp. 88). L'Harmattan.
- Schreier, M., Stamann, C., Janssen, M., Dahl, T., & Whittal, A. (2019). Qualitative Content Analysis: Conceptualizations and Challenges in Research Practice. *Qualitative Social Research*, 20(3), 1-26.
- Sen, A. (1999). *Development as Freedom*. Oxford University Press.
- Sheller, M., & Urry, J. (2006). The new mobilities paradigm. *Environment and Planning A*, 38(2), 207–226.
- Steinführer, A., Osterhage, F., Toppel, C., Kreis, J., & Moldovan, A. (2024). Urban–rural migration in Germany: A decision in favour of ‘the rural’ or against ‘the urban’? *Journal of Rural Studies*, 111, 103431.
- Stockdale, A. (2006). Migration: Pre-requisite for rural economic regeneration?. *Journal of Rural Studies*, 22(3), 354–366.
- Stockdale, A., & Ferguson, S. (2020) Planning to stay in the countryside: the insider advantages of young adults from farm families. *Journal of Rural Studies* 78: 364-371.
- Stockdale, A., & Haartsen, T. (2018). Editorial introduction: Putting rural stayers in the spotlight. *Population, Space and Place*, 24(4), e2124.
- Topp, C. W., Østergaard, S. D., Søndergaard, S., & Bech, P. (2015). The WHO-5 Well-Being Index: A systematic review of the literature. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 84(3), 167–176.
- Trąbka, A., Klimavičiūtė, L., Czeranowska, O., Leončikas, T., & Kaźmierkiewicz, P. (2022). Your heart is where your roots are? Place attachment and belonging among Polish and Lithuanian returnees. *Comparative Migration Studies*, 10(1), 29
- Tsimbos, C. (2013). *Fertility measures for Greece at prefecture level (NUTS 3): 1981-2001*. Technical Reports of the Greek Society for Demographic Studies.
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2019). *World Urbanization Prospects: The 2018 Revision (ST/ESA/SER.A/420)*. New York: United Nations.
- Vogiazides, L., & Kawalerowicz, J. (2023). Internal migration in the time of Covid: Who moves out of the inner city of Stockholm and where do they go? *Population, Space and Place*, 29, e2641.
- Vorontsova, N.V., Merzlov, A.V., Mukhametzyanov, R.R., Ostapchuk, T.V., Ivantsova, N.N. (2022). Impact of Globalization on Internal Migration of Population. In: Popkova, E.G., Sergi, B.S. (eds) *Geo-Economy of the Future*. Springer, Cham.
- Vuong, Q.-H., Le, T.-T., Khuc, Q. V., Nguyen, Q.-L., & Nguyen, M.-H. (2022). Escaping from Air Pollution: Exploring the Psychological Mechanism behind the Emergence of Internal Migration Intention among Urban Residents. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(19), 12233.
- Wisniewski, P., Alluhidan, A., Akter, M., Alsoubai, A., & Park, J. (2024). *Teen talk: The good, the bad, and the neutral of adolescent social media use*. Proceedings of the ACM on HumanComputer Interaction, 8(CSCW2), Article 3686961.

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ:

Δασούλας, Φ. Γ. (2019). *Ο αγροτικός κόσμος των Βλάχων της Πίνδου: Χώρα Μετσόβου, 18ος–19ος αι.* Αθήνα: Εκδοτικός Οίκος Σταμούλη.

Ζάχου, Π. (2011). *Η νέα γενιά του Δήμου Μετσόβου*. Πρακτικά διημερίδας: Η συμβολή του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου στην Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη του Μετσόβου. ΜΕΚΔΕ.

Καλιαμπάκος, Δ., Γιαννακοπούλου, Σ., & Κατσουνάκος, Ν. (2022). *Περιβάλλον και Κοινωνία των Ορεινών Περιοχών: Εισαγωγή*. Διδακτικές σημειώσεις στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα «Περιβάλλον και Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών».

Καχριμάνη, Μ. Π. (2011). *Η ολοκληρωμένη ανάπτυξη στο νέο δήμο Μετσόβου* [Μεταπτυχιακή εργασία, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο]. Ψηφιακή Βιβλιοθήκη ΕΜΠ.

Κοτζαμάνης, Β., & Ανδρουλάκη, Ε. (2009). Οι δημογραφικές εξελίξεις στη νεώτερη Ελλάδα (1830–2007). Στο Κοτζαμάνης (Επιμ.), *Η δημογραφική πρόκληση, γεγονότα και διακυβεύματα* (σσ. 87–120). Βόλος: ΕΔΚΑ – Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.

Μάιστρου, Ε., Μαρίνος, Γ., & Μπαλοδήμου, Μ. (2012). *Η ανάδειξη της κρυμμένης ιστορικής φυσιογνωμίας του Μετσόβου και η σημασία της στη σημερινή κρίση για μια ολοκληρωμένη αναπτυξιακή στρατηγική*. Στο 7ο Συνέδριο Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού.

Μαλούτας, Θ. (2000). Πόλεις. Στο Θ. Μαλούτας (Επιμ.), *Κοινωνικός και οικονομικός άτλας της Ελλάδας: Τόμος 1 – Οι πόλεις* (σσ. 15–16). Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών & Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.

Μάνη, Α. (2013). *Συναισθήματα και νοοτροπίες στους ήχους της μουσικής και στα βήματα του χορού: η πολιτισμική ζωή και η διαχείρισή της στο Μέτσοβο: 17ος – 20ός αιώνας* [Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων]. Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών.

Μπασιούκα, Α. (2011). *Η δημογραφική ταυτότητα των ορεινών περιοχών της Ελλάδας* [Μεταπτυχιακή εργασία, Ε.Μ.Π.]. Δ.Π.Μ.Σ «Περιβάλλον και Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών».

Παπαδημάτου, Α., & Ρόκος, Δ. (2004). «Βιώσιμη» και Αξιοβίωτη Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη στις ορεινές περιοχές της Ελλάδας και του κόσμου. Στο Πρακτικά 3ου Διεπιστημονικού Διαπανεπιστημιακού Συνεδρίου του Ε.Μ.Π. και του ΜΕ.Κ.Δ.Ε. του Ε.Μ.Π., «Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη στις Ορεινές Περιοχές. Θεωρία και Πράξη» (σσ. 141–170). Μέτσοβο.

Ρόκος Δ. (2007). «Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη της Ηπείρου. Προβλήματα, δυνατότητες και περιορισμοί», όπως παρατίθεται στο Δ. Ρόκος (επίμ.) 4ο Διεπιστημονικό Διαπανεπιστημιακό Συνέδριο του ΕΜΠ και του ΜΕΚΔΕ του ΕΜΠ «Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη της Ηπείρου», Συνεδριακό Κέντρο Μετσόβου, 23-26 Σεπτεμβρίου 2004 (σ. 93-140). Αθήνα: Εκδοτικός Οίκος Λιβάνης.

Ρόκος, Δ. (2018). *Παιδεία και Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη*. Αθήνα: Εκδόσεις Κουκκίδα.

Ρόντος Κ., (2021), «Η δημογραφική πραγματικότητα, οικονομική κρίση και η (μη) ασκηθείσα πολιτική από τα κόμματα στην Ελλάδα», στο «Αντι-σύστημα στην Εξουσία», Υπεύθυνοι έκδοσης Μ. Μαραγκουδάκης και Θεόδωρος Χατζηπαντελής. Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης.

Τρίτος, Μ. Γ. (1984). *Το μοναστήρι της Κόκκινης Πέτρας Ανθοχωρίου Μετσόβου [Κιάτρα Ρόσια] (Β' έκδ.)*. Ιωάννινα: Έκδοση Αννέτας Γερμανοπούλου.

Τσεβρένη, Ι., & Γεροντέλη, Α. (2010). *Σχέδιο συμμετοχής των παιδιών στις πρωτοβουλίες Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης των ορεινών περιοχών: Η περίπτωση του Μετσόβου*. Στο 6ο Διεπιστημονικό Διαπανεπιστημιακό Συνέδριο του Ε.Μ.Π. και του ΜΕ.Κ.Δ.Ε. του Ε.Μ.Π., «Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών» (Μέτσοβο, 16–19 Σεπτεμβρίου 2010).

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ:

Αθλητικός Όμιλος Μετσόβου. (2024). *Ursa Trail – Μονοπάτι της Αρκούδας*. Ανακτήθηκε από <https://www.ursatrail.gr>

Γενική Γραμματεία Αθλητισμού. (2024). *Μητρώο Εγγεγραμμένων Αθλητικών Σωματείων – Π.Ε. Ιωαννίνων (2024)*. Ανακτήθηκε από https://somateia.minsports.gov.gr/register-2024?application_regional_unit_id=30

Δήμος Μετσόβου (2011). *Στρατηγικός σχεδιασμός Δήμου Μετσόβου 2012–2014* (Απόφαση Δημοτικού Συμβουλίου υπ' αρ. 407/2011, ΑΔΑ: Β440ΩΚ7-43Π). Ανακτήθηκε από <https://diavgeia.gov.gr/doc/B440ΩΚ7-43Π?inline=true>

Δήμος Μετσόβου. (2022, 14 Μαρτίου). *Ενεργειακή και λειτουργική κτιριοδομική αναβάθμιση του κτιρίου του Παλαιού Σινεμά στη Δ.Κ. Μετσόβου* [Ανακοίνωση/Διακήρυξη]. Ανακτήθηκε από <https://dimosmetsovou.gr/energeiaki-kai-leitourgiki-ktiriodomiki-anavathmisi-tis-praxis-energeiaki-kai-leitourgiki-anavathmisi-tou-ktiriou-tou-palaiou-sinema-stin-d-k-metsovou-tou-dimou-metsovou/>

Δήμος Μετσόβου. (2023, 17 Νοεμβρίου). *Έναρξη εγγραφών στα ΚΔΑΠ Δήμου Μετσόβου* [Ανακοίνωση/Διακήρυξη]. Ανακτήθηκε από <https://dimosmetsovou.gr/enarxi-engrafon-sta-kdap-dimou-metsovou/>

Δήμος Μετσόβου. (2023, 28 Ιουνίου). *Αγροτική οδοποιία στη Δ.Ε. Εγνατίας Δήμου Μετσόβου – Ανακοίνωση έργων* [Ανακοίνωση/Διακήρυξη]. Ανακτήθηκε από <https://dimosmetsovou.gr/agrotiki-odopoiia-de-egnatias-dimou-metsovou/>

Δήμος Μετσόβου (2024). *Πολιτική Προστασία 2024 – Σχέδιο ΙΟΛΑΟΣ Δήμου Μετσόβου (5η έκδοση)*. Ανακτήθηκε από <https://dimosmetsovou.gr/wp-content/uploads/2024/11/ΠΟΛΙΤΙΚΗ-ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ-2024-ΣΧΕΔΙΟ-ΙΟΛΑΟΣ-ΔΗΜΟΥ-ΜΕΤΣΟΒΟΥ.pdf>

Δήμος Μετσόβου. (2025, 19 Φεβρουαρίου). *Ανακοίνωση ΣΟΧ2/2025 για την πρόσληψη προσωπικού στο ΚΗΦΗ Δήμου Μετσόβου* [Ανακοίνωση/Διακήρυξη]. Ανακτήθηκε από <https://dimosmetsovou.gr/anakoynosi-soch2-2025-gia-tin-proslipsi-enos-1-atomou-gia-to-kifi-dimou-metsovou/>

Δήμος Μετσόβου. (2025, 7 Μαρτίου). Δημοσίευση ανακοίνωσης ΣΟΧ1Α/2025 για την πρόσληψη προσωπικού – «Ίδρυση Κέντρου Κοινότητας Δήμου Μετσόβου» [Ανακοίνωση/Διακήρυξη]. Ανακτήθηκε στις από <https://dimosmetsovou.gr/dimosiefsi-anakoinosis-soch1a-2025-gia-tin-proslipsi-prosopikou-idoch-gia-ti-stelechosi-tis-domis-kentro-koinotitas-dimou-metsovou/>

Δήμος Μετσόβου. (2025, 6 Ιουνίου). Συλλογή και μεταφορά στερεών αποβλήτων και ανακυκλώσιμων υλικών μέσω δημόσιων συμβάσεων [Ανακοίνωση/Διακήρυξη]. Ανακτήθηκε από <https://dimosmetsovou.gr/syllogi-kai-metafora-stereon-apovliton-kai-anakyklosimon-ylikon-meso-dimosion-symvaseon/>

Egger, T. (2022, August–September). Jugendfreundliche Bergdörfer – eine Zwischenbilanz. Montagna (8–9), Schweizerische Arbeitsgemeinschaft für die Berggebiete. Ανακτήθηκε από https://www.sab.ch/wp-content/uploads/2022/11/Artikel.8_9-2022.pdf

Εγνατία Οδός Α.Ε. – Παρατηρητήριο Οδικών Μεταφορών. (2018). Χάρτης ισοχρονών προσβασιμότητας – Μέτσοβο [Χάρτης]. Παρατηρητήριο Εγνατίας Οδού. Ανακτήθηκε από: https://observatory.egnatia.gr/reports/2018/5403_accessibility_2018/maps/SET08_map_isochrones_metsovo_2018.pdf

Ελληνική Στατιστική Αρχή. (2011). Απογραφή Πληθυσμού–Κατοικιών 2011. ΕΛΣΤΑΤ. Ανακτήθηκε από <https://www.statistics.gr/2011-census-pop-hous> (επίσημη ιστοσελίδα αναφοράς)

Ελληνική Στατιστική Αρχή. (2021). Απογραφή Πληθυσμού–Κατοικιών 2021. ΕΛΣΤΑΤ. Ανακτήθηκε από <https://www.statistics.gr/2021-census-pop-hous> επίσημη ιστοσελίδα αναφοράς)

Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ. (2023). Μηχανισμός Διάγνωσης Αναγκών της Αγοράς Εργασίας – Εγγεγραμμένοι άνεργοι ανά Δήμο. Ανακτήθηκε από <https://www.lmed.grhttps://mdaae.gr/data/engegrammenoi-anergoi-miniaia/>

Ινστιτούτο Τοπικής Αυτοδιοίκησης. (2024). Όψεις του δημογραφικού προβλήματος κατά δήμο στην Ελλάδα σήμερα. Ανακτήθηκε από: https://www.ita.org.gr/el/images/meletes_ita/ITA-Όψεις_του_Δημογραφικού_Προβλήματος_κατά_Δήμο_στην_Ελλάδα_σήμερα.pdf

Interreg VI-A Greece–Italy Programme 2021–2027. (2025, Μάρτιος). 1st call for common project proposal – the list of funding projects [PDF]. Ανακτήθηκε από <https://www.greece-italy.eu/wp-content/uploads/2025/03/funding-projects-2.pdf>

ΜΕΚΔΕ. (2017). Από τον ιστότοπο του διετούς ερευνητικού προγράμματος (χρημ. ΕΣΠΑ 2014-2020, ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΥ) με τίτλο: «Ανάπτυξη συστήματος παρακολούθησης και πρόληψης φυσικών καταστροφών για την προσαρμογή του Δήμου Μετσόβου στην κλιματική αλλαγή». Ανακτήθηκε από <https://www.mirc.ntua.gr/natural-disasters-metsovo/metsovo>

Ο.Ο.Σ.Α. (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης). (2009). *OECD environmental performance reviews: Greece 2009*. OECD Publishing. Ανακτήθηκε από <https://www.oecd.org/.../9789264061330-en.pdf>

Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο. (2025). Μητρώο Μονάδων. Ανακτήθηκε από <https://mm.sch.gr/main.php?auth=0>

Περιφέρεια Ηπείρου. (2022). *Στρατηγικό σχέδιο για την ορεινότητα της Περιφέρειας Ηπείρου*. Ανακτήθηκε από <https://www.php.gov.gr>

Περιφέρεια Ηπείρου - Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ήπειρος 2021–2027». (2022, 5 Σεπτεμβρίου). *Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ήπειρος 2021–2027*. Ανακτήθηκε από <https://www.espa-epirus.gr/category/oppr-31>

ΡΑΑΕΥ. (χ.χ.). *Μητρώο Βεβαιώσεων Παραγωγού ΑΠΕ*. Ρυθμιστική Αρχή Αποβλήτων, Ενέργειας και Υδάτων. Ανακτήθηκε από <https://www.raaeυ.gr/energeia/ape/>

Υπουργείο Εσωτερικών. (2024, 17 Ιανουαρίου). *Ετήσιο Σχέδιο Δράσης 2024 για ορεινούς & νησιωτικούς Δήμους*. Ανακτήθηκε από <https://www.ypes.gr/wp-content/uploads/2024/01/EtisischedioDraSis2024-20240117.pdf>

ΚΕΙΜΕΝΑ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ

Ελληνική Δημοκρατία. (2010, 7 Ιουνίου). *Νόμος 3852/2010: Νέα αρχιτεκτονική της αυτοδιοίκησης και της αποκεντρωμένης διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης* (ΦΕΚ Α' 87/07.06.2010).

Ελληνική Δημοκρατία. (2018, 19 Ιουλίου). *Νόμος 4555/2018: Μεταρρύθμιση του θεσμικού πλαισίου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης – Πρόγραμμα "Κλεισθένης Ι"* (ΦΕΚ Α' 133/19.07.2018).

Ελληνική Δημοκρατία. (2020). *Νόμος 4759/2020 – Εκσυγχρονισμός της πολεοδομικής και χωροταξικής νομοθεσίας και λουπές διατάξεις* (Άρθρο 32, ΦΕΚ Α' 245/09.12.2020). Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.

Ελληνική Δημοκρατία. (2022, 4 Φεβρουαρίου). *Νόμος 4887/2022 – Αναπτυξιακός Νόμος: Ελλάδα Ισχυρή Ανάπτυξη* (ΦΕΚ Α' 16/04.02.2022).

Προεδρικό Διάταγμα 26-09-1979. (1979, 1 Νοεμβρίου). *Περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακών των υφισταμένων προ του έτους 1923 οικισμών της ευρύτερης περιοχής Ζαγορίου (Ήπειρος) και καθορισμού ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης των οικοπέδων αυτού* (ΦΕΚ Δ' 615/01.11.1979). Αθήνα: Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Προεδρικό Διάταγμα 129/2025. (2025, 15 Απριλίου). *Καθορισμός κριτηρίων, τρόπου και διαδικασιών οριοθέτησης των οικισμών της χώρας με πληθυσμό κάτω των δύο χιλιάδων (2.000) κατοίκων, περιλαμβανομένων και των προϋφιστάμενων του 1923, καθώς και καθορισμός χρήσεων γης και γενικών όρων και περιορισμών δόμησης* (ΦΕΚ Δ' 194/15.04.2025). Αθήνα: Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Υπουργείο Περιβάλλοντος και Χωροταξίας. (1978). *Καθορισμός όρων και περιορισμών δόμησης στους προϋφιστάμενους του 1923 οικισμούς με πληθυσμό μέχρι 2.000 κατοίκους* (ΦΕΚ Δ' 594/13.11.1978). Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ερωτηματολόγιο Πρώτης Φάσης

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ
ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΓΕΝΙΑΣ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟ ΜΕΤΣΟΒΟΥ

Το Διεπιστημονικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών του ΕΜΠ «Περιβάλλον και Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών» πραγματοποιεί έρευνα για την Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη του Δήμου Μετσόβου. Στο πλαίσιο της έρευνας ζητάμε τη συμβολή σου, ώστε να καταγραφούν οι απόψεις των νέων μέσα από το παρακάτω ερωτηματολόγιο. Οι απαντήσεις σου είναι ανώνυμες και ο εκτιμώμενος χρόνος συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου 10 λεπτά.

1. Συμπλήρωσε το φύλο σου.   Αγόρι   Κορίτσι   Άλλο
2. Σε ποια τάξη πηγαίνεις;   Α΄ Λυκείου   Β΄ Λυκείου   Γ΄ Λυκείου
3. Ποιος είναι ο τόπος σταθερής κατοικίας σου (Μέτσοβο, Ανήλιο, Μηλιά κ.ο.κ.);.....
4. Πόση ώρα χρειάζεσαι για να φτάσεις στο σχολείο;.....
5. Με ποιο μέσο πηγαίνεις στο σχολείο;
 Λεωφορείο του Δήμου
 ΙΧ – με πηγαίνουν οι γονείς μου
 Ταξί
 Με τα πόδια
 Άλλο.....
6. Είναι εύκολη η πρόσβασή σου στο σχολείο;   Ναι   Όχι
  - α. Αν **όχι**, τι δυσκολίες συναντάς προκειμένου να φτάσεις στο σχολείο;
.....
.....
.....
7. Πηγαίνεις εκπαιδευτικές εκδρομές ή περιπάτους με το σχολείο, στα βουνά ή τα ποτάμια της γύρω περιοχής;
Ναι   Όχι
  - α. Αν **ναι**, ποια περιοχή επισκέπτεσαι συνήθως;.....
8. Εκτός από πιθανές σχολικές εκδρομές, πηγαίνεις με τους φίλους και τις φίλες σου για βόλτα, στα βουνά ή ποτάμια της περιοχής σας;
Ναι   Όχι
  - α. Αν **ναι**, σε ποια περιοχή πηγαίνετε συνήθως;.....

9. Πώς περνάς τον ελεύθερο χρόνο σου;
(Διάλεξε **μέχρι 5** σημειώνοντας στο κουτάκι τους αντίστοιχους αριθμούς. Βάζεις **1** σε αυτό στο οποίο αφιερώνεις περισσότερο χρόνο και **5** σε αυτό στο οποίο αφιερώνεις λιγότερο).

- Πηγαίνω σε αθλητικές δραστηριότητες (που είναι:.....)
- Πηγαίνω για καφέ
- Περνάω χρόνο στο Internet
- Πηγαίνω σε σπίτια φίλων μου ή έρχονται αυτοί/ες στο δικό μου
- Μένω μόνη/ος στο σπίτι
- Πηγαίνω στην πόλη
- Κάνω εκδρομές στη φύση
- Διαβάζω
- Άλλα hobby (που είναι:.....)

10. Μετακινείσαι σε άλλο χωριό ή πόλη για όσες από τις παραπάνω ασχολίες είναι εκτός σπιτιού;
Ναι Όχι

α. Αν ναι, σε ποιο/α μέρος/η;.....

11. Πόσο πιστεύεις ότι σε επηρεάζουν οι αποστάσεις;
Καθόλου Λίγο Αρκετά Πολύ

12. Αν έχεις απαντήσει **αρκετά** ή **πολύ**, παρακαλώ εξήγησε με ποιον τρόπο σε επηρεάζουν.

.....
.....
.....

13. Σου αρέσει η ζωή στη περιοχή που μένεις;
Καθόλου Λίγο Αρκετά Πολύ

14. Πιστεύεις ότι κάτι λείπει από την περιοχή που μένεις; Ναι Όχι

α. Αν **ναι**, τι είναι αυτό που λείπει;

.....
.....
.....

15. Τι είναι η απομόνωση για σένα;

.....
.....
.....

16. Νιώθεις απομονωμένη/ος στον τόπο που ζεις;

Καθόλου Λίγο Ουδέτερα/δεν ξέρω Αρκετά Πολύ

17. Ποια είναι κατά τη γνώμη σου τα πιο θετικά στοιχεία που έχει η περιοχή που μένεις;

.....
.....

18. Ποια κατά τη γνώμη σου είναι τα πιο αρνητικά στοιχεία που έχει η περιοχή του μένεις;

.....
.....

19. Έχεις τη δυνατότητα να χρησιμοποιείς το διαδίκτυο;   Ναι   Όχι

α. Αν ναι, που σου δίνεται αυτή η δυνατότητα; (σημείωσε 1 ή περισσότερα)

Σπίτι   Σχολείο   Internet Café   Άλλο.....

20. Τι σου λείπει σε σχέση με κάποια/ον που κατοικεί σε μεγάλη πόλη;

.....
.....
.....

21. Σε τι νιώθεις τυχερός/η σε σχέση με κάποιον/κάποια που ζει σε μεγάλη πόλη;

.....
.....
.....

22. Σκέφτεσαι ότι θέλεις να φύγεις από τον τόπο που ζεις;   Ναι   Όχι

α. Αν **ναι**, για ποιο λόγο σκέφτεσαι ότι **θέλεις να φύγεις**;

Δουλειά

Σπουδές

Άλλο:.....

β. Αν **όχι**, υπάρχει κάτι που θα έκανε την παραμονή σου πιο εύκολη;

.....

23. Αν φύγεις από τον τόπο που ζεις, θα ήθελες να επιστρέψεις μόνιμα;   Ναι   Όχι

α. Αν ναι, ποιος θα ήταν ένας καλός λόγος για να επιστρέψεις στον τόπο σου;

.....
.....

β. Αν όχι, γιατί δεν θα ήθελες να επιστρέψεις στον τόπο σου;

.....
.....
.....

Σε ευχαριστούμε πολύ για τις απαντήσεις σου! ☺

Αν θες να κάνεις κάποιο άλλο σχόλιο, μπορείς να χρησιμοποιήσεις την τελευταία (κενή) σελίδα →

Ερωτηματολόγιο Δεύτερης Φάσης

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ Δ.Π.Μ.Σ.

«ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ»

2^η Κατεύθυνση «ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ»

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Με αυτό το ερωτηματολόγιο, ζητάμε τη συνδρομή σου για μια έρευνα που προσπαθεί να προσδιορίσει ποιοι παράγοντες επηρεάζουν την απόφαση παιδιών της ηλικίας σου να ζήσουν στις ορεινές περιοχές.

*Οι απαντήσεις σου είναι ανώνυμες και ο χρόνος που θα σου πάρει να το συμπληρώσεις περίπου 15'.

1. Ποιος είναι ο τόπος σταθερής κατοικίας σου; (Μέτσοβο, Ανήλιο, Μηλιά κ.ο.κ.).....
2. Πηγαίνεις σχολείο στον τόπο σταθερής κατοικίας σου; ΝΑΙ ΟΧΙ
Αν ΟΧΙ, πού; ΜΕΤΣΟΒΟ ΧΡΥΣΟΒΙΤΣΑ ΓΙΑΝΝΕΝΑ
3. Έχεις ζήσει ποτέ σε άλλο μέρος; (πόλη, άλλο χωριό κ.ο.κ.) ΝΑΙ ΟΧΙ
Αν ΝΑΙ, πού και για πόσο;.....
4. Οι γονείς σου μεγάλωσαν στον τόπο που ζεις τώρα; ΝΑΙ ΟΧΙ
Αν ΟΧΙ, πού μεγάλωσαν;.....
5. Είμαι ΚΟΡΙΤΣΙ ΑΓΟΡΙ και πηγαίνω στην Α Β Γ Λυκείου.
6. Συμπλήρωσε (με Χ ή ✓ σε ένα κουτάκι), πόσο συχνά τις τελευταίες δύο εβδομάδες:

	Συνέχεια	Το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου μου	Πάνω απ' το μισό του χρόνου μου	Κάτω απ' το μισό του χρόνου μου	Κάποιες Φορές	Ποτέ
Ένωσες χαρούμενη/ος και με καλή διάθεση						
Ένωσες ήρεμη/ος και χαλαρή/ος						
Ένωσες δραστήριος/α και με φουλ ενέργεια						
Ξύπνησες κι ένιωθες ξεκούραστη/ος						
Η μέρα σου ήταν γεμάτη πράγματα που σ' ενδιαφέρουν						

7. Θεωρείς ότι τα Social Media επηρεάζουν θετικά ή αρνητικά την ποιότητα της ζωής σου;
 Θετικά Αρνητικά Ουδέτερα Δεν έχω Social
8. Σκέφτεσαι να φύγεις από το μέρος που ζεις, τελειώνοντας το σχολείο;
 ΝΑΙ ΟΧΙ Δεν έχω αποφασίσει/Δεν ξέρω
9. Εάν ΝΑΙ, για ποιο λόγο; ΣΠΟΥΔΕΣ ΔΟΥΛΕΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΔΥΟ ΑΛΛΟ.....
10. Θα ήθελες κάποια στιγμή να ζήσεις μόνιμα στον τόπο σου; ΝΑΙ ΟΧΙ

11. Πώς και πόσο επηρεάζουν τα παρακάτω την απόφασή σου να ζήσεις στο μέλλον εδώ;

		Διαλέγεις ένα, με X ή √.			Διαλέγεις ένα, με X ή √.			
		Με επηρεάζει:			Με επηρεάζει:			
		ΘΕΤΙΚΑ	ΑΡΝΗΤΙΚΑ	ΟΥΔΕΤΕΡΑ	Πολύ	Αρκετά	Λίγο	Καθόλου
1	Ποιότητα αέρα/νερού/τροφίμων							
2	Καιρικές συνθήκες							
3	Επαφή με τη φύση							
4	Ηρεμία							
5	Πρόσβαση σε υπηρεσίες/δρόμοι/συγκοινωνίες							
6	Διαθέσιμες δραστηριότητες							
7	Ευκαιρίες για σπουδές κι εκπαίδευση							
8	Οικογενειακοί δεσμοί							
9	Φιλικό δεσμό							
10	Αίσθημα ασφάλειας στο σπίτι ή όταν κυκλοφορώ							
11	Αίσθημα ελέγχου από τους συντοπίτες μου							
12	"Ρίζες" και μνήμες από τα παιδικά μου χρόνια							
13	"Παραδοσιακή" νοοτροπία των κατοίκων							
14	Ευκαιρίες για δουλειά γενικά							
15	Ευκαιρίες για δουλειά που μου αρέσει							
16	Κόστος ζωής							
17	Αίσθημα Ελευθερίας							
18	Παραδοσιακά ήθη και έθιμα							

12. Θεωρείς πως λαμβάνεται υπόψιν η γνώμη των νέων από τους ενήλικες που παίρνουν αποφάσεις για τον τόπο;

Σε μεγάλο βαθμό

Σε μικρό βαθμό

Καθόλου

13. Θεωρείς πώς υπάρχουν προοπτικές αλλαγής;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

14. Θεωρείς πώς εσύ θα μπορούσες να προσφέρεις στον τόπο;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

15. Αν γινόσουν δήμαρχος για ένα χρόνο, σε ποια από τα παρακάτω θα επέλεγες να επενδύσεις/δώσεις έμφαση, για να βοηθήσεις τους/τις συνομηλίκους σου που θέλουν κάποια στιγμή να ζήσουν εδώ;

*Διάλεξε μέχρι 5, με X ή ✓ στο κουτάκι.

☐ Ποιότητα αέρα/νερού/τροφίμων	☐ Αίσθημα ασφάλειας στο σπίτι ή όταν κυκλοφορώ
☐ Καιρικές συνθήκες	☐ Αίσθημα ελέγχου από τους συντοπίτες μου
☐ Επαφή με τη φύση	☐ "Ρίζες" και μνήμες από τα παιδικά μου χρόνια
☐ Ηρεμία	☐ "Παραδοσιακή" νοοτροπία των κατοίκων
☐ Πρόσβαση σε υπηρεσίες/δρόμοι/συγκοινωνίες	☐ Ευκαιρίες για δουλειά γενικά
☐ Διαθέσιμες δραστηριότητες	☐ Ευκαιρίες για δουλειά που μου αρέσει
☐ Ευκαιρίες για σπουδές κι εκπαίδευση	☐ Κόστος ζωής
☐ Οικογενειακοί δεσμοί	☐ Αίσθημα Ελευθερίας
☐ Φιλικοί δεσμοί	☐ Παραδοσιακά ήθη και έθιμα

16. Έστω ότι μπορείς να αλλάξεις 1 πράγμα στον τόπο, όσο δύσκολο ή παράξενο κι αν ακούγεται. Τι θα άλλαζες;

.....
.....
.....
.....

17. Πώς φαντάζεσαι το μέλλον σου σε δέκα χρόνια από τώρα;

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Σε ευχαριστούμε πολύ για τις απαντήσεις σου! 😊
Αν θες να κάνεις κάποιο άλλο σχόλιο, μπορείς να το γράψεις εδώ

